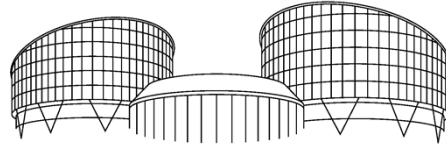

This document has been translated and revised with the financial assistance of the Council of Europe. The [European Institute of Romania](#) is solely responsible for this translation. Acest document a fost tradus și revizuit cu asistența financiară a Consiliului Europei. [Institutul European din România](#) este singurul responsabil pentru această traducere.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

MAREA CAMERĂ

CAUZA MACATĖ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

(cererea nr. 61435/19)

HOTĂRĂRE

Art. 10 • Libertatea de exprimare • Suspendarea temporară a unei cărți de basme pentru copii, în care sunt prezentate relații între persoane de același sex, și etichetarea ulterioară a acestora ca fiind dăunătoare copiilor sub 14 ani • Carte care nu promovează relațiile între persoane de același sex în detrimentul relațiilor între persoane de sex diferit și care nu le „insultă”, „subapreciază” sau „minimizează” pe acestea din urmă • Măsurile în litigiu nu urmăresc niciun scop legitim în sensul art. 10 § 2, în condițiile în care vizează limitarea accesului copiilor la informații care descriu relațiile între persoane de același sex ca fiind *echivalente, în esență*, cu relațiile între persoane de sex diferit • Respectul egal și reciproc față de persoanele cu orientări sexuale diferite este inerent întregii structuri a Convenției • Restrângeri privind accesul copiilor la informații referitoare la relațiile între persoane de același sex, bazate exclusiv pe considerente ce țin de orientarea sexuală, incompatibile cu noțiunile de egalitate, pluralism și toleranță, inerente unei societăți democratice

STRASBOURG

23 ianuarie 2023

Hotărârea este definitivă. Poate suferi modificări de formă.

Cuprins

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI	1
MAREA CAMERĂ.....	1
INTRODUCERE	5
PROCEDURA	5
ÎN FAPT	6
I. PUBLICAREA CĂRȚII RECLAMANTEI	6
II. MĂSURILE ADOPTATE CU PRIVIRE LA CARTE	9
III. PROCEDURI JUDICIARE INTERNE	12
A. Primul set de proceduri	12
1. Argumentele părților	12
(a) Reclamanta	12
(b) Universitatea	13
(c) Terții	13
2. Deciziile instanțelor judecătorești	13
(a) Instanțele de prim grad și cele de apel	13
(b) Curtea Supremă	14
B. Cel de-al doilea set de proceduri	15
1. Procedura în fața Tribunalului Districtual din Vilnius	15
(a) Argumentele părților.....	15
(b) Decizia Tribunalului Districtual din Vilnius	17
2. Procedura în fața Tribunalului Regional din Vilnius	19
(a) Argumentele părților.....	19
(b) Decizia Tribunalului Regional din Vilnius.....	19
3. Procedura în fața Curții Supreme	21
CADRUL JURIDIC RELEVANT	22
I. DREPTUL ȘI PRACTICA INTERNE	22
A. Constituția	22
B. Codul civil	23
C. Legea privind știința și educația.....	23
D. Legea privind egalitatea de tratament	23
E. Legea privind protecția minorilor împotriva efectelor negative ale informațiilor publice (Legea privind protecția minorilor).....	24
1. Istoricul legislativ	24
(a) Propunerea de modificare din 2006.....	24
(b) Modificări propuse în perioada 2007-2009	25
(c) Amendamentul adoptat la 14 iulie 2009.....	25

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

(d) Amendamentul propus și dezbateră parlamentară care a dus la adoptarea versiunii actuale a art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor	26
2. Dispoziții în vigoare în prezent	30
3. Modificările propuse în 2014 și 2017.....	31
F. Instrumente juridice privind răspunderea pentru contravenții	31
G. Reguli privind marcarea și distribuirea informațiilor publice care ar putea dăuna dezvoltării minorilor	32
H. Jurisprudența Curții Constituționale.....	32
1. Cu privire la libertatea de exprimare	32
2. Cu privire la interzicerea discriminării.....	33
3. Cu privire la noțiunea constituțională de familie	34
I. Raportul anual pe 2014 al Biroului Ombudsmanului pentru egalitatea de șanse	35
J. Deciziile Inspectoratului de Etică Jurnalistică cu privire la art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor.....	36
II. DOCUMENTE INTERNAȚIONALE.....	37
A. Consiliul Europei.....	37
1. Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE)	37
2. Comisia europeană pentru democrație prin drept (Comisia de la Veneția)	39
3. Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI)	40
B. Uniunea Europeană	41
1. Carta drepturilor fundamentale a UE	41
2. Procedura de constatare a neîndeplinirii obligațiilor din fața Curții de Justiție a Uniunii Europene.....	41
3. Rezoluțiile Parlamentului European.....	42
4. Sondaje efectuate de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și de Eurobarometru.....	45
C. Organizația Națiunilor Unite	46
1. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP).....	46
2. Convenția cu privire la drepturile copilului.....	46
3. Comitetul ONU pentru Drepturile Omului.....	47
4. Expertul independent al ONU privind protecția împotriva violenței și discriminării bazate pe orientarea sexuală și identitatea de gen	48
III. DREPT ȘI PRACTICĂ COMPARATE	49
A. Statele membre ale Consiliului Europei.....	49
B. Alte state.....	51
1. Statele Unite ale Americii	51
2. Canada	52
ÎN DREPT	52

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

I. ASPECT PRELIMINAR	52
II. EXCEPȚIA RIDICATĂ DE GUVERN PE BAZA LIPSEI UNUI PREJUDICIU IMPORTANT	53
A. Observațiile părților.....	53
1. Guvernul	53
2. Reclamanta	53
B. Motivarea Curții	54
III. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 10 DIN CONVENȚIE.....	54
A. Cu privire la admisibilitate	54
B. Cu privire la fond	55
1. Argumentele părților	55
(a) Reclamanta	55
(b) Guvernul	58
2. Argumentele terților intervenienți	60
(a) European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA-Europe), organizația ARTICLE 19 și profesorul David Kaye	60
(b) Societatea Háttér	62
3. Motivarea Curții	63
(a) Cu privire la aspectul dacă măsurile în litigiu pot fi imputate statului pârât.....	63
(b) Cu privire la existența unei ingerințe.....	64
(c) Cu privire la legalitatea ingerinței	65
(d) Cu privire la existența unui scop legitim	66
(e) Concluzie	73
IV. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 14 COROBORAT CU ART. 10 DIN CONVENȚIE	74
V. CU PRIVIRE LA APLICAREA ART. 41 DIN CONVENȚIE.....	75
A. Prejudiciu	75
B. Cheltuieli de judecată	75
1. Pretențiile părților	75
2. Motivarea Curții	75
PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA.....	76
OPINIA COMUNĂ PARȚIAL SEPARATĂ A JUDECĂTORILOR YUDKIVSKA, LUBARDA, GUERRA MARTINS ȘI ZÜND, LA CARE SUBScrie JUDECĂTORUL KŪRIS	78

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

A. Abordarea Curții în cauzele privind discriminarea examinate până în prezent	78
B. Cu privire la necesitatea de a revedea abordarea Curții în cauzele privind discriminarea care vizează conținutul.....	80
C. Aplicarea abordării propuse în prezenta cauză.....	82

HOTĂRÂREA MACATÊ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

În cauza Macatê împotriva Lituaniei,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, reunită în Marea Cameră, compusă din:

Robert Spano, *președinte*,
Jon Fridrik Kjølbro,
Síofra O’Leary,
Georges Ravarani,
Marko Bošnjak,
Ganna Yudkivska,
Egidijus Kūris,
Branko Lubarda,
Yonko Grozev,
Carlo Ranzoni,
Stéphanie Mourou-Vikström,
Tim Eicke,
Arnfinn Bårdsen,
Erik Wennerström,
Saadet Yüksel,
Ana Maria Guerra Martins,
Andreas Zünd, *judecători*,

și Marialena Tsirli, *grețier*,

după ce a deliberat în camera de consiliu, la 23 martie și 28 septembrie 2022,

pronunță prezenta hotărâre, adoptată la cea din urmă dată:

INTRODUCERE

1. Cauza are ca obiect o colecție de șase basme scrise de reclamantă, dintre care două prezintă căsătoria între persoane de același sex. După ce a fost publicată, distribuția cărții a fost suspendată temporar și, ulterior, a fost reluată după marcarea cărții cu o etichetă de avertizare pe care se menționa faptul că avea un conținut potențial dăunător copiilor sub 14 ani. Reclamanta s-a plâns de măsurile impuse cu privire la carte, invocând art. 10 din Convenție considerat separat și coroborat cu art. 14.

PROCEDURA

2. La originea cauzei se află cererea nr. 61435/19 îndreptată împotriva Republicii Lituania, prin care un resortisant al acestui stat, doamna Neringa Dangvydė Macatė („reclamanta”) a sesizat Curtea la 22 noiembrie 2019, în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („Convenția”).

3. Reclamanta a fost reprezentată inițial de domnul V. Mizaras, avocat în Vilnius, și, ulterior, de domnul R. Wintemute și domnul M. Dingilevskis,

HOTĂRÂREA MACATĂ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

avocați în Londra și, respectiv, în Vilnius. Guvernul lituanian („Guvernul”) a fost reprezentat de agentul guvernamental, doamna K. Bubnytė-Širmenė.

4. Cererea a fost repartizată Secției a doua a Curții (art. 52 § 1 din Regulamentul Curții).

5. La 21 martie 2020, reclamanta a decedat. Mama sa și moștenitoarea sa legală, doamna Jūratė Meškauskaitė, și-a exprimat dorința de a continua procedura în numele reclamantei.

6. La 18 iunie 2020, cererea a fost comunicată Guvernului.

7. Mama reclamantei și Guvernul au depus observații cu privire la admisibilitate și fondul cererii.

8. La 31 august 2021, Camera Secției a doua, compusă din Jon Fridrik Kjølbro, President, Carlo Ranzoni, Aleš Pejchal, Egidijus Kūris, Branko Lubarda, Marko Bošnjak, Saadet Yüksel, judges, și Hasan Bakırcı, greffier adjunct de secție, s-a desesizat în favoarea Marii Camere (art. 30 din Convenție și art. 72 din Regulamentul Curții).

9. Compunerea Marii Camere a fost stabilită în conformitate cu dispozițiile art. 26 § 4 și § 5 din Convenție și art. 24 din Regulamentul Curții.

10. Președintele a autorizat ONG-ul Háttér Society și, împreună, profesorul David Kaye, European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA-Europe) și organizația ARTICLE 19 [art. 36 § 2 din Convenție și art. 44 § 3] să prezinte observații scrise.

11. La 23 martie 2022, a avut loc o ședință publică în clădirea Curții Europene a Drepturilor Omului, la Strasbourg.

Au compărut în fața Curții:

(a) *pentru Guvern*

doamna	K. BUBNYTĖ-ŠIRMENĖ,	<i>agent,</i>
doamna	N. BRUSKINA,	<i>consilier;</i>

(b) *pentru reclamant*

domnul	R. WINTEMUTE,	<i>avocat,</i>
domnul	M. DINGILEVSKIS,	<i>consilier.</i>

Curtea a ascultat declarațiile doamnei Bubnytė-Širmenė și ale domnului Wintemute, precum și răspunsurile acestora la întrebările adresate de judecători.

ÎN FAPT

I. PUBLICAREA CĂRȚII RECLAMANTEI

12. Reclamanta, care își declarase în mod deschis homosexualitatea, era scriitoare profesionistă, specializată în literatura pentru copii.

13. În decembrie 2012, editura Universității de Științe ale Educației din Lituania (denumită în continuare „Universitatea”), o universitate publică, a solicitat finanțare din partea Ministerului Culturii pentru publicarea unei cărți scrise de reclamantă – o colecție de basme originale, destinate copiilor de vârstă școlară mică. În cererea de finanțare s-a declarat că basmele se vor baza pe motive preluate din basme tradiționale, dar vor înfățișa membri ai diferitelor grupuri marginalizate, cu scopul de a-i învăța pe copii să accepte persoanele care arată sau trăiesc diferit. Basmele au fost recenzate de către un educator și un autor de cărți pentru copii; recenzorii au considerat că acestea erau adecvate pentru copiii de vârstă școlară primară și au subliniat necesitatea de a promova toleranța față de grupurile sociale stigmatizate. În plus, potrivit recenzorilor, astfel de basme erau fără îndoială necesare, având în vedere prevalența violenței fizice și psihologice (bullying) în rândul copiilor din Lituania și absența unei literaturi de acest tip, destinate celor mai tineri cititori.

14. În mai 2013, Universitatea a semnat un contract cu Ministerul Culturii, prin care Ministerul a fost de acord să ofere finanțare parțială pentru publicarea cărții în cauză. Universitatea s-a angajat să publice cartea și să distribuie 140 de exemplare bibliotecilor publice din întreaga țară.

15. În decembrie 2013, editura Universității a publicat cartea *Inimă de chihlimbar* (*Amber Heart, Gintarinė širdis*), care conținea șase basme. Acestea înfățișau personaje din diferite grupuri etnice sau cu dizabilități intelectuale și abordau probleme precum stigmatizarea, violența psihologică (bullying), familiile divorțate și emigrarea. Majoritatea basmelor conțineau reprezentări ale unor relații de dragoste stabile între bărbați și femei. În două dintre cele șase basme, poveștile principale priveau relații și căsătorii între persoane de același sex.

16. Basmul „Cei trei prinți în căutarea înțelepciunii” spunea povestea unui rege care și-a trimis în lume cei trei fii. Fiecare dintre cei doi prinți mai în vârstă a întâlnit o fecioară fermecată și, în cele din urmă, s-a căsătorit cu ea, în timp ce cel mai tânăr a ajuns într-un oraș ai cărui locuitori aveau pielea închisă la culoare și s-a îndrăgostit de un croitor de sex masculin. Textul basmului includea următoarele pasaje:

„Prințul și croitorul au rămas la castel. Nimeni nu a observat măcar că acest croitor avea pielea puțin mai închisă la culoare decât alte persoane. Și nimeni nu era deranjat de faptul că cei doi tineri se țineau de mână și se priveau cu iubire în timp ce se plimbau prin grădina regală. În acest regat toată lumea știa că inima vrea ceea ce vrea și iubește pe cine iubește.

[...]

De îndată ce se așeză toată lumea, mareșalul făcu un anunț.

«Fiul cel mare al regelui și soția lui!» [...] «Fiul cel mijlociu al regelui nostru și soția lui!» [...] «Fiul cel mic al regelui nostru și soțul lui!» [...]

HOTĂRÂREA MACATĂ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

Cel de-al treilea fiu al regelui păși în față alături de tânărul croitor [...] [Oaspeților] li se părea totuși ciudat să-i vadă pe cei doi tineri ținându-se de mână. Regina înțelese și zâmbi.

«Și cât privește acest lucru, ei bine, inima vrea ceea ce vrea. Și când inima vorbește, trebuie să o ascultăm. Altfel, nu vom avea parte de liniște sau de bucurie în viață.»

«Înțelepte cuvinte», căzură de acord oaspeții. «Suntem foarte onorați să fim invitații unor astfel de suverani înțelepți. Nu-i de mirare că regatul vostru prosperă», adăugară aceștia [...]

[...]

După ce sărbătoarea s-a terminat, oaspeții s-au întors la casele lor [...] și [le-au spus] tuturor prietenilor și vecinilor lor că tânărul croitor găsisese iubirea vieții sale și că, întâmplător, acesta era fiul unui rege, ceea ce era o mare onoare pentru că acest rege era foarte înțelept [...]

17. Un alt basm, „Prințesa, fiica cizmarului și cei doisprezece frați”, spunea povestea unei prințese care a respins numeroși pețitori de sex masculin și a aruncat asupra lor o vrajă, transformându-i în privighetori. În cele din urmă, aceasta s-a căsătorit cu prietena ei din copilărie – fiica unui cizmar. După nunta lor, prințesa a aflat că cei doisprezece frați ai fiicei cizmarului se numărau printre cei pe care îi transformase în privighetori. Cele două tinere au călătorit într-o țară străină în care iubirea era interzisă și unde privighetoriile erau ținute în colivii, în castelul unui rege malefic. Ele s-au deghizat în grădinar și bucătar și au găsit de lucru la castelul regelui, unde, în cele din urmă, au reușit să rupă vraja aruncată asupra celor doisprezece frați. Textul basmului includea următoarele pasaje:

„Fiica cizmarului o îmbrățișă pe prințesă și repetă cuvintele jurământului: «Acum ești de acord să-mi fi alături până când moartea ne va despărți?»

«Te voi iubi toată viața», spuse prințesa cu inima ușurată.

Dar, după prima noapte, fiica cizmarului părea tristă și palidă. Nici nu e de mirare: de îndată ce prințesa fericită a adormit cu fiica cizmarului în brațele sale, o privighetoare a sosit în zbor la fereastră, s-a așezat într-un tufiș și a început să cânte. Fiica cizmarului a ascultat până dimineată melodia tristă a privighetorii și s-a gândit la frații ei. În noaptea următoare, au sosit în zbor două privighetori și au împiedicat-o din nou pe fiica cizmarului să adoarmă. Fiica cizmarului nu a vrut să-i spună nimic prințesei. Doar a dat din cap cu tristețe.

Acest șir de evenimente s-a repetat timp de 11 nopți. În fiecare seară, o nouă privighetoare li s-a alăturat cântărețelor. Prințesa nu le aștepta sosirea. După ce soarele apunea, aceasta se cufunda mereu într-un somn adânc. Nu o observa pe fiica cizmarului desprinzându-se din îmbrățișarea ei și mergând la fereastră pentru a asculta cântecul privighetoriilor. Dar dimineată, fiica cizmarului era mereu tristă.

[...]

Când [prințesa și fiica cizmarului] se întâlniră în grădina de trandafiri, se ascunseră în spatele unei tufe și se îmbrățișară. Și-au dus dorul atât de mult [...]

Dintr-o dată, tufa de trandafiri se mișcă și apără în fața lor regele.

«Ce îmi văd ochii?» strigă el. «Grădinarul meu îl sărută pe bucătarul meu! Ați încălcat legile acestei țări. Aici este interzis să iubești. Oare nu este clar că familiile sunt menite doar să asigure urmași care să continue neamul și să-i moștenească averea? Pentru această nelegiuire veți fi arși pe rug în piața publică pentru a le da un exemplu celorlalți.» [...]"

18. Universitatea a publicat 500 de exemplare ale cărții. Aceasta a trimis 140 de exemplare la șaizeci și șase de biblioteci publice și alte 130 în librării; dintre acestea din urmă, au fost vândute peste 80 de exemplare. În februarie 2014, Universitatea a prezentat cartea la Târgul de Carte de la Vilnius.

II. MĂSURILE ADOPTATE CU PRIVIRE LA CARTE

19. La 1 martie 2014, unul dintre cele mai importante ziare naționale, *Lietuvos rytas*, a publicat un articol intitulat „Basmе despre iubirea netradițională – în ghiozdanele copiilor”. Acesta conținea o descriere a celor două basme din carte care se refereau la relații între persoane de același sex și un interviu cu reclamanta, în care au fost abordate în principal aceste două basme. Reclamanta a vorbit despre experiența ei în lucrul cu copii care au fost victime ale violenței psihologice (bullying) și despre dorința sa de a încuraja respectul pentru toți oamenii și pentru toate familiile. S-a menționat faptul că aceasta era o autoare de cărți pentru copii cu o experiență de peste cincisprezece ani și că și-a recunoscut în mod deschis homosexualitatea. Articolul a inclus, de asemenea, comentariile a doi membri ai Forumului Părinților din Lituania, o asociație, în care aceștia au exprimat critici dure în privința faptului că le erau prezentate copiilor povești despre relații între persoane de același sex.

20. La 3 martie 2014, Registratura Guvernului a primit un e-mail de la o persoană care susținea că respectiva carte „încuraj[ează] perversiunile” și l-a transmis Ministerului Culturii. Ministerul a solicitat Inspectoratului de Etică Jurnalistică (denumit în continuare „Inspectoratul”) să aprecieze dacă această carte putea fi dăunătoare copiilor.

21. La 20 martie 2014, opt membri ai *Seimas-ului* (Parlamentul lituanian) au trimis o scrisoare rectorului Universității, în care au făcut referire la articolul din *Lietuvos rytas* (a se vedea supra, pct. 19). În scrisoare se afirma că Forumul Părinților din Lituania și alte organizații care reprezintă familiile și-au exprimat îngrijorarea cu privire la distribuția oricăror cărți care „încearcă să le insuflе copiilor ideea că o căsătorie între persoane de același sex este un fenomen binevenit”. Membrii *Seimas-ului* au declarat că au fost surprinși de faptul că respectiva carte a reclamantei fusese finanțată de Ministerul Culturii și publicată de Universitate. Aceștia i-au solicitat rectorului să ofere explicații privind respectarea de către carte a politicii Universității în ceea ce privește educația copiilor.

22. La 27 martie 2014, rectorul a dispus ca editura Universității să suspende distribuția cărții. Toate exemplarele care nu fuseseră încă distribuite în magazine sau biblioteci publice, precum și toate exemplarele nevândute

din magazine, au fost returnate la depozitul Universității. Singurele exemplare care nu au fost retrase au fost cele care fuseseră deja distribuite bibliotecilor.

23. La 8 aprilie 2014, Inspectoratul a prezentat concluziile sale Ministerului Culturii, constatând că cele două basme care prezentau cupluri de același sex conțineau informații dăunătoare minorilor, astfel cum se prevedea la art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor împotriva efectelor negative ale informațiilor publice (denumită în continuare „Legea privind protecția minorilor”). Părțile relevante din concluziile Inspectoratului au următorul cuprins:

„Vă informăm că experții din cadrul Inspectoratului de Etică Jurnalistică, însărcinați cu aprecierea impactului informațiilor publice asupra minorilor, au evaluat informațiile (basmele) publicate în cartea *«Inimă de chihlimbar»* și au constatat că informațiile publicate în basmele «Cei trei prinți în căutarea înțelepciunii» [și] «Prințesa, fiica cizmarului și cei doisprezece frați» se încadrează în categoria informațiilor cu impact negativ asupra minorilor – aceasta îndeplinește criteriul prevăzut la art. 4 § 2 (16) din [Legea privind protecția minorilor] (încurajează o noțiune de căsătorie și întemeiere a unei familii diferită de cea consacrată în Constituția Republicii Lituania și în Codul Civil al Republicii Lituania).

Atitudinea, astfel cum este expusă în cele două basme, potrivit căreia cuplurile de același sex pot întemeia o familie este incompatibilă cu Constituția Republicii Lituania, care prevede că o căsătorie se încheie în baza consimțământului reciproc și liber exprimat al unui bărbat și al unei femei (art. 38), și cu Codul civil al Republicii Lituania, în temeiul căruia căsătoria poate fi încheiată numai între persoane de sex diferit (art. 3.12).

Trebuie remarcat faptul că Legea definește noțiunea de «încurajare» ca fiind o informație tendențioasă care îndeamnă minorii să întreprindă acțiuni specifice sau să dobândească obiceiuri, atitudini, preferințe ori comportamente, sau să și le schimbe (art. 2 § 5 din Lege). Informațiile incluse în basme, nu doar datorită conținutului lor, ci și datorită formei în care sunt prezentate (basmul reflectă realitatea prin intermediul unor imagini fantastice; prin conținutul său aparent naiv și forma sa atractivă, basmul transmite informațiile într-un mod ușor de înțeles de către copii), sunt intenționate, vizând, printre altele, schimbarea atitudinilor și/sau a comportamentelor.

Experții subliniază că copiii preșcolari și elevii din învățământul primar evoluează mai lent către maturitate. Într-o perioadă a vieții copiilor, marcată de o gândire magică și simbolică și de o imaginație vie, când aceștia încep să învețe fundamentele valorilor etico-morale, să își cunoască propriul gen și să își dezvolte percepția asupra acestuia, și să înțeleagă diferențele de gen și să își dezvolte percepția asupra acestora, basmele care descriu relația unor cupluri de același sex ca fiind normală și de la sine înțeleasă sunt dăunătoare pentru viziunea unui copil asupra vieții, fragilă și în curs de formare, și sunt excesiv de invazive, manipulative și directive.

În lumina argumentelor prezentate, experții consideră că informațiile publicate în carte, care îndeplinesc criteriul prevăzut la art. 4 § 2 (16) din Lege, au un impact negativ asupra persoanelor cu vârsta sub 14 ani [...]

Inspectoratul subliniază că, potrivit opiniei experților, diseminarea informațiilor cuprinse în cartea *Inimă de chihlimbar*, care au un impact negativ asupra minorilor, nu este interzisă, dar, pentru a proteja interesele minorilor cu vârsta sub 14 ani, diseminarea unor astfel de informații trebuie să fie restricționată, cu alte cuvinte, dacă respectiva

carte este distribuită într-un loc la care pot avea acces minori, aceasta trebuie să fie pusă la dispoziție în bibliorasturi sau în ambalaje al căror design nu afectează în mod negativ dezvoltarea minorilor și pe care trebuie să fie aplicată o etichetă de avertizare adecvată și clar vizibilă, cu textul «Acele informații pot avea un impact negativ asupra persoanelor cu vârsta sub 14 ani» sau «N-14».

24. Ministerul Culturii a transmis Universității concluziile Inspectoratului și i-a solicitat să ia măsurile recomandate de Inspectorat.

25. În mai 2014, rectorul Universității i-a informat pe cei opt membri ai *Seimas-ului* (a se vedea supra, pct. 21) că basmele în litigiu nu respectau politica Universității privind educația copiilor și că directorului editurii i s-a aplicat o sancțiune disciplinară.

26. În luna mai 2014, într-un articol publicat pe site-ul web al Centrului Lituanian pentru Drepturile Omului, o organizație neguvernamentală, reclamanta a subliniat că, pe lângă cele două relații între persoane de același sex, cartea prezenta, de asemenea, opt relații de iubire între persoane de sex diferit – astfel, ea a susținut că nu existau motive pentru a susține că respectiva carte urmărea promovarea unui anumit model de familie. În articol a fost citat, de asemenea, un reprezentant al Universității, care a descris cele două basme în litigiu ca fiind dăunătoare și echivalând cu o „propagandă homosexuală primitivă și părtinitoare” și a declarat că Universitatea regreta profund publicarea lor. Reprezentantul Universității a mai declarat că, „potrivit oamenilor de știință, profesorilor și educatorilor, copiii care sunt prea mici pentru a fi interesați de anumite probleme sociale, cum ar fi stupefianțele sau diferite orientări sexuale, nu ar trebui să fie expuși cu forța la informații cu privire la acestea.

27. La 30 mai 2014, Inspectoratul a avut o întrevedere cu un grup de experți, format din doi avocați și un medic psihiatru pentru copii. Aceștia au reiterat și au confirmat concluziile la care ajunsese Inspectoratul (a se vedea supra, pct. 23).

28. În iulie 2014, reclamanta a depus o plângere în fața instanțelor administrative, solicitându-le să anuleze concluziile Inspectoratului din 8 aprilie 2014 și instrucțiunea adresată Universității de către Ministerul Culturii de a pune în aplicare recomandările Inspectoratului (a se vedea supra, pct. 23 și 24). Tribunalul Administrativ Regional din Vilnius a refuzat să admită plângerea în vederea examinării. Acesta a considerat că documentele în litigiu nu conțineau nicio dispoziție obligatorie pentru destinatari și, prin urmare, nu putea fi depusă nicio plângere împotriva acestora în fața instanțelor. În plus, contractul privind publicarea cărții fusese semnat între Ministerul Culturii și Universitate (a se vedea supra, pct. 14), reclamanta nu era parte la acest contract și, prin urmare, documentele în litigiu nu îi afectaseră drepturile sau obligațiile. Reclamanta nu a formulat apel împotriva acestei decizii.

29. În octombrie 2014, Universitatea a contactat cele șaizeci și șase de biblioteci publice cărora li se livraseră copii ale cărții și le-a solicitat să marcheze fiecare copie cu o etichetă de avertizare care să indice că aceasta

conținea informații potențial dăunătoare copiilor sub 14 ani. Din informațiile furnizate de Guvern reiese că mai multe biblioteci au decis să nu marcheze cărțile cu astfel de etichete. Guvernul a susținut, de asemenea, că respectiva carte a rămas disponibilă în cea mai mare bibliotecă din Lituania, Biblioteca Națională Martynas Mažvydas, fără restrângeri legate de vârstă, și că a fost inclusă în catalogul bibliotecii respective ca fiind destinată copiilor cu vârste cuprinse între cinci și zece ani.

30. Din mai până în noiembrie 2014, cartea a fost disponibilă gratuit pe site-ul web al Centrului Lituanian pentru Drepturile Omului. În decembrie 2014, o a doua ediție, cu un tiraj de 600 de exemplare, a fost publicată de mai multe organizații neguvernamentale. Această ediție a fost distribuită în librării și biblioteci fără să li se aplice etichete de avertizare, având doar un autocolant cu steagul curcubeu. Nu există niciun indiciu că a fost luată vreo măsură împotriva editorilor sau a distribuitorilor celei de-a doua ediții.

31. La 25 martie 2015, rectorul Universității a dispus ca editura să reia distribuția cărții în conformitate cu recomandările Inspectoratului. Exemplarele cărții care fuseseră publicate, dar încă nu fuseseră distribuite, trebuiau să fie marcate cu etichete de avertizare pe care să se menționeze că respectiva carte conținea informații potențial dăunătoare copiilor sub 14 ani.

32. La momentul faptelor, legislația relevantă prevedea că nerespectarea cerințelor de etichetare sau de distribuire a materialelor publicate care erau dăunătoare minorilor se pedepsea cu avertisment sau amendă (a se vedea infra, pct. 89).

III. PROCEDURI JUDICIARE INTERNE

A. Primul set de proceduri

1. Argumentele părților

(a) Reclamanta

33. În octombrie 2014, reclamanta a introdus o acțiune civilă împotriva Universității, prin care s-a plâns cu privire la decizia de suspendare a distribuției cărții (a se vedea supra, pct. 22). Ulterior deciziei Universității de reluare a distribuției cărții și de marcare a acesteia cu o etichetă de avertizare (a se vedea supra, pct. 31), reclamanta s-a plâns și de această din urmă măsură.

34. Reclamanta a susținut că deciziile Universității au fost motivate de ostilitatea acesteia față de orientarea ei sexuală și față de reprezentarea pozitivă a relațiilor între persoane de același sex în două dintre cele șase basme, așa cum o demonstau diferitele declarații făcute de Universitate (a se vedea supra, pct. 25 și 26). Ea a susținut, de asemenea, că respectivele concluzii ale Inspectoratului nu erau obligatorii din punct de vedere juridic pentru Universitate și că Universitatea a luat din proprie inițiativă deciziile în litigiu.

35. Reclamanta a susținut, de asemenea, că niciunul dintre basme nu încuraja niciun fel de comportament dăunător și nici nu contrazicea noțiunea de familie, astfel cum era interpretată în cadrul jurisprudenței Curții Constituționale (a se vedea *infra*, pct. 98) și a susținut că acestea erau adecvate pentru copiii de toate vârstele.

(b) Universitatea

36. Universitatea a susținut că, în calitate de editor al cărții, era obligată să respecte dispozițiile Legii privind protecția minorilor. Aceasta a afirmat că scrisoarea adresată de mai mulți membri ai *Seimas-ului* (a se vedea *supra*, pct. 21) a ridicat îndoieli rezonabile cu privire la conformitatea conținutului cărții cu cerințele Legii și, din acest motiv, a suspendat temporar distribuția cărții.

37. Universitatea a mai declarat că Inspectoratul era autoritatea însărcinată cu monitorizarea conformității informațiilor publice cu cerințele legale relevante și acesta a concluzionat că respectiva carte nu îndeplinea aceste cerințe. Prin urmare, Universitatea a fost nevoită să se conformeze concluziilor Inspectoratului, atâ timp cât acestea nu fuseseră anulate de instanțe.

38. În plus, Universitatea a negat că acțiunile sale au fost motivate în vreun fel de discriminare. Aceasta a susținut că a luat măsurile în litigiul din cauza efectelor potențial dăunătoare ale cărții asupra copiilor, care „ar putea fi incapabili să înțeleagă fenomenele discutate în carte”.

(c) Terți

39. Ministerul Culturii și Inspectoratul, terți în procedură, s-au opus acțiunii reclamantei pentru motive similare celor invocate de Universitate. Inspectoratul a subliniat că Universitatea avea obligația de a respecta Legea privind protecția minorilor și normele privind marcarea și distribuirea informațiilor publice care ar putea dăuna dezvoltării minorilor (a se vedea *infra*, pct. 82, 84, 91 și 92) și că nerespectarea cerințelor din aceste instrumente ar putea duce la tragerea sa la răspundere în temeiul legii (a se vedea *infra*, pct. 89).

2. Deciziile instanțelor judecătorești

(a) Instanțele de prim grad și cele de apel

40. La 16 aprilie 2015, Tribunalul Districtual din Vilnius a respins cererea reclamantei. Acesta a hotărât că Universitatea nu și-a asumat față de reclamantă obligația de a distribui cartea într-un mod specific și, în lipsa unei astfel de obligații, deciziile sale cu privire la modul de distribuire a cărții nu ar fi putut constitui o discriminare împotriva acesteia. La 2 martie 2016, Tribunalul Regional din Vilnius a confirmat această decizie. Acesta a statuat, de asemenea, că deciziile adoptate de Universitate nu s-au întemeiat pe considerente discriminatorii, ci pe motive obiective – și anume obligația

Universității de a respecta Legea privind protecția minorilor și instrucțiunile emise de Ministerul Culturii și de Inspectorat.

(b) Curtea Supremă

41. La 6 decembrie 2016, Curtea Supremă a casat deciziile instanțelor inferioare și a trimis cauza spre reexaminare. Aceasta a constatat că, atunci când au aplicat art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor, instanțele respective nu au examinat dacă, într-adevăr, cartea reclamantei promova o înțelegere a căsătoriei și a întemeierii unei familii diferită de cea consacrată în Constituție și în Codul civil sau dacă urmărea doar să încurajeze toleranța față de persoanele cu orientări sexuale diferite. De asemenea, Curtea Supremă a hotărât următoarele:

„36. [...] [D]eși instanțele au constatat că părțile nu au încheiat un acord de publicare, aceste instanțe au ignorat în mod nejustificat faptul stabilit potrivit căruia [Universitatea] a distribuit efectiv cartea [reclamantei] [...]

37. În plus, instanțele care au examinat cauza, atunci când au analizat argumentul [reclamantei] potrivit căruia distribuția cărții sale a fost oprită din motive discriminatorii legate de orientarea sexuală, au respins acest argument pentru simplul motiv că [Universitatea] avea dreptul să nu distribuie cartea și, prin urmare, nu exista niciun temei pentru a constata existența unei discriminări. Instanțele nu au cercetat deloc circumstanțele discriminării invocate de [reclamantă] și i-au transferat acesteia, în mod nejustificat, sarcina de a dovedi discriminarea [...] [Reclamanta] a susținut că [Universitatea] a discriminat-o suspendând distribuția cărții pe baza scrisorii [...] Ministerului Culturii din 24 aprilie 2014 și a scrisorii Inspectoratului de Etică Jurnalistică din 8 aprilie 2014, în care se afirma că informațiile conținute în carte aveau un impact negativ asupra minorilor, în aceasta fiind prezentată ideea potrivit căreia o familie poate fi formată din persoane de același sex.

38. În această privință, este necesar să se atragă atenția asupra jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) referitoare la protecția intereselor copiilor minori în contextul diseminării informațiilor cu privire la homosexualitate [...] În jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, analizând necesitatea restrângerii libertății de exprimare (art. 10 din Convenție) într-o societate democratică, se axează pe analiza conținutului lucrării și publicației, pe elementele lor individuale (cum ar fi textul sau ilustrațiile) și pe posibilul impact al acestora asupra minorilor, a societății și a moralității (nu într-un mod generalizat, ci argumentând în detaliu aceste aspecte), întinderea restrângerii impuse și necesitatea obiectivă a acesteia (inclusiv luând în considerare necesitatea de a adopta diverse măsuri posibile, cum ar fi etichetele sau ambalajele speciale) (a se vedea, de exemplu, *Handyside împotriva Regatului Unit*, 7 decembrie 1976, Seria A nr. 24; *Vejdeland și alții împotriva Suediei*, nr. 1813/07, 9 februarie 2012; și *Kaos GL împotriva Turciei*, nr. 4982/07, 22 noiembrie 2016).

39. CEDO a remarcat, de asemenea, în numeroase rânduri, că discriminarea bazată pe orientarea sexuală este la fel de gravă precum discriminarea rasială sau etnică. CEDO a interpretat principiile generale prevăzute la art. 14 din Convenție (interzicerea discriminării), potrivit căruia, pentru ca problema ridicată să determine aplicarea art. 14, trebuie să existe o diferență de tratament între persoane aflate în situații similare (comparabile). Un astfel de tratament inegal/diferit este discriminatoriu dacă nu are nicio justificare obiectivă și rezonabilă, cu alte cuvinte, dacă nu urmărește un scop legitim sau dacă nu există un raport rezonabil de proporționalitate între măsurile luate

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

și scopul urmărit. Statul dispune de o marjă de apreciere atunci când apreciază dacă și în ce măsură diferențele existente în situații similare justifică un tratament inegal [a se vedea, printre altele, *Schalk și Kopf împotriva Austriei*, nr. 30141/04, pct. 96, CEDO 2010; *Vallianatos și alții împotriva Greciei* (MC), nr. 29381/09 și 32684/09, pct. 76, CEDO 2013 (extrase); și *Burden împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 13378/05, pct. 60, CEDO 2008].

40. CEDO a declarat în mod repetat că diferențele de tratament fondate pe orientarea sexuală, la fel ca și cele bazate pe sex, trebuie justificate prin motive deosebit de solide și de convingătoare (a se vedea *Smith și Grady împotriva Regatului Unit*, nr. 33985/96 și 33986/96, pct. 90, CEDO 1999-VI, și *L. și V. împotriva Austriei*, nr. 39392/98 și 39829/98, pct. 45, CEDO 2003-I, citate în *Vallianatos și alții*, pct. 77). Atunci când tratamentul inegal se bazează pe criterii de gen sau orientare sexuală, marja de apreciere de care beneficiază statul este restrânsă. Diferențele bazate exclusiv pe considerente ce țin de orientarea sexuală sunt inacceptabile în temeiul Convenției [a se vedea *E.B. împotriva Franței* nr. 43546/02, pct. 93 și 96, 22 ianuarie 2008, citate în *Vallianatos și alții*, pct. 77].

41. În speță, instanța de apel s-a întemeiat pe scrisoarea Inspectoratului de Etică Jurnalistică din 8 aprilie 2014 pentru a justifica impactul negativ al cărții asupra minorilor și a considerat că aceasta avea un caracter obligatoriu; totuși, instanța nu a realizat o apreciere independentă a concluziei [Inspectoratului] cu privire la impactul cărții asupra minorilor, nu a cercetat și nu a apreciat conținutul cărții în sine și nici nu a apreciat impactul cărții asupra minorilor și proporționalitatea restricțiilor impuse în privința acesteia. Aceste circumstanțe sunt relevante în lumina art. 14 din Convenție, coroborat cu art. 10. Completul de judecată observă că, în decizia sa din 24 iulie 2014 [...], Tribunalul Administrativ Regional din Vilnius a declarat că scrisoarea Inspectoratului de Etică Jurnalistică avea doar un caracter de recomandare și nu era obligatorie pentru [Universitate]. Această scrisoare nu este obligatorie nici pentru instanța care examinează cauza, dar (scrisoarea) este o dovadă scrisă și trebuie să fie analizată împreună cu alte probe.

42. Este posibil ca încălcarea sus-menționată a dreptului procedural de către instanța de apel să fi contribuit la adoptarea unei decizii nelegale în cauză [art. 346 § 2 (1) din Codul de procedură civilă]. Prin urmare, decizia din 2 martie 2016 a Tribunalului Regional din Vilnius trebuie casată [...]"

B. Cel de-al doilea set de proceduri

1. Procedura în fața Tribunalului Districtual din Vilnius

(a) Argumentele părților

(i) Reclamanta

42. În cadrul reexaminării cauzei de către Tribunalul Districtual din Vilnius, reclamanta a reiterat argumentele pe care le-a prezentat în cererea sa inițială (a se vedea supra, pct. 33-35). În plus, ea a susținut că, înainte de publicare, cartea a fost evaluată de specialiști în literatură, psihologie, științele educației și alte domenii relevante și că aceștia nu au avut nicio obiecție cu privire la conținutul său. În schimb, Universitatea nu a demonstrat că deciziile în litigiu s-au bazat pe o evaluare relevantă efectuată de experți.

43. De asemenea, aceasta a prezentat instanței avizul unui psiholog clinician, care a declarat că respectiva carte nu includea niciun conținut cu privire la care să se fi dovedit științific că era dăunător copiilor. Potrivit psihologului, mai dăunătoare ar putea fi interdicția de a vorbi despre homosexualitate în literatura pentru copii și de a încuraja înțelegerea și acceptarea persoanelor homosexuale, care încă erau stigmatizate și discriminate în Lituania. Psihologul a subliniat că homosexualitatea nu era considerată o tulburare psihică de către organismele specializate relevante, cum ar fi Asociația Americană de Psihiatrie și Asociația Americană de Psihologie, și nici nu era inclusă în clasificarea bolilor efectuată de Organizația Mondială a Sănătății, care era utilizată în Lituania. În plus, exista un consens științific conform căruia orientarea sexuală a unei persoane nu este o alegere. Prin urmare, basmele care descriau relații între persoane de același sex nu puteau fi considerate dăunătoare.

44. În plus, reclamanta a prezentat instanței un aviz al Institutului de Monitorizare a Drepturilor Omului (Human Rights Monitoring Institute), o organizație neguvernamentală. Acest aviz făcea referire la jurisprudența Curții, potrivit căreia acceptarea de către societate a persoanelor homosexuale nu este incompatibilă cu respectarea valorilor familiale și nu există nicio dovadă că simpla menționare a homosexualității sau o discuție deschisă cu privire la statutul social al minorităților sexuale ar putea avea un efect negativ asupra copiilor (s-au făcut referiri, printre altele, la *Alekseiev împotriva Rusiei*, nr. 4916/07 și alte 2 cereri, 21 octombrie 2010, și *Baiev și alții împotriva Rusiei*, nr. 67667/09 și alte 2 cereri, 20 iunie 2017).

45. În plus, reclamanta a susținut că, deși textul art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor părea neutru, în practică, acesta era invocat exclusiv cu scopul de a limita libertatea de exprimare a persoanelor homosexuale. Prin urmare, acesta avea ca rezultat o discriminare indirectă.

46. În cele din urmă, ea a susținut că era specializată în literatura pentru copii și că avea o vastă experiență în acest domeniu, însă deciziile în litigiu ale Universității au dovedit neîncredere în competențele sale și, astfel, i-au afectat reputația profesională.

(ii) Universitatea

47. Universitatea a susținut că măsurile în litigiu nu s-au bazat pe considerente discriminatorii, ci pe motive obiective. Aceasta a afirmat că pozițiile exprimate de membrii *Seimas-ului*, de Inspectorat și de Ministerul Culturii (a se vedea supra, pct. 21, 23 și 24) i-au oferit suficiente motive să considere că respectiva carte conținea informații potențial dăunătoare copiilor. Astfel, a luat măsurile în litigiu pentru a evita încălcarea Legii privind protecția minorilor. Universitatea a susținut că orice distribuie ulterioară a cărții era posibilă abia după marcarea acesteia cu etichete de avertizare, cu excepția cazului în care instanța decidea că nu conținea nicio informație dăunătoare.

(iii) Instituții care furnizează evaluări de specialitate

48. Tribunalul Districtual din Vilnius a schimbat poziția procesuală a Inspectoratului din cea de terț în cea de instituție care furnizează expertiză de specialitate și i-a solicitat să aprecieze dacă informațiile conținute în carte respectau dispozițiile Legii privind protecția minorilor. Inspectoratul a prezentat evaluarea sa în fața instanței, în care a reiterat concluziile sale anterioare (a se vedea supra, pct. 23 și 27).

49. De asemenea, instanța a solicitat Biroului Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului să furnizeze o expertiză de specialitate a cărții. Această instituție a declarat că nu avea competența de a evalua conținutul lucrărilor literare sau al altor tipuri de informații publice. Cu toate acestea, a subliniat importanța protejării copiilor împotriva expunerii la informații potențial dăunătoare și a considerat că etichetele de avertizare constituiau, în general, un instrument util și necesar, care le permitea părinților să decidă la ce informații ar trebui să aibă acces copiii lor, în conformitate cu vârsta copilului, cu maturitatea sa mintală și emoțională și cu valorile familiei. De asemenea, a declarat că nu cunoștea nicio cercetare științifică privind efectele pe care le-ar putea avea asupra copiilor expunerea la informații referitoare la relațiile între persoane de același sex.

(b) Decizia Tribunalului Districtual din Vilnius

50. La 2 martie 2018, Tribunalul Districtual din Vilnius a respins acțiunea reclamantei. Acesta a constatat că Universitatea și-a îndeplinit obligațiile, care decurgeau din contractul încheiat cu Ministerul Culturii, de a publica respectiva carte și de a distribui un anumit număr de exemplare din carte bibliotecilor publice (a se vedea supra, pct. 14 și 18) și că aceasta nu și-a asumat nicio obligație față de reclamantă cu privire la modul în care ar fi trebuit distribuită cartea.

51. Atunci când a apreciat dacă măsurile adoptate cu privire la carte au fost justificate, instanța a observat în primul rând că Inspectoratul, care era autoritatea însărcinată cu supravegherea modului în care editorii respectau Legea privind protecția minorilor (a se vedea infra, pct. 85), a concluzionat că respectiva carte nu era conformă cu art. 4 § 2 (16). De asemenea, acesta a declarat:

„Curtea observă că, în conformitate cu art. 38 § 3 din Constituția Republicii Lituania, căsătoria se încheie în baza consimțământului reciproc și liber exprimat al unui bărbat și al unei femei. În conformitate cu art. 3.7 § 1 din Codul civil, căsătoria reprezintă un acord încheiat voluntar între un bărbat și o femeie cu scopul de a crea relații de familie legale [...] Potrivit acestor dispoziții, în Republica Lituania se consideră că familia este o uniune încheiată de bună voie între persoane de sex diferit și noțiunea de familie este înțeleasă în acest fel de către majoritatea societății. Trebuie să fim de acord cu specialiștii care afirmă că copiii preșcolari și elevii din învățământul primar evoluează mai lent către maturitate. În cursul examinării cauzei, [reclamanta] a afirmat că cartea sa, *Inimă de chihlimbar*, era destinată copiilor cu vârste cuprinse între nouă și zece ani. Curtea observă că se presupune că gradul de maturitate a copiilor de această vârstă este

scăzut și că, deși nu sunt conștienți de acest lucru, în această perioadă, copiii încep să fie interesați de caracteristicile sexului opus. Având în vedere că sunt învățați că poate exista o relație de iubire între persoane de același sex, că «[...] inima vrea ceea ce vrea și iubește pe cine iubește [...]», «[...] Fiul cel mic al regelui nostru și soțul lui [...]», «[...] Cel de-al treilea fiu al regelui păși în față alături de tânărul croitor [...]», «[...] oaspeții [...] [le-au spus] tuturor prietenilor și vecinilor lor că tânărul croitor găsise iubirea vieții sale și că, întâmplător, acesta era fiul unui rege, ceea ce era o mare onoare pentru că acest rege era foarte înțelept [...]», «„Te voi iubi toată viața”, [îi] spuse prințesa [fiicei cizmarului] cu inima ușurată [...]», «[...] după prima noapte, fiica cizmarului părea tristă și palidă. Nici nu e de mirare: de îndată ce prințesa fericită a adormit cu fiica cizmarului în brațele sale [...]», «[...] [prințesa] nu o observa pe fiica cizmarului desprinzându-se din îmbrățișarea ei [...]», «„Voi face orice pentru ca iubita mea să își regăsească frații pierduți”, exclamă prințesa [...]», «[...] Când [prințesa și fiica cizmarului] se întâlniră în grădina de trandafiri, se ascuseră în spatele unei tufe și se îmbrățișară. Și-au dus dorul [...]», «[...] se poate argumenta că aceste lucruri influențează formarea personalității [copiilor] (inclusiv sexualitatea lor). [Reclamanta] nu a prezentat argumente convingătoare cu privire la motivul pentru care acest tip de informații nu ar trebui să fie furnizate minorilor [decât] după ce împlinesc o anumită vârstă, în cazul de față 14 ani. Aparent [matyt], această limită de vârstă este stabilită de profesioniști pe baza unor criterii obiective și, în materialele audiovizuale, de exemplu în filme, există, în privința conținutului, mesaje de avertizare cu privire la restrângeri legate de vârstă («N-7», «N-14»).

52. Tribunalul Districtual din Vilnius a subliniat că era necesar să se asigure un just echilibru între două valori concurente – dreptul reclamantei la libertatea de exprimare și necesitatea de a proteja copiii împotriva informațiilor potențial dăunătoare. De asemenea, era necesar să se țină seama de interesele părinților, principalii responsabili pentru creșterea copiilor lor. Instanța a considerat că decizia în litigiu nu a avut un efect disproporționat asupra libertății de exprimare a reclamantei, întrucât cartea nu a fost interzisă sau retrasă de pe piață. În sfârșit, în ceea ce privește plângerea reclamantei privind caracterul discriminatoriu al acțiunilor Universității, instanța a statuat următoarele:

„După ce a constatat că restrângerea impusă a fost motivată corespunzător, tribunalul concluzionează că Universitatea nu a intenționat să discrimineze [reclamanta] și că [...] a impus restrângerea în litigiu pe baza avizului unei autorități publice, cu scopul de proteja interesele minorilor [...] Potrivit sublinierii Tribunalului, cartea *Inimă de chihlimbar* a fost finanțată parțial din bugetul de stat și [Universitatea], care are obligații în temeiul unui acord încheiat cu Ministerul Culturii, nu ar trebui să fie obligată să distribuie lucrarea în cauză prin orice mijloace, pe cheltuiala sa, doar pe baza faptului că [reclamanta] consideră că este un act discriminatoriu, fără a ține seama de concluzia autorităților competente potrivit căreia informațiile conținute în carte sunt dăunătoare minorilor sub 14 ani.

[...]

Având în vedere cele de mai sus, tribunalul concluzionează că, [...] prin reluarea distribuției cărții *Inimă de chihlimbar*, cu adăugarea unor informații suplimentare privind restrângerea distribuirii sale în rândul persoanelor cu vârsta sub 14 ani, în conformitate cu evaluarea efectuată de Inspectoratul de Etică Jurnalistică, Universitatea a urmat recomandarea autorității publice competente și că nu există niciun motiv pentru a concluziona că Universitatea are o atitudine negativă față de [reclamantă] din cauza

orientării sale sexuale. Trebuie subliniat faptul că litigiul a luat naștere ca urmare a publicării cărții, și anume din cauza informațiilor conținute în carte și a potențialului impact al acesteia asupra persoanelor cu vârsta sub 14 ani și nu ca urmare a faptului că Universitatea (sau reprezentantul său) și-a exprimat nemulțumirea față de personalitatea [reclamantei], aspect care ar putea fi considerat drept discriminare (art. 2 § 1 din Legea privind egalitatea de tratament).”

2. Procedura în fața Tribunalului Regional din Vilnius

(a) Argumentele părților

53. Reclamanta a declarat apel împotriva deciziei sus-menționate, în care a prezentat, în esență, aceleași argumente ca și înainte (a se vedea supra, pct. 33-35 și 42-46). În plus, ea a susținut că instanța de prim grad nu a apreciat în mod corespunzător conținutul cărții, s-a bazat exclusiv pe concluziile Inspectoratului și nu a explicat motivul pentru care a considerat că anumite propoziții din basmele în litigiu (a se vedea supra, pct. 51) erau mai degrabă dăunătoare copiilor decât să încurajeze diversitatea și toleranța. În plus, reclamanta a susținut că instanța nu a respectat jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și nu a ținut seama de opinia psihologului, pe care aceasta o prezentase (a se vedea supra, pct. 43).

54. În replica sa, Universitatea a susținut printre altele că, atât timp cât era în vigoare art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor, nu avea altă opțiune decât să o respecte, indiferent de orice pretins conflict existent între această dispoziție legală și jurisprudența Curții.

(b) Decizia Tribunalului Regional din Vilnius

55. La 19 februarie 2019, Tribunalul Regional din Vilnius a respins apelul reclamantei. În primul rând, instanța a abordat argumentele acesteia referitoare la discriminare și a statuat următoarele:

„45. Deși [reclamanta] susține că distribuția cărții a fost stopată din motive discriminatorii legate de orientarea sexuală, răspunsurile reprezentantului [Universității] la întrebările jurnalistului [în articolul publicat pe site-ul web al Centrului Lituanian pentru Drepturile Omului] arată că percepția [Universității] cu privire la problema valorilor nu s-a datorat descrierii din carte a unor relații între persoane de același sex, ci mai degrabă forme neadecvate de prezentare a coabitării. [Universitatea] a considerat că basmul «Prințesa, fiica cizmarului și cei doisprezece frați» era dăunător nu din cauza orientării sexuale a prințesei și a fiicei cizmarului, ci din cauza faptului că în basm se pune un accent puternic pe dezvăluirea dorinței sexuale, promovând astfel relațiile între persoane de același sex.

46. Completul de judecată subliniază că, pe parcursul perioadei care a urmat suspendării distribuției cărții, reprezentanții [Universității] au fost extrem de cooperanți cu [reclamanta] și nu au manifestat nicio atitudine discriminatorie față de aceasta [...] [Reclamanta] s-a simțit ofensată doar atunci când [Universitatea] s-a oferit să continue distribuția cărții cu eticheta «N-14».

[...]

HOTĂRÂREA MACATĂ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

50. De asemenea, trebuie subliniat faptul că editorul cărții este fosta Universitate de Științe ale Educației din Lituania, ale cărei activități au fost supuse unor standarde etice extrem de înalte, datorită viziunii sale asupra educației; prin urmare, suspendarea distribuției cărții, în încercarea de a clarifica situația, este conformă cu principiul caracterului rezonabil (art. 1.5 din Codul civil) și nu s-a realizat într-un context de discriminare. Situația era în deplină conformitate cu principiul bunei administrări atunci când, după ce a primit o scrisoare de la Ministerul Culturii al Republicii Lituania, [în care i s-a solicitat] să restricționeze distribuția cărții [...], [Universitatea], în calitatea sa de persoană juridică care a asigurat finanțarea de la bugetul de stat, a suspendat distribuția acesteia.

51. În lipsa unei legături de cauzalitate discriminatorii între comportamentul [Universității] și consecințele acestuia (suspendarea distribuției cărții) (art. 6.246-6.249 din Codul civil), plângerea [reclamantei] privind suspendarea distribuției cărții din motive discriminatorii este respinsă [...]"

56. Atunci când a abordat proporționalitatea restrângerilor în litigiu, Tribunalul Regional din Vilnius a statuat că instanța de prim grad a apreciat în mod corespunzător prejudiciul pe care cartea l-ar fi putut cauza copiilor. Acesta a citat concluzia la care a ajuns Inspectoratul, potrivit căreia cele două basme în litigiu erau dăunătoare minorilor, în sensul art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor, precum și argumentele pe care s-a bazat Inspectoratul pentru a ajunge la această concluzie (a se vedea supra, pct. 23). În opinia tribunalului, avizul psihologului, prezentat de reclamantă (a se vedea supra, pct. 43), nu putea să infirme constatările Inspectoratului, întrucât nu era clar care au fost criteriile pe baza cărora psihologul a evaluat conținutul cărții. Tribunalul a mai precizat:

„57. În cursul examinării cauzei, [reclamanta] a afirmat că *Inimă de chihlimbar*, cartea acesteia, era destinată copiilor cu vârste cuprinse între nouă și zece ani. [Ea] a explicat, în [adnotarea tipărită la sfârșitul cărții], că basmele au o funcție educațională și didactică: prin interpretarea motivelor din basmele tradiționale au fost create noi modele, [copiii] fiind învățați să accepte diferențele în privința aspectului și stilului de viață ale altor persoane.

58. După ce s-a familiarizat cu conținutul unei colecții de basme populare tradiționale lituaniene, *Sigutė*, completul de judecată subliniază că, de exemplu, în basmul «Doisprezece frați care zboară asemenea ciorilor negre», nu a găsit scene privind culcatul împreună în prima noapte, îmbrățișări sau orice altă descriere detaliată a iubirii fizice. În schimb, în basmul «Prințesa, fiica cizmarului și cei doisprezece frați» există o astfel de descriere: «„Te voi iubi toată viața”, [îi] spuse prințesa [fiicei cizmarului] cu inima ușurată [...]», «[...] după prima noapte, fiica cizmarului părea tristă și palidă. Nici nu e de mirare: de îndată ce prințesa fericită a adormit cu fiica cizmarului în brațele sale [...]», «[...] [prințesa] nu o observa pe fiica cizmarului desprinzându-se din îmbrățișarea ei [...]» [...]

59. [...] [La interpretarea unui] basm tradițional, trebuie să se țină seama de faptul că, pentru societatea catolică, numărul doisprezece reprezintă, într-o anumită măsură, un simbol sacru. În consecință, basmul ales pentru interpretare și forma în care este prezentat conținutul său ar trebui să fie de așa natură [...] încât să nu necesite protecția altor valori.

60. În mod similar, scopul basmului «Cei trei prinți în căutarea înțelepciunii», la care fac referire atât experții, cât și tribunalul, nu este acela de a ilustra un nou model, ci de

a-l evalua, ducând astfel la formarea unei anumite atitudini față de gen: «[...] oaspeții [...] le [spuseră] tuturor prietenilor și vecinilor lor că tânărul croitor găsisese iubirea vieții sale și că, întâmplător, acesta era fiul unui rege, ceea ce era o mare onoare pentru că acest rege era foarte înțelept [...]» [...] Atunci, se pune întrebarea dacă [reclamanta] însăși nu urmărește să discrimineze membrii societății care au valori diferite.

[...]

63. În speță, instanța de prim grad a concluzionat că [reclamanta] nu a prezentat argumente convingătoare cu privire la motivul pentru care acest tip de informații nu ar trebui să fie accesibile minorilor [decât] după ce aceștia împlinesc o anumită vârstă, în cazul de față 14 ani, și, prin urmare, a decis că marcarea exemplarelor cărții *Inimă de chihlimbar* cu o etichetă de avertizare cu textul «Aceste informații pot avea un impact negativ asupra persoanelor cu vârsta sub 14 ani» constituia o restrângere proporțională a drepturilor sale. Completul de judecată este de acord cu această concluzie, întrucât părinții sunt responsabili pentru socializarea primară a copiilor; prin urmare, înainte de a cumpăra o carte, aceștia ar trebui să evalueze mai întâi conținutul său, cu privire la care ar trebui furnizate suficiente informații (art. 26 § 3 din Constituție). În fapt, informațiile conținute în scrisoarea Inspectoratului de Etică Jurnalistică îndeplineau funcția unei recenzii de carte, care nu poate fi considerată discriminatorie împotriva [reclamantei]. Distribuția cărții nu a fost interzisă, exemplarele deja distribuite ale cărții *Inimă de chihlimbar* nu au fost scoase din biblioteci [și] nu s-a făcut nicio încercare de a returna cărțile vândute. Decizia de marcarea a cărții cu o etichetă de avertizare constituie o măsură proporțională, menită să asigure protecția intereselor copiilor, care constituie, de asemenea, una dintre valorile constituționale (art. 38 și 39 din Constituție).

64. Basmul este un gen literar: de regulă, este o lucrare literară cu o intrigă, caracterizată de personaje supranaturale, obiecte magice, locuri inexistente și așa mai departe [...] Prin urmare, acest gen nu ar trebui să se bazeze pe detalii care înfățișează în mod direct aspectul carnal al vieții. Astfel, decizia de a marca exemplarele cărții *Inimă de chihlimbar* cu avertismentul «Aceste informații pot avea un impact negativ asupra persoanelor cu vârsta sub 14 ani» nu se întemeiază pe faptul că în carte este înfățișat un model de viață al unor persoane de același sex, ci pe faptul că acest model este prezentat într-un mod prea explicit pentru copiii cu vârste cuprinse între 9 și 10 ani.”

57. În sfârșit, Tribunalul Regional din Vilnius a confirmat concluzia instanței inferioare potrivit căreia, atunci când a dispus măsurile în litigiu, Universitatea a respectat o instrucțiune dată de autoritatea publică abilitată în acest sens în temeiul Legii privind protecția minorilor și s-a bazat pe toate probele care erau disponibile.

3. Procedura în fața Curții Supreme

58. Reclamanta a formulat recurs, invocând, în esență, aceleași argumente pe care le-a prezentat în fața instanțelor inferioare (a se vedea supra, pct. 33-35, 42-46 și 53). În plus, ea a susținut că respectivele constatări ale Tribunalului Regional din Vilnius, potrivit cărora cartea descria prea explicit iubirea fizică sau urmarea să discrimineze persoanele cu valori diferite, nu au luat în considerare cartea în ansamblul său și erau nefondate.

59. La 24 mai 2019, Curtea Supremă a refuzat să admită spre examinare recursul formulat de reclamantă, considerând că acesta nu ridică probleme juridice importante.

CADRUL JURIDIC RELEVANT

I. DREPTUL ȘI PRACTICA INTERNE

A. Constituția

60. Dispozițiile relevante ale Constituției prevăd:

Art. 25

„Orice persoană are dreptul la propriile convingeri și la exprimarea în mod liber a acestora.

Nicio persoană nu trebuie împiedicată să caute, să primească sau să transmită informații și idei.

Libertatea de exprimare a convingerilor, precum și de a primi și transmite informații, nu poate fi restrânsă decât în baza legii, în cazul în care acest lucru este necesar pentru a proteja sănătatea, onoarea sau demnitatea, viața privată sau moralitatea unei persoane, sau pentru a apăra ordinea constituțională.

Libertatea de a exprima convingeri și de a transmite informații este incompatibilă cu faptele penale – incitarea la ură națională, rasială, religioasă sau socială, instigarea la violență sau la discriminare, precum și la calomnie și dezinformare [...]

Art. 29

„Toate persoanele sunt egale în fața legii, a instanțelor judecătorești și a altor instituții și funcționari de stat.

Nu pot fi restrânse drepturile niciunei persoane și nici nu i se pot acorda privilegii pe criterii de gen, rasă, naționalitate, limbă, origine, statut social, credințe, convingeri sau opinii.”

Art. 38

„Familia reprezintă fundamentul societății și al statului.

Familia, mama, tata și copilul se află sub protecția și în grija statului.

Căsătoria se încheie în baza consimțământului reciproc și liber exprimat al unui bărbat și al unei femei.

[...]

Părinții au dreptul și îndatorirea de a-și crește copiii astfel încât aceștia să devină persoane oneste și cetățeni loiali și de a-i întreține până la împlinirea vârstei majoratului.

Art. 40

„[...]

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

Instituțiile de învățământ superior beneficiază de autonomie.

Statul supraveghează activitățile instituțiilor de învățământ și educație.”

B. Codul civil

61. În conformitate cu art. 3.7 și art. 3.12 din Codul civil, căsătoria poate fi încheiată numai între un bărbat și o femeie.

62. Capitolul XV din partea 3 a Codului civil reglementează parteneriatele civile înregistrate între cupluri de sex diferit. După cum se menționează în Legea privind aprobarea, intrarea în vigoare și punerea în aplicare a Codului civil, dispozițiile capitolului XV din partea 3 vor intra în vigoare atunci când va fi adoptată o lege privind parteneriatul civil, dar, până în prezent, nu a fost adoptată nicio astfel de lege. La 25 mai 2021, a fost prezentat Parlamentului (*Seimas*) un proiect de lege privind parteneriatele civile, care ar fi urmat să fie disponibil atât pentru cuplurile de același sex, cât și pentru cuplurile de sex diferit. Totuși, la prima lectură, acesta nu a obținut suficiente voturi pentru a trece la următoarea etapă legislativă. La 26 mai 2022, a fost prezentat *Seimas-ului* un nou proiect de lege privind parteneriatele civile și acesta a obținut suficiente voturi pentru a trece în următoarea etapă legislativă. La momentul adoptării prezentei hotărâri, *Seimas-ul* nu votase încă în ceea ce privește adoptarea legii.

63. Legislația lituaniană nu prevede nicio altă posibilitate de recunoaștere juridică a uniunilor dintre persoane de același sex.

C. Legea privind știința și educația

64. Art. 7 § 3 din această lege prevede, printre altele, că o universitate publică este o entitate de drept public, care funcționează ca instituție publică.

65. Art. 8 § 1 prevede că universitățile dispun de autonomie în privința activităților lor academice, administrative, economice și financiare, în temeiul principiilor autoguvernării și libertății academice. În conformitate cu art. 8 § 2 (7), universitățile au dreptul de a publica literatură educațională, științifică și de altă natură.

D. Legea privind egalitatea de tratament

66. Art. 2 § 1 definește discriminarea ca fiind o discriminare directă sau indirectă, hărțuire sau un ordin de a discrimina o persoană pe criterii, printre altele, de sex, rasă, origine națională sau etnică, statut social, religie, credințe, convingeri sau opinii, vârstă, orientare sexuală sau dizabilități.

67. În temeiul art. 4, atunci când instanțele sau alte autorități examinează acuzații de discriminare, odată ce reclamantul a indicat circumstanțele care permit să se considere că a avut loc o discriminare directă sau indirectă, acest

lucru este prezumat și sarcina de a demonstra că nu a existat nicio discriminare este transferată pârâtului.

E. Legea privind protecția minorilor împotriva efectelor negative ale informațiilor publice (Legea privind protecția minorilor)

1. Istoricul legislativ

68. Legea privind protecția minorilor a fost adoptată la 10 septembrie 2002 și a intrat în vigoare la 18 septembrie 2002. La acel moment, art. 4 § 1 prevedea o listă a categoriilor de informații care erau considerate dăunătoare dezvoltării fizice, intelectuale sau etice a minorilor. Art. 4 § 1 (3) includea informații de natură erotică și care, printre altele, încurajau dorința sexuală sau descriau relații sexuale. Legea nu conținea nicio dispoziție referitoare la reprezentarea homosexualității sau a relațiilor între persoane de același sex sau dispoziții referitoare la noțiunea de familie sau la valorile familiale.

(a) Propunerea de modificare din 2006

69. În 2006, mai mulți membri ai *Seimas-ului* au introdus o propunere de modificare a art. 4 § 1 din Legea privind protecția minorilor, prin extinderea listei categoriilor de informații dăunătoare și includerea în aceasta, printre altele, a informațiilor care „sunt legate de încurajarea relațiilor homosexuale”. În raportul explicativ s-a afirmat că propunerea a luat naștere ca urmare a plângerilor cetățenilor cu privire la recenta intensificare a „promovării relațiilor dintre persoane cu orientare sexuală netradițională” în mass-media, unde astfel de relații erau prezentate deseori ca „o normă de viață sau un exemplu de urmat”. Potrivit raportului explicativ, întrucât viziunea minorilor asupra lumii nu era încă pe deplin dezvoltată, încurajarea orientărilor sexuale netradiționale sau furnizarea unor informații în care relațiile homosexuale erau prezentate într-o manieră înțelegătoare ar fi putut avea un impact negativ asupra dezvoltării lor fizice, intelectuale și morale. Prin urmare, scopul modificării propuse a fost acela de a proteja minorii împotriva unor astfel de efecte negative și de a consolida valorile familiale tradiționale.

70. Modificarea propusă a fost evaluată de Departamentul de Drept European din cadrul Ministerului Justiției, care a concluzionat că aceasta nu respecta legislația relevantă a Uniunii Europene (UE). În evaluarea sa, Departamentul a declarat că noțiunea de „încurajare a relațiilor homosexuale” era subiectivă și că ar fi fost dificil să se determine ce fel de informații „încurajează” astfel de relații. În plus, amendamentul propus făcea referire la informații care erau „legate” de încurajarea relațiilor homosexuale, noțiune care ar fi putut cuprinde aproape orice fel de informație despre persoanele cu o orientare sexuală netradițională. Astfel, în opinia Departamentului, modificarea ar fi putut duce la restrângerea sau interzicerea oricărei informații sau a unei mari părți a informațiilor referitoare la relațiile homosexuale, ceea

ce nu ar fi fost compatibil cu art. 10 și art. 14 din Convenție și cu legislația UE privind dreptul la libertatea de exprimare și interzicerea discriminării pe criterii de orientare sexuală, printre altele.

71. În cele din urmă, amendamentul propus a fost retras.

(b) Modificări propuse în perioada 2007-2009

72. O nouă propunere de modificare a Legii privind protecția minorilor a fost înaintată *Seimas-ului* în 2007 și revizuită de mai multe ori în 2008 și 2009. Inițial, s-a propus includerea în art. 4 § 1 a informațiilor care „militează pentru susținerea relațiilor homosexuale”. Ulterior, formularea a fost înlocuită cu informații care „militează pentru susținerea relațiilor homosexuale, bisexuale sau poligame” și, în cele din urmă, cu informații care „promovează relațiile homosexuale, bisexuale sau poligame”. S-a propus, de asemenea, includerea în art. 4 § 1 a informațiilor care „denaturează relațiile de familie [sau] exprimă dispreț față de valorile familiale”. Raportul explicativ nu a abordat aceste dispoziții. Departamentul de Drept European a constatat că modificarea propusă nu încâlca legislația UE relevantă.

73. La 16 iunie 2009, *Seimas-ul* a adoptat modificarea adusă Legii privind protecția minorilor. Cu toate acestea, la 26 iunie 2009, președintele și-a exercitat dreptul de veto; el a refuzat să semneze legea modificată și a trimis-o înapoi la *Seimas*. Potrivit decretului prezidențial, criteriile pentru stabilirea informațiilor care erau considerate dăunătoare minorilor erau formulate într-un mod neclar și abstract și, drept urmare, aproape toate informațiile publice puteau fi considerate ca având un efect negativ asupra dezvoltării psihologice, fizice, intelectuale sau morale a minorilor. Astfel de criterii abstracte și neclare acordau o marjă de apreciere nejustificat de amplă autorităților responsabile cu supravegherea autorilor și editorilor de informații publice și îngreunau foarte mult respectarea dispozițiilor acestei Legi de către autori și editori. Președintele a considerat că acest lucru crea condiții prealabile pentru încălcarea dreptului la libertatea de exprimare, protejat de Constituție.

(c) Amendamentul adoptat la 14 iulie 2009

74. La 14 iulie 2009, *Seimas-ul* a votat în favoarea respingerii veto-ului președintelui și a adoptat amendamentul la Legea privind protecția minorilor. Art. 4 § 1 (14) din Legea modificată făcea referire la informații care „promovează relațiile homosexuale, bisexuale sau poligame” și art. 4 § 1 (15) făcea referire la informații care „denaturează relațiile de familie [sau] exprimă dispreț față de valorile familiale”. Actul modificat urma să intre în vigoare la 1 martie 2010.

75. La 22 iulie 2009, Guvernul a prezentat o propunere de modificare a art. 4 § 1 (14), astfel încât aceasta să facă referire la informații care „militează în mod deliberat pentru susținerea relațiilor sexuale”. În raportul explicativ

s-a indicat că scopul propunerii era acela de a aborda reacția internațională negativă față de formularea art. 4 § 1 (14) care fusese adoptat. Propunerea a fost evaluată de Departamentul Legislativ al Registraturii *Seimas-ului*, care a exprimat îndoieli cu privire la aspectul dacă noțiunea de „promovare deliberată” era suficient de clară și dacă aceasta ar fi putut să creeze probleme în ceea ce privește punerea în aplicare a legii. Se pare că *Seimas* nu a dezbătut și nici nu a votat propunerea.

(d) Amendamentul propus și dezbaterile parlamentare care a dus la adoptarea versiunii actuale a art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor

76. La 19 octombrie 2009, președintele a prezentat *Seimas-ului* o propunere de modificare a mai multor dispoziții ale Legii privind protecția minorilor, care fusese adoptată la 14 iulie 2009. În propunere, lista categoriilor de informații considerate dăunătoare minorilor era prevăzută în art. 4 § 2. Această listă nu conținea nicio dispoziție care să menționeze în mod explicit homosexualitatea. Art. 4 § 2 (13) făcea referire la informații care „încurajează constrângerea sexuală și exploatarea minorilor sau relațiile sexuale între copii”, în timp ce art. 4 § 2 (14) făcea referire la informații care „exprimă dispreț față de valorile familiale”. Potrivit raportului explicativ, modificarea propusă a fost determinată, printre alți factori, de existența unor îndoieli cu privire la conformitatea unor dispoziții ale Legii privind protecția minorilor cu principiile fundamentale consacrate în Constituție, cum ar fi egalitatea de tratament, interzicerea discriminării și protecția dreptului la libertatea de exprimare, precum și de lipsa securității juridice, ceea ce a făcut necesară clarificarea unora dintre criterii. În raportul explicativ se afirma, de asemenea, că relațiile sexuale timpurii sau coercitive sunt dăunătoare minorilor indiferent dacă acestea sunt sau nu heterosexuale; prin urmare, dispoziția care făcea referire la „promovarea relațiilor homosexuale, bisexuale sau poligame” ar trebui să fie modificată și, în schimb, să facă referire la „încurajarea constrângerii sexuale și a exploatarea minorilor sau a relațiilor sexuale între copii”. De asemenea, era necesar să se clarifice dispoziția care se referea la protecția familiei, prin eliminarea noțiunii vagi de „relații de familie” și punându-se accent pe disprețul față de valorile familiale.

77. Modificarea propusă a fost revizuită ulterior de mai multe ori. În ceea ce privește art. 4 § 2 (14), care făcea referire la informații care „exprimă dispreț față de valorile familiale”, au existat propuneri de modificare a formulării sale, de exemplu, cu informații care „exprimă dispreț față de valorile familiale, [sau] încurajează o noțiune de familie care nu corespunde celei consacrate în legislația Republicii Lituania, precum și diferite relații între sexe”.

78. În propunerea finală, art. 4 § 2 (14) făcea referire la informații care „încurajează constrângerea sexuală și exploatarea minorilor sau relațiile sexuale între minori” și art. 4 § 2 (16) făcea referire la informații care

„exprimă dispreț față de valorile familiale, [sau] încurajează o noțiune de căsătorie și întemeiere a unei familii diferită de cea consacrată în Constituție și în Codul Civil”.

79. La 17 decembrie 2009, *Seimas-ul* a organizat o dezbatere cu privire la această propunere. Șapte membri au vorbit despre textul propus al art. 4 § 2 (16). Conform procesului-verbal oficial al dezbaterii, comentariile lor au fost următoarele:

V.S.: „[...] Dezbateră privind acest amendament propus a evidențiat o problemă mult mai generală. Am înțeles cu toții că diversele proteste de aici și din altă parte, care ar fi fost provocate de existența unor criterii neclare sau nedefinite, au fost cauzate de un singur criteriu din proiect – relațiile sexuale netradiționale. Astfel, această discuție reflectă, în esență, conflictul de valori și ideologii care are loc în Europa, eforturile de a schimba tradiția europeană [...] Prezenta propunere [...] urmărește să instituie o reglementare juridică prin care să se garanteze neîncălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și care, în plus, să nu submineze tradițiile și valorile noastre recunoscute [...]”

B.V.: „Dragi colegi, doresc să felicit [Comisia parlamentară pentru educație, știință și cultură] pentru eliminarea acestei dispoziții scandaloase privind relațiile homosexuale, bisexuale și poligame, din cauza căreia, la drept vorbind, unii ambasadori au amenințat că Lituania ar putea fi chiar expulzată din UE. Și, într-adevăr, destul cu rușinea [...] Există unele lucruri care încă mă uimesc, în special în ceea ce privește noțiunea de căsătorie și de întemeiere a unei familii. Cred că aceasta instituie o cenzură parțială. Fac apel la creștin-democrați. Ar trebui să iubiți fiecare creație a lui Dumnezeu, indiferent dacă este sau nu perfectă în opinia voastră. Și să lăsați viețile personale ale oamenilor în seama lor, să nu încercați să le impuneți valorile voastre [...]”

P.G.: „Cred că această lege, după cum știm cu toții, reflectă anumite atitudini morale ale Parlamentului nostru, o atitudine față de familie și educația copiilor [...] Europa coruptă luptă până la moarte pentru a împiedica protecția copiilor împotriva unei educații sexuale negative; aceeași Europă coruptă, care vorbește despre valorile umane fundamentale și care ar trebui să le promoveze, urmărește să exploateze tinerii și copiii pentru a le permite perversilor să-și promoveze în mod liber stilul de viață și să recruteze mai mulți adepți [...] Când vorbiți cu înalții noștri funcționari, când auziți [...] că [sunt influențați de] șefii și ambasadorii țărilor UE, că această lege a noastră a avut un ecou uriaș, chiar și în Parlamentul European, și când vedeți la știri că prim-ministrul britanic, Gordon Brown, afirmă că va face tot posibilul pentru a legaliza căsătoria homosexuală în întreaga Europă [...] și tinerii noștri cresc fiind expuși la toate acestea! Cred că, dacă analizăm acest proiect, trebuie să recunoaștem că Parlamentul nostru a cedat presiunii din partea politicianilor din Europa coruptă. [Parlamentarilor le este] teamă să spună lucrurilor pe nume, să adopte dispoziții legislative cu privire la ceea ce constituie una dintre cele mai mari amenințări de astăzi – și anume homosexualismul și bisexualismul. Acestea au fost eliminate din text în încercarea de a-i liniști cumva pe cei care, fără îndoială, ne influențează politicienii. Speram ca *Seimas-ul* să fie mai rezistent și să adopte o lege fermă, fără să acorde atenție tuturor acelor atacuri din partea politicianilor Europei corupte [...]”

G.S.: „[...] Atunci când dezbaterăm din nou amendamentul propus la [Legea privind protecția minorilor], avem trei opțiuni principale. Prima opțiune este să respingem noua propunere, urmând să intre în vigoare amendamentul anterior, care a fost adoptat cu o majoritate semnificativă în *Seimas*. Dacă alegem această opțiune, nu ar exista riscul unui alt veto din partea președintelui [...] și nici riscul de a primi sancțiuni din partea

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

UE, deoarece, în temeiul legii, *Seimas-ul* ar fi obligat să modifice Legea numai în cazul în care Curtea de Justiție a UE ar adopta o decizie în acest sens. Și dacă cineva s-ar adresa Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg, plângându-se că nu i se permite să promoveze homosexualitatea în rândul minorilor, numind acest lucru discriminare, șansele de a câștiga o astfel de cauză împotriva Lituaniei ar fi minime [...].

A doua opțiune este să adoptăm această propunere cu diverse modificări de editare, dar să păstrăm în conținutul său propoziția referitoare la restrângerea informațiilor care încurajează relațiile homosexuale, bisexuale și poligame. Cei care sunt împotriva acestei opțiuni susțin că acest lucru nu este posibil – pretind că președintele i s-ar opune și că *Seimas-ul* nu ar mai putea să nu țină seama de veto-ul opus de președinte [...] Se susține că nu am fi înțeleși în Europa pentru că diverse organizații [...] ar începe din nou să vocifereze cu privire la discriminare și homofobie, iar acest lucru ar dăuna imaginii Lituaniei. Consider că organizațiile care au declarat că Lituania încearcă să discrimineze drepturile copiilor homosexuali ar trebui să facă obiectul unei evaluări publice, chiar dacă, în trecut, acestea au fost serioase și respectabile. În plus, dispunem de o întreaga paletă de posibilități pentru a explica în mod corespunzător poziția Lituaniei față de UE și chiar pentru a ajuta alte țări ale UE să se poziționeze mai bine atunci când își apără tinerii împotriva propagandei homosexuale, protejând drepturile reale ale copiilor și ale părinților lor, și nu pretenziile drepturi ale persoanelor homosexuale, prin acceptarea comportamentului acestora fără nicio restricție, chiar și atunci când acest comportament este prezentat minorilor ca fiind o normă.

Doresc să vă reamintesc că aici vorbesc despre normele etice, despre cele mai potrivite comportamente și valori care ar trebui să le fie insufflate copiilor. Nici Legea, nici formularea dispoziției în sine [nu pot fi interpretate ca degradând] un anumit grup și nu înseamnă intoleranță față de o persoană (*ad hominem*), ci doar o intoleranță responsabilă față de un anumit comportament, atunci când acesta le este prezentat minorilor ca fiind ceva ce trebuie încurajat, având în vedere că minorii încă nu s-au dezvoltat pe deplin din punct de vedere sexual și moral.

Se pretinde că unele dintre modificările propuse înlocuiesc această propoziție ofensatoare, și anume dispoziția privind restrângerea accesului minorilor la informații care prezintă o noțiune de căsătorie și de familie diferită de cea consacrată în Constituție, precum și la informații care încurajează relațiile sexuale. Acest lucru ne-ar permite să evităm acuzațiile referitoare la faptul că vizăm persoanele homosexuale [...] Din păcate, orice membru al *Seimas-ului* care cunoaște măcar puțin metodele folosite pentru a promova stilul de viață al homosexualilor și al lesbianelor, precum și pretenziile noi identități, ar trebui să își dea seama clar că acest lucru este în mod evident insuficient pentru a împiedica propaganda directă în favoarea parteneriatelor homosexuale sau în favoarea relațiilor sexuale. Se pierde esența însăși – ceea ce considerăm a fi sau a nu fi o normă în societatea noastră, și mai ales ceea ce considerăm că este sau nu este o normă morală, care trebuie să fie insufflată copiilor noștri. Așadar, propun să votăm în favoarea modificărilor propuse, deși nu cred că acestea sunt alternativa adecvată.

A treia opțiune este să adoptăm Legea fără nicio dispoziție clară privind restrângerea accesului minorilor la informații care încurajează relațiile homosexuale, dar acest lucru ar fi total inacceptabil, nu doar pentru că ar denatura voința clară a *Seimas-ului*, ci și pentru că [o astfel de dispoziție] este necesară nu doar pentru Lituania, pentru a oferi siguranță generației sale în creștere, ci și pentru întreaga Europă, și pentru a-i asigura omenirii un viitor sănătos. Astfel, Lituania ar putea contribui la lupta împotriva confuziei privind valorile și bunul simț. În urmă cu aproape douăzeci de ani, nu ne-am speriat de tancuri și de amenințări, dar oare acum ne este frică de rețeaua de lobbisti amorală? [...]”

E.K.: „[...] Mulți dintre noi înțeleg importanța opririi fluxului de informații dăunătoare difuzate în mass-media și la televizor, deoarece acestea afectează în cea mai mare parte tineretul nostru, cea mai sensibilă parte a statului și a națiunii noastre. Fără îndoială că este esențial ca tinerilor să li se insuflă în primul rând aspectele pozitive, iar unul dintre principalele lucruri pozitive este noțiunea de familie tradițională, abordată la art. 38 din Constituție; așadar, trebuie doar să punem în aplicare această dispoziție constituțională.

Înțeleg că unii tineri, prin natura lor, caută să experimenteze lucruri deosebite, inclusiv comportamentul homosexual, dar nu înseamnă că ar trebui să le vorbim tuturor despre asta. De ce ar trebui să sprijinim eforturile anumitor politicieni de a include în programa de învățământ ore despre familiile homosexuale? Nu înțeleg deloc astfel de tendințe.

Să analizăm știrile recente. Premierul britanic, Gordon Brown, a declarat că intenționează să transpună dispozițiile legislative privind parteneriatul civil homosexual în întreaga Europă, inclusiv în Europa de Est, inclusiv în Lituania. Timp de cincizeci de ani, regimul socialist sovietic a încercat să ne impună modul său de viață, dar nu cu insistența cu care o fac astăzi UE și liderii celor mai influente țări din UE [...]”

M.A.: „[...] Legile reflectă, de asemenea, valorile sociale. Unul dintre scopurile legii este acela de a consacra valorile societății și ale națiunii pe care o reprezentăm. Așadar, nu este surprinzător faptul că principalele dezbateri nu au avut ca obiect aspecte tehnice ale acestui proiect [...] ci aspecte legate de valori, în special de valorile familiale. Și cred că proiectul actual reflectă cel mai bine aceste valori. Acesta formulează valori familiale și prevede o obligație față de valorile familiale, ca noțiune pozitivă, fără să menționeze încălcările care periclitează această noțiune, ci confirmând obligația pe care noi, ca națiune politică, ne-am asumat-o față de noțiunea de familie și de căsătorie, care este consacrată în Constituție și în Codul civil.

Această Lege nu este despre restrângerea sau încălcarea unor drepturi ale omului, așa cum este prezentată uneori. Este vorba despre dreptul de a educa poporul lituanian, minorii, copiii, într-un mod pe care familiile îl consideră cel mai potrivit, este o chestiune care ține de drepturile familiei. Potrivit unei retorici distorsionate a drepturilor omului, neadoptarea acestei Legi ar echivala cu o încălcare a dreptului familiilor de a educa tinerii în conformitate cu propriile lor valori [...]

Constituția include o noțiune foarte clară a familiei și căsătoriei. Un bărbat și o femeie, nici mai mult, nici mai puțin. Încercările de a crea condițiile necesare pentru a disemina informații în societate și pentru a încuraja modele de familie diferite pun bazele pentru schimbarea acestei noțiuni de familie pe termen lung, cu scopul de a denatura valorile națiunii noastre, astfel cum sunt consacrate în Constituție. Prin urmare, trebuie să luăm o decizie foarte clară și principială în favoarea Constituției, a familiei și a căsătoriei, a modului în care acestea sunt înțelese de națiunea lituaniană și a modului în care acestea sunt consacrate în legislația noastră [...]”

P.S.: „[...] Se pare că lucrul cel mai important [...] cea mai relevantă dispoziție din această lege, care a blocat pe toată lumea [...] *Seimas*-ul [...] Președintele [...] întreaga Uniune Europeană, inclusiv Parlamentul European, și rezoluția Parlamentului European [...] [este] dispoziția referitoare la noțiunea de familie. Și ce anume dezbaterem astăzi? Dezbaterem o opțiune de compromis [...] Cred că Legea este acum și mai proastă, noua propunere nu este mai bună, ci mai proastă, este un pas înapoi. Dar este un compromis [...]”

80. *Seimas*-ul a votat în favoarea adoptării amendamentului la 22 decembrie 2009. Versiunea modificată a Legii a intrat în vigoare la 28 decembrie 2009.

2. Dispoziții în vigoare în prezent

81. În conformitate cu art. 4 § 1, informațiile care pot fi dăunătoare minorilor sunt definite ca fiind orice informație publică ce poate afecta negativ sănătatea lor mintală sau fizică ori dezvoltarea lor intelectuală, spirituală sau etică.

82. Art. 4 § 2 prevede:

„2. Următoarele informații publice sunt considerate dăunătoare minorilor:

- 1) cele care au caracter violent [și] care încurajează agresiunea și disprețul față de viața umană;
- 2) cele care încurajează distrugerea sau deteriorarea bunurilor;
- 3) cele care descriu în detaliu corpul unei persoane decedate, care urmează să moară sau grav rănite, cu excepția cazului în care acest lucru este necesar pentru identificarea persoanei în cauză;
- 4) cele de natură erotică;
- 5) cele care provoacă frică sau teroare;
- 6) cele care încurajează jocurile de noroc [...];
- 7) cele care prezintă o viziune favorabilă asupra dependenței de substanțe stupefiante, toxice sau psihotrope, tutun sau alcool [...];
- 8) cele care încurajează autovătămarea sau sinuciderea [...];
- 9) cele care prezintă o viziune pozitivă asupra activității infracționale sau care idealizează infractorii;
- 10) cele care au legătură cu prezentarea unui model de activitate infracțională;
- 11) cele care încurajează comportamente care degradează demnitatea umană;
- 12) cele care înjosec sau denigrează o persoană sau un grup de persoane din cauza naționalității, rasei, sexului, originii, dizabilității, orientării sexuale, statutului social, limbii, convingerilor, opiniilor acestora sau din alte motive similare;
- 13) cele care descriu activități paranormale înscenate, creând astfel impresia că astfel de activități sunt reale;
- 14) cele care încurajează constrângerea sexuală și exploatarea minorilor, [sau] relațiile sexuale între minori;
- 15) cele care încurajează relațiile sexuale;
- 16) cele care exprimă dispreț față de valorile familiale, [sau] încurajează o noțiune de căsătorie și întemeiere a unei familii diferită de cea consacrată în Constituție și în Codul Civil;
- 17) cele care conțin expresii sau cuvinte obscene ori gesturi indecente;
- 18) cele care oferă sfaturi privind crearea, obținerea sau utilizarea de explozivi, substanțe stupefiante sau psihotrope ori alte lucruri care aduc atingere vieții sau integrității corporale;
- 19) cele care încurajează obiceiurile alimentare nesănătoase, o igienă precară sau pasivitatea fizică;

20) cele care prezintă hipnoza în masă a spectatorilor; [...]"

83. Art. 2 § 5 definește noțiunea de „încurajare” ca fiind o informație tendențioasă care îndeamnă minorii să întreprindă acțiuni specifice sau să dobândească obiceiuri, atitudini, preferințe ori comportamente, sau să și le schimbe.

84. Art. 7 § 1 prevede că informațiile care sunt dăunătoare minorilor nu le pot fi puse acestora la dispoziție, nu pot fi diseminate în rândul lor și nici nu se poate permite accesul lor la astfel de informații în alt mod. Astfel de informații pot fi distribuite numai în locuri în care minorii nu pot intra sau numai după aplicarea unor măsuri care le pot permite persoanelor responsabile de educația și îngrijirea minorilor să le limiteze accesul la acestea.

85. Art. 9 § 1 prevede că Inspectoratul de Etică Jurnalistică este instituția responsabilă cu monitorizarea punerii în aplicare a Legii privind protecția minorilor.

3. Modificările propuse în 2014 și 2017

86. În 2014, un membru al *Seimas-ului* a propus modificarea Legii privind protecția minorilor prin eliminarea art. 4 § 2 (16). În raportul explicativ, s-a observat că nici Constituția, nici Codul civil nu conțineau o definiție a „întemeierii unei familii” sau a „valorilor familiale”. Raportul a făcut de asemenea referire la hotărârea Curții Constituționale din 28 septembrie 2011, potrivit căreia căsătoria este doar una dintre modalitățile de întemeiere a unei familii și că toate familiile sunt protejate de Constituție (a se vedea infra, pct. 98).

87. În 2017, un alt membru al *Seimas-ului* a propus modificarea art. 4 § 2 (16), astfel încât să facă referire la informații care „încurajează discriminarea sau pedepsirea unui minor din motive legate de statutul, activitatea, convingerile sau credințele părinților sau tutorilor acestuia sau ale altor membri ai familiei sale, [și cele care] exprimă dispreț față de valorile familiale”. În raportul explicativ, s-a afirmat că interdicția de a disemina informații pozitive cu privire la diferite tipuri de căsătorie sau la modalități de întemeiere a unei familii diferite față de cele menționate în Constituție și în Codul civil constituia o restrângere disproporționată a dreptului la libertatea de exprimare și era discriminatorie, contravenind cerințelor instrumentelor juridice relevante ale UE.

88. Până în prezent, *Seimas-ul* nu a dezbătut niciuna dintre propunerile sus-menționate și nici nu a votat cu privire la acestea.

F. Instrumente juridice privind răspunderea pentru contravenții

89. Codul privind încălcările normelor de drept administrativ a fost în vigoare de la 1 aprilie 1984 până la 31 decembrie 2016 și a fost modificat de

mai multe ori. La momentul faptelor, art. 214¹⁹ § 1 prevedea că nerespectarea cerințelor privind etichetarea sau distribuirea informațiilor dăunătoare minorilor se pedepsea cu avertisment sau amendă cuprinsă între 144 și 579 de euro (EUR).

90. Codul contravențional a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2017. Art. 79 § 1 prevede că nerespectarea cerințelor privind etichetarea sau distribuirea informațiilor dăunătoare minorilor se pedepsește cu amendă cuprinsă între 300 EUR și 850 EUR.

G. Reguli privind marcarea și distribuirea informațiilor publice care ar putea dăuna dezvoltării minorilor

91. Regulile privind marcarea și distribuirea informațiilor publice care ar putea dăuna dezvoltării minorilor au fost adoptate de Guvern la 21 iulie 2010 și, ulterior, au fost modificate. Regula 32 prevede că informațiile incluse în art. 4 § 2 din Legea privind protecția minorilor (a se vedea supra, pct. 82) sunt clasificate în trei categorii: (1) care pot fi dăunătoare minorilor cu vârsta sub 7 ani; (2) care pot fi dăunătoare minorilor cu vârsta sub 14 ani; și (3) care pot fi dăunătoare minorilor cu vârsta sub 18 ani.

92. Regula 33 prevede că, în cazul în care publicațiile tipărite aparținând primei sau celei de-a doua categorii sunt distribuite în locuri în care pot avea acces minori, acestea trebuie să fie plasate în ambalaje sigure pentru minori și marcate în mod clar cu etichete de avertizare corespunzătoare. În conformitate cu regula 34, publicațiile tipărite aparținând celei de-a treia categorii trebuie să fie plasate în ambalaje netransparente, marcate în mod clar cu etichete de avertizare corespunzătoare.

H. Jurisprudența Curții Constituționale

1. Cu privire la libertatea de exprimare

93. Într-o hotărâre din 20 aprilie 1995, Curtea Constituțională a statuat:

„Dreptul de a avea convingeri și de a le exprima în mod liber este unul dintre drepturile fundamentale ale omului. Posibilitatea fiecărei ființe umane de a-și formula în mod liber propriile opinii și puncte de vedere, precum și de a le disemina în mod liber este o condiție indispensabilă pentru crearea și menținerea democrației. Astfel, legile unui stat democratic consolidează și protejează dreptul subiectiv al unei ființe umane de a avea convingeri și de a le exprima în mod liber. Astfel de legi consolidează, de asemenea, libertatea de informare ca o necesitate publică obiectivă [...] Libertatea de informare nu este absolută sau atotcuprinzătoare, deoarece, atunci când o exercită, persoana în cauză trebuie să respecte cerințe care sunt necesare într-o societate democratică pentru protejarea ordinii constituționale și a drepturilor și libertăților omului. Prin urmare, pot fi stabilite limitări privind exercitarea libertății de informare [...]”

94. Într-o hotărâre din 10 martie 1998, Curtea Constituțională a statuat:

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

„Nici libertatea de exprimare, nici libertatea de informare nu este absolută. În această privință, art. 25 § 3 din Constituție prevede că libertatea persoanei de a-și exprima convingerile, precum și de a obține și de a disemina informații, nu poate fi limitată în niciun alt mod decât cel stabilit prin lege, atunci când acest lucru este necesar pentru protejarea sănătății, onoarei și demnității, vieții private sau moralei unei persoane ori pentru protejarea ordinii constituționale.

Astfel, în dispoziția constituțională sus-menționată se stabilește că orice limitare a libertății de exprimare și de informare trebuie să fie concepută întotdeauna ca o măsură cu caracter excepțional. Caracterul excepțional al limitării implică faptul că motivele posibile, stabilite prin Constituție, pentru impunerea acestei limitări nu pot fi interpretate prin extinderea lor. Criteriul necesității, astfel cum este consolidat în această dispoziție, presupune că, în fiecare caz, natura și întinderea limitării trebuie să fie conforme cu obiectivul urmărit (cerința de asigurare a unui echilibru).”

95. Într-o hotărâre din 13 iunie 2000, Curtea Constituțională a statuat:

„[...] Convingerile sunt o noțiune constituțională amplă și diversă, care include convingerile politice și economice, sentimentele religioase, predispoziția culturală, [și] opiniile etice și estetice.

Libertatea persoanei de a avea convingeri presupune faptul că este liberă să-și formeze propriile convingeri și să aleagă ce valori adoptă în cadrul viziunii sale asupra lumii, precum și faptul că aceasta este protejată de orice constrângere și că nu se permite exercitarea niciunui control asupra convingerilor sale. Datoria instituțiilor statului este să asigure și să protejeze această libertate a indivizilor. Conținutul convingerilor este o chestiune care ține de viața privată a individului.

Dreptul la exprimarea liberă a convingerilor este inseparabil de libertatea de a le avea. Libertatea persoanei de a-și exprima convingerile constituie o oportunitate de a-și exprima neîngrădit gândurile, opiniile și convingerile verbal, în scris, prin simboluri și prin alte modalități și mijloace de diseminare a informațiilor.

Libertatea de a avea convingeri și de a le exprima reflectă pluralismul ideologic, cultural și politic. Nicio viziune sau ideologie nu poate fi declarată obligatorie și nu poate fi impusă unei persoane care își formează și își exprimă în mod liber propriile opinii și care este un membru al unei societăți deschise, democratice și civile. Aceasta este o libertate umană înăscută. Statul trebuie să fie neutru în privința convingerilor și nu are niciun drept să instituie un sistem de opinii obligatoriu.”

2. *Cu privire la interzicerea discriminării*

96. Într-o hotărâre din 24 ianuarie 1996, Curtea Constituțională a făcut următoarea declarație, confirmată în numeroase hotărâri ulterioare:

„Art. 29 [din Constituție] consacră principiul egalității tuturor persoanelor în fața legii, a instanțelor judecătorești și a altor instituții și funcționari de stat. Acest principiu trebuie respectat atunci când sunt adoptate și aplicate legi, precum și în administrarea justiției. Acest principiu dă naștere obligației de a aplica o apreciere juridică uniformă unor fapte similare și interzice aprecierea în mod diferit și arbitrar a unor fapte similare în esență.

Art. 29 § 2 din Constituție prevede că drepturile unei persoane nu pot fi restrânse în niciun fel și nici nu i se pot acorda privilegii pe criterii legate de sexul, rasa, naționalitatea, limba, originea, statutul social, religia, convingerile sau opiniile acesteia. Cu toate acestea, persoanele în sine pot fi diferite și, în unele cazuri, trebuie să se țină

seama de acest lucru la adoptarea legilor. De exemplu, faptul că o lege, care vizează binele societății sau aspirația spre umanism, ia în considerare diferențele dintre oameni în ceea ce privește statutul lor social, nu presupune, în sine, o încălcare a principiului egalității persoanelor. În plus, destul de des legile sunt impuse doar anumitor categorii de persoane sau sunt valabile doar în anumite situații, în care se încadrează persoane dintr-o categorie sau alta. Diversitatea vieții sociale determină modalitățile de reglementare și conținutul reglementărilor legale. Cu toate acestea, nu este permisă o interpretare diferită a drepturilor înnăscute ale omului și aplicarea lor în mod diferit unor categorii diferite de persoane.”

97. Într-o hotărâre din 20 noiembrie 1996, Curtea Constituțională a făcut următoarea declarație, confirmată în numeroase hotărâri ulterioare:

„[...] [P]rincipiul constituțional al egalității tuturor persoanelor în fața legii [...] va fi încălcat în cazul în care un anumit grup de persoane, cărora li se aplică o normă juridică, este tratat diferit de alți destinați ai aceleiași norme juridice, chiar dacă [între aceste grupuri] nu există diferențe de asemenea natură și într-o asemenea măsură încât să poată fi justificat în mod obiectiv un tratament diferit.”

3. *Cu privire la noțiunea constituțională de familie*

98. Într-o hotărâre din 28 septembrie 2011, Curtea Constituțională a evaluat Orientările naționale privind politica familială (State Family Policy Concept), document aprobat de *Seimas*, care definea familia ca fiind o noțiune ce derivă exclusiv din instituția căsătoriei. Curtea Constituțională a hotărât:

„15.1. [...] [N]u se poate considera că noțiunea constituțională de familie derivă exclusiv din instituția căsătoriei, care este consacrată la art. 38 § 3 din Constituție. Faptul că instituțiile căsătoriei și familiei sunt consacrate la același art. 38 din Constituție indică existența unei relații inseparabile și indiscutabile între căsătorie și familie. Căsătoria este unul dintre fundamentele instituției constituționale a familiei în ceea ce privește crearea relațiilor de familie. Fără îndoială că aceasta este un model de familie consacrat istoric, care are o valoare excepțională în viața societății și care asigură viabilitatea națiunii și a statului, precum și supraviețuirea lor de-a lungul istoriei.

Totuși, acest lucru nu înseamnă că, în temeiul dispozițiilor art. 38 § 1, printre altele, Constituția nu protejează și nu apără alte familii decât cele întemeiate pe căsătorie, inclusiv relația dintre un bărbat și o femeie care trăiesc împreună fără să fi încheiat o căsătorie, relație care se bazează pe legături permanente de afecțiune emoțională, înțelegere reciprocă, responsabilitate, respect, educarea în comun a copiilor și legături similare, precum și pe decizia voluntară de a beneficia de anumite drepturi și de a-și asuma anumite responsabilități, care constituie fundamentul instituțiilor constituționale ale maternității, paternității și copilăriei.

Astfel, noțiunea constituțională de familie se bazează pe responsabilitatea reciprocă între membrii familiei, pe înțelegere, afecțiune emoțională, sprijin și relații similare, precum și pe decizia voluntară a membrilor familiei de a beneficia de anumite drepturi și de a-și asuma anumite responsabilități, adică pe conținutul acestor relații, în timp ce forma lor de exprimare nu are o importanță esențială pentru noțiunea constituțională de familie.

99. Într-o hotărâre din 11 ianuarie 2019, Curtea Constituțională a constatat că dispozițiile Legii privind regimul juridic al străinilor, care neagă dreptul la reîntregirea familiei unui străin care s-a căsătorit cu un resortisant lituanian de același sex, într-o țară în care era permisă o astfel de căsătorie, sunt contrare Constituției. Aceasta a hotărât:

„31.2. [...]

[...] Art. 29 § 2 din Constituție nu poate fi înțeles în sensul că acesta consolidează o listă exhaustivă cu criterii de nediscriminare; în caz contrar, ar fi create condițiile prealabile necesare pentru a nega egalitatea tuturor persoanelor în fața legii, a instanțelor judecătorești și a altor instituții ale statului, cu alte cuvinte însăși esența principiului constituțional al egalității în drepturi a persoanelor, astfel cum este garantat de art. 29 § 1 din Constituție.

Trebuie subliniat faptul că restrângerea drepturilor unei persoane pe criterii legate de identitatea de gen și/sau orientarea sexuală a acesteia reprezintă una dintre formele de discriminare interzise în temeiul art. 29 din Constituție; de asemenea, ar trebui să se considere că o astfel de restrângere aduce atingere demnității umane.

31.3. Astfel cum am menționat mai sus, doar un stat care respectă demnitatea fiecărei ființe umane poate fi considerat cu adevărat democratic. Trebuie subliniat faptul că, astfel cum a observat anterior Curtea Constituțională, Constituția este un instrument anti-majoritar, care protejează individul [...]

Având în vedere acest lucru, trebuie subliniat că, într-un stat democratic, în temeiul statului de drept, atitudinile sau stereotipurile care predomină pe parcursul unei anumite perioade în rândul majorității membrilor societății nu pot, pe baza unor obiective constituționale importante, cum ar fi asigurarea ordinii publice (politică publică), să servească drept motive pentru a justifica, din punct de vedere constituțional, discriminarea persoanelor exclusiv pe baza identității lor de gen și/sau a orientării lor sexuale, printre altele, [sau] pentru a limita dreptul la protecția vieții private și de familie, inclusiv la protecția relațiilor cu alți membri ai familiei, garantat în temeiul art. 22 § 1 și § 4 din Constituție.

[...]

32.5. Trebuie subliniat faptul că, spre deosebire de noțiunea constituțională de căsătorie, noțiunea constituțională de familie, printre altele, este neutră din punctul de vedere al genului. În temeiul art. 38 § 1 și § 2 din Constituție, interpretat în coroborare cu principiile egalității persoanelor și interzicerii discriminării, astfel cum sunt prevăzute la art. 29 din Constituție, Constituția protejează și apără toate familiile care îndeplinesc cerințele noțiunii constituționale de familie, care se bazează pe conținutul relațiilor permanente sau de lungă durată dintre membrii familiei, și anume pe înțelegere și responsabilitate reciprocă, afecțiune emoțională, sprijin și legături similare, precum și pe decizia voluntară a membrilor familiei de a beneficia de anumite drepturi și de a-și asuma anumite obligații.”

I. Raportul anual pe 2014 al Biroului Ombudsmanului pentru egalitatea de șanse

100. În raportul său anual din 2014, Biroul Ombudsmanului pentru egalitatea de șanse a abordat o plângere care fusese depusă de un membru al *Seimas-ului* împotriva Inspectoratului de Etică Jurnalistică în ceea ce privește

concluziile acestuia referitoare la cartea reclamantei (a se vedea supra, pct. 23 și 27).

101. Biroul Ombudsmanului pentru egalitatea de șanse a declarat că ar putea exista un conflict între anumite dispoziții ale Legii privind egalitatea de tratament și cele ale Legii privind protecția minorilor, dar că este rolul legiuitorului să rezolve această problemă. Acesta a arătat, de asemenea, că Inspectoratul ar fi trebuit să explice mai detaliat motivele pentru care a considerat basmele ca fiind dăunătoare și ce a avut în vedere atunci când le-a numit „manipulative”, „invazive” și „directive”. Având în vedere faptul că societatea este diversă și include mulți oameni diferiți, unele formulări categorice folosite de Inspectorat, cum ar fi „de la sine înțeleasă” sau „normală”, pot fi considerate de o parte a societății ca fiind ofensatoare, neclare sau inacceptabile.

102. Cu toate acestea, Biroul Ombudsmanului pentru egalitatea de șanse a declarat că nu are competența de a evalua conținutul lucrărilor literare sau de a verifica deciziile luate de Inspectorat și a întrerupt examinarea plângerii.

J. Deciziile Inspectoratului de Etică Jurnalistică cu privire la art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor

103. În iulie 2013, Lithuanian Gay League (Liga persoanelor LGBT din Lituania), o organizație neguvernamentală, a depus o plângere la Inspectorat împotriva Radioteleviziunii Naționale Lituaniei, radiodifuzorul național. Plângerea se referea la decizia radiodifuzorului de a restricționa difuzarea a două videoclipuri promoționale cu privire la Marșul Baltic Pride: radiodifuzorul a decis că unul dintre videoclipuri putea fi difuzat doar începând cu orele 21.00 și că era necesar ca acesta să fie marcat cu un semn care să indice că putea fi dăunător copiilor sub 14 ani, iar celălalt videoclip putea fi difuzat doar începând cu orele 23.00 și trebuia să fie marcat cu un semn care să indice că este adecvat doar pentru adulți. Radiodifuzorul și-a întemeiat decizia pe motivul că videoclipurile ar fi putut încălca art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor. În septembrie 2013, Inspectoratul a respins plângerea, constatând că radiodifuzorul nu avea nicio obligație de a difuza videoclipurile în cauză și, prin urmare, nu a încălcat nicio lege refuzând să le difuzeze în maniera dorită de organizatorii Marșului Pride.

104. În iunie 2019, Inspectoratul a examinat mai multe plângeri depuse împotriva Institutului de Cultură Creștină, o asociație. În plângeri s-a susținut că asociația a distribuit pliante și informații online care au incitat la ură pe criterii de orientare sexuală. Institutul de Cultură Creștină a susținut că a încercat să-și exprime opoziția față de desfășurarea Marșului Baltic Pride care fusese planificat și care, în opinia sa, constituia o informație dăunătoare copiilor, astfel cum se prevedea la art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor. Inspectoratul a admis plângerile împotriva asociației. Făcând referire la jurisprudența Curții Constituționale (a se vedea supra, pct. 98 și 99)

și la hotărârea Curții în cauza *Baiev și alții* (citată anterior), Inspectoratul a declarat că Marșul Pride nu a încălcat dispozițiile Constituției sau cele ale Legii privind protecția minorilor. Evenimentul a avut ca scop încurajarea unui dialog, promovarea toleranței și educarea publicului, iar presupusul prejudiciu cauzat copiilor, invocat de Institutul de Cultură Creștină, nu constituia un motiv suficient pentru restrângerea libertății de exprimare a unui anumit grup de oameni.

II. DOCUMENTE INTERNAȚIONALE

A. Consiliul Europei

1. Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE)

105. Părțile relevante ale Rezoluției 1948 (2013) privind combaterea discriminării pe criterii de orientare sexuală și identitate de gen, adoptată de APCE la 27 iunie 2013, prevăd următoarele:

„2. [...] Adunarea regretă că prejudecățile, ostilitatea și discriminarea pe criterii de orientare sexuală și identitate de gen rămân o problemă gravă, care afectează viețile a zeci de milioane de europeni. Acestea se manifestă prin discursuri de incitare la ură, violență fizică și psihologică (bullying), care prejudiciază deseori tinerii. De asemenea, ele se manifestă prin încălcarea repetată a dreptului la întrunire pașnică al persoanelor LGBT.

3. Adunarea recunoaște că este nevoie de timp pentru a face schimbări sociale, iar acestea se produc neuniform în cadrul aceleiași țări, cu atât mai mult între diferite țări. Cu toate acestea, Adunarea consideră de asemenea că politicienii, prin exemplul și discursul lor, precum și legile, prin natura lor obligatorie, reprezintă puternice forțe motrice prin care sunt promovate schimbările în societate și care garantează că respectarea drepturilor omului nu este doar o obligație legală, ci și o valoare comună.

[...]

5. În plus, Adunarea își exprimă profunda îngrijorare cu privire la introducerea, la nivel local, regional și național, a unor legi sau a unor proiecte de lege privind interzicerea așa-numitei propagande homosexuale, într-o serie de state membre ale Consiliului Europei. Aceste acte și proiecte de lege, care contravin libertății de exprimare și interzicerii discriminării bazate pe orientarea sexuală și identitatea de gen, riscă să legitimeze prejudecățile și ostilitatea prezente în societate și să alimenteze un climat de ură împotriva persoanelor LGBT.

106. Părțile relevante ale Rezoluției 2417 (2022) privind combaterea intensificării urii față de persoanele LGBTI în Europa, adoptată de APCE la 25 ianuarie 2022, prevăd următoarele:

„1. În ultimele decenii, s-au înregistrat progrese semnificative în ceea ce privește materializarea egalității în drepturi pentru persoanele LGBTI în întreaga Europă [...]

2. Cu toate acestea, în ultimii ani s-a înregistrat, de asemenea, o creștere semnificativă a discursurilor de incitare la ură, a violenței și a infracțiunilor motivate de ură împotriva persoanelor, comunităților și organizațiilor LGBTI în multe state membre ale Consiliului Europei [...]

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

[...]

4. Fenomenul de intensificare a urii, la care asistăm în prezent, nu este doar o expresie a unor prejudecăți individuale, ci rezultatul unor atacuri susținute și deseori bine organizate la adresa drepturilor omului ale persoanelor LGBTI la nivelul întregului continent european. Expresiile individuale ale homofobiei, bifobiei, transfobiei și intersexofobiei se manifestă într-un context mai larg, în care mișcările ultraconservatoare încearcă să înăbușe identitățile și realitățile tuturor persoanelor care contestă constructele sociale cis-normative și heteronormative, care perpetuează inegalitățile de gen și violența pe criterii de gen în societățile noastre și care afectează atât femeile, cât și persoanele LGBTI.

5. Adunarea condamnă narațiunile extrem de prejudiciabile anti-gender, critice de gen și anti-trans, care reduc lupta pentru egalitatea persoanelor LGBTI la noțiunile pe care aceste mișcări le caracterizează eronat, în mod deliberat, drept „ideologie de gen” sau „ideologie LGBTI”. Astfel de discursuri neagă însăși existența persoanelor LGBTI, le dezumanizează și deseori le prezintă în mod fals drepturile ca fiind în conflict cu drepturile femeilor și ale copiilor sau cu valorile sociale și familiale, în general. Toate acestea au un impact profund negativ asupra persoanelor LGBTI, afectând totodată drepturile femeilor și ale copiilor, precum și coeziunea socială.

[...]

12. Adunarea solicită statelor membre să se abțină de la adoptarea unor acte legislative sau a unor amendamente constituționale care contravin drepturilor persoanelor LGBTI și să abroge orice astfel de dispoziții care sunt deja în vigoare. În special, aceasta îndeamnă:

[...]

12.3 toate statele membre care au instituit așa-numite legi „împotriva propagandei LGBTI”, adică orice acte legislative care împiedică persoanele, și în special minorii, să aibă acces la informații complete și obiective cu privire la diferitele forme de orientare sexuală, identitatea de gen, expresie de gen sau caracteristici sexuale care există în societate, să abroge aceste legi cu efect imediat;

[...]

16. Adunarea solicită, de asemenea, tuturor statelor membre:

[...]

16.4 să se asigure că li se pun la dispoziție copiilor informații obiective și non-stigmatizante privind orientarea sexuală, identitatea de gen și caracteristicile sexuale;

[...]

18. În cele din urmă, Adunarea subliniază că ura împotriva persoanelor LGBTI nu poate fi combătută în mod eficient dacă este tratată doar ca un fenomen individual. În multe societăți, pentru a asigura o egalitate reală pentru persoanele LGBTI, încă sunt necesare schimbări de paradigmă în ceea ce privește înțelegerea socială și culturală a egalității de gen, a constructelor sociale dăunătoare asociate cu masculinitatea și a drepturilor și libertăților persoanelor LGBTI. Prin urmare, Adunarea îndeamnă statele membre să desfășoare în rândul populației ample campanii de creștere a gradului de conștientizare pentru a contracara discursurile înșelătoare sau false, pentru a permite o mai bună înțelegere a situației și a drepturilor persoanelor LGBTI și pentru a promova în mod activ egalitatea acestora [...]

2. *Comisia europeană pentru democrație prin drept (Comisia de la Veneția)*

107. În perioada 14-15 iunie 2013, în cadrul celei de-a 95-a sesiuni plenare, Comisia de la Veneția a adoptat un aviz cu privire la problema interzicerii așa-numitei „propagande homosexuale”, în lumina legislației recente din unele state membre ale Consiliului Europei. Părțile relevante din aviz au fost citate pe larg în hotărârea *Baiev și alții* (citată anterior, pct. 36).

108. În perioada 10-11 decembrie 2021, în cadrul celei de-a 129-a sesiuni plenare, Comisia de la Veneția a adoptat un aviz privind compatibilitatea cu standardele internaționale în domeniul drepturilor omului a Legii LXXIX pentru modificarea unor Legi pentru protecția copiilor. Avizul privea amendamentele legislative adoptate de Parlamentul Ungariei, care urmăreau interzicerea sau limitarea accesului persoanelor cu vârsta sub 18 ani la conținuturi care „promovează sau prezintă divergențe față de identitatea de sine corespunzătoare sexului la naștere, schimbarea sexului sau homosexualitatea”. Comisia de la Veneția a declarat, în măsura în care este relevant (trimiteri omise):

„39. [...] Comisia de la Veneția [...] subliniază că, deși din [Convenția europeană a drepturilor omului] nu se poate deduce obligația statelor de a furniza informații cu privire la sexualitate și gen, de exemplu în școli și în mass-media publică, în cazul în care sunt oferite astfel de informații [...], atunci acestea trebuie furnizate «într-un mod obiectiv, critic și pluralist», «cu respectarea convingerilor religioase și filosofice ale părinților», ceea ce implică în special faptul că «trebuie să fie nediscriminatorii față de indivizi, iar promovarea valorilor constituționale nu poate duce la ignorarea și nerespectarea diversității opiniilor religioase și identităților sexuale». [...]

40. Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei subliniază că dreptul de a căuta și de a primi informații include «informații cu privire la subiecte legate de orientarea sexuală și identitatea de gen» și că, «ținând seama de drepturile părinților în ceea ce privește educația copiilor lor», acest drept ar trebui să poată fi exercitat efectiv, fără discriminare. Mai precis, în ceea ce privește nevoia specială a copiilor de a se informa, deși nu menționează niciun drept al copiilor de a primi informații privind orientarea lor sexuală sau identitatea lor de gen, Convenția cu privire la drepturile copilului impune statelor să asigure «accesul copilului la informație și materiale provenind din surse naționale și internaționale», sub «îndrumarea și orientarea necesare» ale părinților și «de o manieră corespunzătoare capacităților în continuă dezvoltare ale copilului».

41. După cum a observat Comitetul Director pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei, autoritățile «au obligația pozitivă de a lua măsuri eficiente pentru a proteja și asigura respectarea persoanelor lesbiene, homosexuale, bisexuale și transgen care doresc să [...] se exprime, chiar dacă opiniile lor sunt nepopulare sau nu sunt împărtășite de majoritatea populației.»

[...]

58. [...] Autoritățile maghiare susțin că protecția minorilor împotriva informațiilor care prezintă sau promovează persoane transgen sau homosexuale este justificată, ținând seama de lipsa lor de maturitate, starea lor de dependență și, în unele cazuri, dizabilitățile mintale.

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

59. Cu toate acestea, autoritățile maghiare nu explică motivele pentru care se consideră că expunerea minorilor la diseminarea unor simple informații sau idei, care pledează pentru o atitudine mai pozitivă față de gen și diversitatea sexuală, dăunează bunăstării lor și nu este în concordanță cu interesul superior al copiilor. Comisia de la Veneția reamintește poziția exprimată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Alekseiev*: «Curtea nu dispune de dovezi științifice sau date sociologice care să sugereze că simpla menționare a homosexualității sau o dezbatere publică deschisă referitoare la statutul social al minorităților sexuale ar afecta în mod negativ copiii sau „adulții vulnerabili”. Copiii nu trebuie să fie protejați de simpla expunere la diversitate.» Comisia reamintește, de asemenea, hotărârea *Baiev*, în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a concluzionat că legislația rusă în cauză «nu servește la atingerea scopului legitim de protecție a moralei și că este probabil ca astfel de măsuri să fie contraproductive în atingerea scopurilor legitime declarate de protecție a sănătății și protecție a drepturilor altora.»

60. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât, în 2017, că așa-numita lege privind „propaganda homosexuală”, adoptată în Rusia în 2013, încalcă art. 10 [din Convenție], care protejează libertatea de exprimare. Aceasta a constat în special că, prin adoptarea acestei legi, autoritățile au consolidat stigmatizarea și prejudecățile și au încurajat homofobia, ceea ce este incompatibil cu valorile unei societăți democratice.

61. Comisia de la Veneția concluzionează, de asemenea, că natura generală a interdicțiilor privind «propaganda și prezentarea unor divergențe față de identitatea de sine corespunzătoare sexului la naștere, schimbarea sexului sau homosexualitatea» din Legea LXXIX nu poate fi considerată justificată ca fiind necesară într-o societate democratică pentru protecția drepturilor minorilor.”

3. Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI)

109. În cel de-al cincilea raport privind Lituania, publicat la 7 iunie 2016, ECRI a declarat, în măsura în care este relevant (trimiteri omise):

„90. Legislația actuală limitează anumite tipuri de activități publice ale persoanelor LGBT. Articolul 4 secțiunea 2 alineatul (16) din Legea din 2002 privind protecția minorilor împotriva efectelor dăunătoare ale informațiilor publice (modificată în 2011, denumită în continuare «Legea privind protecția minorilor») interzice «sfidarea publică a valorilor familiale», care include informații publice care «exprimă dispreț față de valorile familiale, (sau) încurajează o noțiune de încheiere a unei căsătorii și de întemeiere a unei familii diferită de cea prevăzută în Constituția Republicii Lituania și în Codul Civil al Republicii Lituania», care definește căsătoria ca fiind încheiată între un bărbat și o femeie.

91. Recent, această lege a fost aplicată în mai multe rânduri. În mai 2014, în urma unor plângeri trimise de Forumul Părinților din Lituania și de un grup de deputați conservatori la Ministerul Culturii și la Universitatea de Științe ale Educației din Lituania (LEU), cartea pentru copii Gintarinė širdis (Inimă de chihlimbar) a autoarei Neringa Dangvydė, care fusese publicată de LEU cu șase luni înainte, a fost retrasă din librării. Cartea conține basme în care sunt prezentați membri ai unor grupuri vulnerabile din punct de vedere social, cum ar fi cuplurile de același sex, romii și persoanele cu dizabilități, și are ca scop promovarea în rândul copiilor a toleranței și a respectului pentru diversitate. În urma plângerilor, LEU a explicat retragerea cărții descriind-o brusc drept o «propagandă homosexuală dăunătoare, primitivă și părtinitoare». În plus, Inspectoratul de Etică Jurnalistică a concluzionat că două dintre basme, care promovează toleranța față de cuplurile de același sex, sunt dăunătoare minorilor. Experții din cadrul Inspectoratului au considerat că poveștile încalcă Legea privind

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

protecția minorilor întrucât încurajează «o noțiune de încheiere a unei căsătorii și de întemeiere a unei familii diferită de cea prevăzută în Constituția Republicii Lituania și în Codul Civil al Republicii Lituania». Experții au considerat, de asemenea, că basmele sunt „dăunătoare, invazive, directe și manipulative”.

92. În septembrie 2014, temându-se de o posibilă încălcare a Legii privind protecția minorilor, posturile de televiziune lituaniene au refuzat să difuzeze un spot TV care promova toleranța față de persoanele LGBT, care fusese pregătit de un ONG pentru campania Change It. Ulterior, această decizie a fost confirmată de Inspectorul de Etică Jurnalistică pe motivul că spotul TV părea să prezinte într-o lumină pozitivă un model de familie formată din persoane de același sex, cu privire la care Inspectoratul a considerat că avea un impact negativ asupra minorilor și încălca legea.

93. ECRI recomandă autorităților lituaniene să modifice Legea privind protecția minorilor împotriva efectelor dăunătoare ale informațiilor publice pentru a se asigura că aceasta nu împiedică sensibilizarea cu privire la problematica LGBT și activitățile de promovare a toleranței. ECRI recomandă, de asemenea, revizuirea urgentă a restrângerilor privind cartea pentru copii Gintarinė širdis, pentru a exploata pe deplin impactul pozitiv al acesteia în ceea ce privește promovarea toleranței și diversității.”

B. Uniunea Europeană

1. Carta drepturilor fundamentale a UE

110. Dispozițiile relevante ale Cartei drepturilor fundamentale a UE se citesc astfel:

Articolul 11

Libertatea de exprimare și de informare

„(1) Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a transmite informații sau idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere [...]”

Articolul 21

Nediscriminarea

„(1) Se interzice discriminarea de orice fel, bazată pe motive precum sexul, rasa, culoarea, originea etnică sau socială, caracteristicile genetice, limba, religia sau convingerile, opiniile politice sau de orice altă natură, apartenența la o minoritate națională, averea, nașterea, un handicap, vârsta sau orientarea sexuală [...]”

2. Procedura de constatare a neîndeplinirii obligațiilor din fața Curții de Justiție a Uniunii Europene

111. În iulie 2021, Comisia Europeană a inițiat împotriva Ungariei o procedură de constatare a neîndeplinirii obligațiilor [INFR(2021)2130] cu privire la modificările legislative adoptate de Parlamentul Ungariei, care urmăreau interzicerea sau limitarea accesului persoanelor cu vârsta sub 18 ani la conținuturi care prezentau „divergențe față de identitatea de sine corespunzătoare sexului la naștere, schimbarea sexului sau homosexualitatea”. În conformitate cu aceste norme, Autoritatea maghiară

pentru protecția consumatorilor a obligat editorul unei cărți de basme cu personaje LGBTI să marcheze cartea cu o declarație de declinare a răspunderii conform căreia cartea descria forme de „comportamente care deviază de la rolurile tradiționale de gen”. În iulie 2022, Comisia a decis să treacă la următoarea etapă a procedurii de constatare a neîndeplinirii obligațiilor și să trimită Ungaria în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene. Aceasta a afirmat că, deși protecția copiilor reprezintă o prioritate absolută pentru UE și pentru statele sale membre, legislația maghiară conținea dispoziții care nu erau justificate pe baza obiectivului de promovare a acestui interes fundamental sau care erau disproporționate în raport cu realizarea obiectivului declarat. Comisia a considerat că normele în cauză contraveneau unei serii de directive relevante ale UE și, în plus, încălcau demnitatea umană, libertatea de exprimare și de informare, dreptul la respectarea vieții private și dreptul la nediscriminare, toate acestea fiind consacrate în Carta drepturilor fundamentale a UE. Comisia a considerat că gravitatea acestor încălcări era de așa natură încât dispozițiile atacate încălcau, de asemenea, valorile comune prevăzute la articolul 2 din Tratatul privind Uniunea Europeană.

3. Rezoluțiile Parlamentului European

112. Rezoluția Parlamentului European din 17 septembrie 2009 referitoare la Legea lituaniană privind protecția minorilor împotriva efectelor dăunătoare ale informațiilor publice prevede, în măsura în care este relevantă:

„Parlamentul European,

[...]

C. întrucât, la 14 iulie 2009, Parlamentul lituanian a aprobat modificări la Legea privind protecția minorilor împotriva efectelor dăunătoare ale informațiilor publice, care vor intra în vigoare la 1 martie 2010 și în temeiul cărora se va interzice «diseminarea directă în rândul minorilor» a informațiilor publice care «promovează relațiile homosexuale, bisexuale sau poligame», întrucât acestea au «un efect dăunător asupra dezvoltării minorilor»;

D. întrucât formularea legii, în special a articolului 4 din aceasta, este vagă și neclară din punct de vedere juridic și ar putea duce la interpretări controversate;

E. întrucât, în urma respingerii veto-ului [președintelui] Republicii Lituania, în prezent, legea este în curs de revizuire de către autoritățile naționale lituaniene;

F. întrucât nu este clar ce fel de materiale ar intra în domeniul de aplicare al acestei legi și dacă domeniul său de aplicare se extinde la cărți, artă, presă, publicitate, muzică și reprezentații publice, cum ar fi piese de teatru, expoziții sau demonstrații;

G. întrucât Președinția suedeză a UE a discutat cu autoritățile lituaniene despre legea modificată, iar noua președintă a Republicii Lituania a declarat că va lua măsuri pentru a se asigura că legea este în conformitate cu cerințele UE și internaționale;

[...]

2. Reafirmă importanța luptei UE împotriva tuturor formelor de discriminare și, în special, a discriminării bazate pe orientarea sexuală;

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

3. Reafirmă principiul enunțat în preambulul Declarației drepturilor copilului adoptată de ONU la 20 noiembrie 1959, potrivit căruia „dată fiind lipsa de maturitate fizică și intelectuală a copilului, acesta are nevoie de protecție și îngrijire speciale, inclusiv de o protecție juridică adecvată”;

4. Salută declarațiile făcute de noua președintă a Republicii Lituania și crearea în Lituania a unui grup de lucru însărcinat cu evaluarea posibilelor modificări ale legii, și invită Președintele Republicii Lituania și autoritățile lituaniene să se asigure că legislația lor națională este compatibilă cu drepturile omului și libertățile fundamentale, astfel cum sunt consacrate în dreptul internațional și european; [...]

113. Rezoluția Parlamentului European din 18 decembrie 2019 referitoare la discriminarea publică și discursurile de incitare la ură împotriva persoanelor LGBTI, inclusiv zonele libere de LGBTI, prevede, în măsura în care este relevantă (trimiteri omise):

„Parlamentul European,

[...]

O. întrucât discriminarea și violența împotriva persoanelor LGBTI au îmbrăcat multiple forme, exemple recente incluzând declarațiile homofobe făcute în România în cadrul campaniei pentru un referendum privind restrângerea definiției familiei, atacurile asupra centrelor sociale pentru persoane LGBTI din mai multe state membre, cum ar fi Ungaria și Slovenia, declarațiile homofobe și discursurile de incitare la ură îndreptate împotriva persoanelor LGBTI, observate recent în Estonia, Spania, Regatul Unit, Ungaria și Polonia, în special în contextul alegerilor, precum și instrumentele juridice care ar putea fi aplicate pentru a restricționa mass-media, cultura, educația și accesul la alte forme de conținut, într-o manieră care restricționează în mod nejustificat libertatea de exprimare în ceea ce privește problematica LGBTI, cum ar fi Lituania și Letonia;

[...]

Q. întrucât, potrivit sondajului FRA privind persoanele LGBT, 32% dintre respondenți s-au simțit discriminați în alte domenii decât ocuparea forței de muncă, cum ar fi educația; întrucât riscul de sinucidere în rândul copiilor LGBTI este mai mare decât în cazul copiilor non-LGBTI; întrucât educația incluzivă este esențială pentru crearea unor medii școlare sigure, în care se pot dezvolta toți copiii, inclusiv cei care aparțin minorităților, cum ar fi copiii LGBTI și copiii din familii LGBTI; întrucât principalele victime ale atacurilor împotriva drepturilor persoanelor LGBTI sunt copiii și tinerii care trăiesc în zonele rurale și în centrele urbane mai mici, care sunt deosebit de vulnerabili în fața violenței și se confruntă deseori cu respingere și incertitudine și, prin urmare, necesită sprijin și asistență speciale din partea statului și a instituțiilor guvernamentale locale sau a ONG-urilor;

[...]

1. Reamintește că drepturile persoanelor LGBTI sunt drepturi fundamentale și că, prin urmare, instituțiile UE și statele membre au obligația de a le susține și de a le proteja în conformitate cu dispozițiile tratatelor și ale Cartei, precum și ale dreptului internațional;

[...]

4. Regretă faptul că persoanele LGBTI se confruntă cu violență psihologică (bullying) și hărțuire încă din perioada școlară și îndeamnă Comisia și statele membre să ia măsuri concrete pentru a pune capăt discriminării împotriva persoanelor LGBTI, care poate duce la hărțuirea, abuzul sau izolarea acestora, în special în mediile educaționale;

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

denunță ferm faptul că școlile din unele state membre sunt împiedicate de autoritățile publice să își îndeplinească rolul de promovare a drepturilor fundamentale și de protecție a persoanelor LGBTI și reamintește că instituțiile de învățământ ar trebui să fie nu doar locuri sigure, ci și locuri care consolidează și protejează drepturile fundamentale ale tuturor copiilor; subliniază importanța educației în materie de sănătate și sexualitate, în special în cazul fetelor și al tinerilor LGBTI, care sunt afectați în mod deosebit de normele de gen inechitabile; subliniază că o astfel de educație trebuie să îi învețe pe tineri și despre relațiile bazate pe egalitatea de gen, consimțământ și respect reciproc, pentru a preveni și combate stereotipurile de gen, fobia față de persoanele LGBTI și violența bazată pe gen;

[...]

25. Condamna folosirea abuzivă a legilor privind informațiile accesibile minorilor, în special în domeniul educației și al mass-mediei, cu scopul de a cenzura conținutul și materialele legate de LGBTI, în special art. 4 § 2 (16) din Legea lituaniană privind protecția minorilor împotriva efectelor dăunătoare ale informațiilor publice și art. 10.1 din Legea educației din Letonia; solicită statelor membre să modifice această legislație astfel încât să asigure deplina respectare a drepturilor fundamentale, astfel cum sunt consacrate în dreptul UE și în dreptul internațional; solicită Comisiei să ia toate măsurile necesare pentru a asigura această respectare; [...]"

114. Rezoluția Parlamentului European din 8 iulie 2021 referitoare la încălcările legislației UE și ale drepturilor cetățenilor LGBTIQ în Ungaria, ca urmare a modificărilor legislative adoptate de Parlamentul Ungariei, prevede, în măsura în care este relevantă (trimiteri omise):

„Parlamentul European,

[...]

D. întrucât Parlamentul a condamnat și în trecut utilizarea abuzivă a legilor privind informațiile accesibile minorilor, în special în domeniul educației și al mass-media, pentru a cenzura conținutul și materialele legate de comunitatea LGBTI, în special în Lituania și Letonia;

[...]

1. condamnă în termenii cei mai fermi legea adoptată de Parlamentul Ungariei, care constituie o încălcare clară a valorilor, a principiilor și a dreptului Uniunii; [...]

[...]

15. condamnă decizia unei autorități de protecție a consumatorilor din Budapesta de a ordona editorilor de carte să imprime declarații de declinare a responsabilității pe cărțile pentru copii în care sunt prezentate familii curcubeu, deoarece acestea conțin „comportamente incompatibile cu rolurile tradiționale de gen”.

[...]

17. își afirmă angajamentul ferm de a apăra drepturile copiilor în UE și în străinătate; consideră că promovarea toleranței, a acceptării și a diversității, mai degrabă decât promovarea fobiei și a urii față de persoanele LGBTIQ, ar trebui să servească drept principii directe în vederea respectării interesului superior al copilului; consideră, în acest sens, că a amesteca orientarea sexuală și identitatea de gen cu pedofilia sau atacurile asupra drepturilor copiilor reprezintă o încercare clară de a instrumentaliza limbajul drepturilor omului în scopul adoptării unor politici discriminatorii; consideră că se contravine astfel principiilor și normelor internaționale privind drepturile omului;

[...]

27. reamintește că drepturile persoanelor LGBTIQ sunt drepturi ale omului; își reiterează apelul adresat statelor membre, în special Ungariei, de a se asigura că legislația existentă privind educația și informațiile puse la dispoziția minorilor respectă pe deplin drepturile fundamentale consacrate în dreptul Uniunii și în dreptul internațional și de a asigura accesul la o educație sexuală și relațională cuprinzătoare, care să fie corectă din punct de vedere științific, bazată pe dovezi, adaptată vârstei și nemoralizatoare; reamintește că informațiile publicate ar trebui să reflecte diversitatea orientărilor sexuale, a identităților și exprimărilor de gen și a caracteristicilor sexuale, astfel încât să se combată dezinformarea bazată pe stereotipuri sau prejudecăți; [...]"

4. Sondaje efectuate de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și de Eurobarometru

115. La 23 septembrie 2019, Comisia Europeană a publicat rezultatele sondajului Eurobarometru „Discriminarea în UE (2019)”. 27 438 de respondenți din UE, inclusiv 1003 respondenți din Lituania, au participat la sondaj, care a fost realizat în mai 2019. 40% dintre respondenții lituanieni nu au fost de acord cu faptul că persoanele homosexuale, lesbiene și bisexuale ar trebui să aibă aceleași drepturi ca și persoanele heterosexuale (media UE a fost de 20%); 59% nu au fost de acord cu afirmația potrivit căreia nu este nimic greșit în a avea o relație sexuală cu o persoană de același sex (media UE a fost de 24%); 63% nu ar sprijini legalizarea căsătoriilor între persoane de același sex pe întreg teritoriul Europei (media UE a fost de 26%); 71% s-ar simți inconfortabil dacă doi bărbați și-ar manifesta afecțiunea (de exemplu, sărutându-se sau ținându-se de mână) în public (media UE a fost de 34%), iar 65% s-ar simți inconfortabil dacă două femei ar manifesta un astfel de comportament (media UE a fost de 29%); 56% s-ar simți inconfortabil dacă o persoană homosexuală, lesbiană sau bisexuală ar fi aleasă în cea mai înaltă funcție politică din țara lor (media UE a fost de 18%); 37% s-ar simți inconfortabil să lucreze cu o persoană homosexuală, lesbiană sau bisexuală (media UE a fost de 12%); 70% s-ar simți inconfortabil în cazul în care copilul lor ar avea o relație de dragoste cu o persoană de același sex (media UE a fost de 27%); și 35% nu au fost de acord cu afirmația potrivit căreia lecțiile și materialele școlare ar trebui să includă informații despre diversitate în ceea ce privește orientarea sexuală (media UE a fost de 24%).

116. La 14 mai 2020, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene a publicat un raport intitulat „A long way to go for LGBTI equality” („Mai e cale lungă până la egalitatea pentru persoanele LGBTI”). Raportul prezenta rezultatele unui sondaj care a fost efectuat în perioada mai-iulie 2019 și a inclus 139 799 de respondenți, care s-au descris ca fiind persoane LGBTI, din statele membre ale UE și din două țări candidate, Macedonia de Nord și Serbia. 84% dintre respondenții lituanieni au declarat că nu au fost niciodată sau rareori au fost deschiși în ceea ce privește persoanele LGBTI – cel mai mare procent dintre toate țările participante la sondaj (media UE a fost de 53%). 14% au fost de acord că era „cert” sau „probabil” că guvernul național

combătea în mod eficient prejudecățile și intoleranța împotriva persoanelor LGBTI (media UE a fost de 33%).

117. Rezultatele unor sondaje similare din 2012 și 2015 au fost rezumate în hotărârea *Beizaras și Levickas împotriva Lituaniei* (nr. 41288/15, pct. 63-64, 14 ianuarie 2020).

C. Organizația Națiunilor Unite

1. *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP)*

118. Dispozițiile relevante ale PIDCP au următorul cuprins:

Articolul 19

„1. Nimeni nu trebuie să aibă de suferit din cauza opiniilor sale.

2. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei de orice fel, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa.

3. Exercițarea libertăților prevăzute la paragraful 2 al prezentului articol comportă obligații și răspunderi speciale. În consecință, ea poate fi supusă anumitor limitări care trebuie însă stabilite în mod expres prin lege și care sunt necesare:

a) respectării drepturilor sau reputației altora;

b) apărării securității naționale, ordinii publice, sănătății sau moralității publice.”

Articolul 26

„Toate persoanele sunt egale în fața legii și au, fără discriminare, dreptul la o ocrotire egală din partea legii. În această privință legea trebuie să interzică orice discriminare și să garanteze tuturor persoanelor o ocrotire egală și eficace contra oricărei discriminări, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare.”

2. *Convenția cu privire la drepturile copilului*

119. Pasajele relevante din articolul 17 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului prevăd următoarele:

Statele părți vor recunoaște importanța funcției îndeplinite de mijloacele de informare în masă și vor asigura accesul copilului la informație și materiale provenind din surse naționale și internaționale, în special cele care urmăresc promovarea bunăstării sale sociale, spirituale și morale și a sănătății sale fizice și morale.

În acest scop, statele părți:

a) vor încuraja difuzarea, prin mijloacele de informare în masă, de informații și materiale de interes social și educativ pentru copil și care sunt în conformitate cu art. 29;

b) vor încuraja cooperarea internațională în producerea, schimbul și difuzarea de astfel de informații și materiale provenind din surse culturale, naționale și internaționale;

c) vor încuraja producerea și difuzarea de cărți pentru copii;

[...]

e) vor favoriza elaborarea unor principii călăuzitoare adecvate, destinate protejării copilului împotriva informațiilor și materialelor care dăunează bunăstării sale, având în vedere prevederile art. 13 și 18.”

3. *Comitetul ONU pentru Drepturile Omului*

120. La 31 octombrie 2012, în cadrul celei de-a 106-a sesiuni, Comitetul ONU pentru Drepturile Omului a adoptat Avizul său privind Comunicarea nr. 1932/2010, depusă împotriva Federației Ruse de către doamna Irina Fedotova, care s-a plâns că i s-a aplicat o amendă pentru contravenția de „acțiuni publice destinate propagandei homosexuale (actul sexual între bărbați sau lesbianismul) în rândul minorilor” (CCPR/C/106/D/1932/2010). Comitetul a declarat, în măsura în care este relevant:

„2.1 Autorul este o femeie lesbiană din Federația Rusă, care și-a recunoscut în mod deschis orientarea și care este activistă în domeniul drepturilor persoanelor lesbiene, homosexuale, bisexuale și transgen (LGBT).

2.2 La 30 martie 2009, autoarea a expus afișe cu mesajele «Homosexualitatea este normală» și «Mă mândresc cu homosexualitatea mea» în apropierea unei unități de învățământ secundar din Ryazan. Potrivit autoarei, scopul acestei acțiuni a fost de a promova toleranța față de persoanele homosexuale și lesbiene din Federația Rusă.

[...]

10.5 [...] Comitetul reamintește, astfel cum afirmă în Comentariul general nr. 34, că «noțiunea de morală derivă din multe tradiții sociale, filosofice și religioase; prin urmare, limitările [...] în scopul protejării moralei trebuie să se bazeze pe principii care nu derivă exclusiv dintr-o singură tradiție». Orice astfel de limitări trebuie înțelese în lumina universalității drepturilor omului și a principiului nediscriminării. În speță, Comitetul observă că art. 3.10 din Legea oblastului Ryazan stabilește răspunderea administrativă pentru «acțiunile publice destinate propagandei homosexuale (actul sexual între bărbați sau lesbianismul)» – spre deosebire de propaganda pentru heterosexuale sau pentru sexualitate în general – în rândul minorilor. Cu referire la jurisprudența sa anterioară, Comitetul reamintește că interzicerea discriminării, prevăzută la articolul 26, include și discriminarea bazată pe orientarea sexuală.

10.6 [...] Observând că statul parte invocă scopul de a proteja morală, sănătatea, drepturile și interesele legitime ale minorilor, Comitetul consideră că statul parte nu a demonstrat că o restrângere a dreptului la libertatea de exprimare, în ceea ce privește „propaganda homosexuală” – spre deosebire de propaganda heterosexuale sau propaganda sexuală în general – în rândul minorilor, se bazează pe criterii rezonabile și obiective. În plus, nu a fost prezentată nicio probă care să indice existența unor factori care să justifice o astfel de distincție.

10.7 În plus, Comitetul consideră că, prin expunerea unor afișe cu mesajele «Homosexualitatea este normală» și «Mă mândresc cu homosexualitatea mea» în apropierea unei unități de învățământ secundar, autoarea nu a întreprins nicio acțiune publică menită să implice minorii într-o anumită activitate sexuală sau să promoveze o anumită orientare sexuală. În schimb, aceasta și-a exprimat identitatea sexuală și a căutat să o facă înțeleasă.

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

10.8 [...] Deși recunoaște rolul autorităților statului parte în protejarea bunăstării minorilor, Comitetul constată că statul parte nu a reușit să demonstreze motivul pentru care, pe baza faptelor din prezenta comunicare, a fost necesar, pentru atingerea unuia dintre scopurile legitime prevăzute la art. 19 par. 3 din Pact[ul internațional cu privire la drepturile civile și politice], să restrângă dreptul autoarei la libertatea de exprimare, în temeiul art. 3.10 din Legea oblastului Ryazan, pentru că aceasta și-a exprimat identitatea sexuală și a încercat să o facă înțeleasă, chiar dacă, într-adevăr, astfel cum a susținut statul parte, aceasta a intenționat să implice copiii în dezbaterile unor chestiuni legate de homosexualitate. În consecință, Comitetul concluzionează că condamnarea autoarei pentru infracțiunea administrativă de «propagandă homosexuală în rândul minorilor», în temeiul art. 3.10 din Legea oblastului Ryazan, a constituit o încălcare a drepturilor sale prevăzute la art. 19 par. 2 coroborat cu art. 26 din Pact[ul internațional cu privire la drepturile civile și politice].”

121. La 20 iulie 2018, în cadrul celei de-a 3517-a reuniuni, Comitetul ONU pentru Drepturile Omului a adoptat observațiile sale finale cu privire la cel de-al patrulea raport periodic al Lituaniei (CCPR/C/LTU/CO/4), ale cărui părți relevante se citesc astfel (subliniere din original):

„9. Comitetul își exprimă preocuparea cu privire la persistența atitudinilor stereotipe, a prejudecăților, a ostilității și a discriminării împotriva persoanelor lesbiene, homosexuale, bisexuale, transgen și intersexuale. Reamintind recomandarea sa anterioară [...] Comitetul este în continuare preocupat de faptul că anumite instrumente juridice, cum ar fi Legea privind protecția minorilor împotriva efectelor dăunătoare ale informațiilor publice, pot fi aplicate, inclusiv de către Inspectoratul de etică jurnalistică, pentru a limita conținutul mediatic și de alt tip într-o manieră care restrânge în mod nejustificat libertatea de exprimare în ceea ce privește problematica LGBTI și contribuie la discriminare [...]

10. Statul parte ar trebui să își intensifice eforturile de a elimina, atât în drept, cât și în practică, discriminarea persoanelor pe baza orientării lor sexuale sau a identității lor de gen, să se asigure că legislația nu este interpretată și aplicată în mod discriminatoriu împotriva persoanelor lesbiene, homosexuale, bisexuale, transgen și intersexuale și să se abțină de la adoptarea oricăror acte legislative care ar împiedica deplina exercitare a drepturilor acestora prevăzute de Pact[ul internațional cu privire la drepturile civile și politice].

4. Expertul independent al ONU privind protecția împotriva violenței și discriminării bazate pe orientarea sexuală și identitatea de gen

122. Raportul intitulat „Born Free and Equal: Sexual Orientation, Gender Identity and Sex Characteristics in International Human Rights Law” (Născut liber și egal: Orientarea sexuală, identitatea de gen și caracteristicile sexuale în dreptul internațional al drepturilor omului), emis în 2019 de Expertul independent al ONU privind protecția împotriva violenței și discriminării bazate pe orientarea sexuală și identitatea de gen, are următorul conținut, în măsura în care este relevant (trimiteri omise):

„În ultimii ani, în mai multe state au fost adoptate sau propuse legi care urmăresc să interzică sau să restrângă discuțiile publice privind orientarea sexuală și identitatea de gen, activitatea desfășurată de apărătorii drepturilor omului și organizațiile societății civile în domeniul drepturilor omului ale persoanelor LGBT, precum și evenimentele legate de aceste chestiuni, adesea sub pretextul «protecției minorilor». Deseori, acestea

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

sunt formulate în termeni vagi și restrâng în mod arbitrar drepturile la libertatea de exprimare, de întrunire și asociere pașnică, precum și dreptul la informare, consacrate în dreptul internațional. De asemenea, acestea incriminează adesea activitatea legitimă a apărătorilor drepturilor omului și contribuie la consolidarea climatului care permite restrângerea spațiului societății civile și la persecuția continuă a membrilor comunității LGBT, inclusiv a tinerilor care se identifică sau sunt percepuți ca fiind LGBT.

Organismele de monitorizare a tratatelor Organizației Națiunilor Unite și titularii de mandate de proceduri speciale au respins sistematic astfel de restrângeri, întrucât acestea nu respectă garanțiile stricte sus-menționate prevăzute în dreptul internațional al drepturilor omului, constatând că, printre altele, astfel de restrângeri nu s-au bazat pe dovezi credibile, nu au fost necesare, nu au fost proporționale, au fost discriminatorii și au constituit încălcări ale drepturilor consacrate în dreptul internațional. De exemplu, titularii de mandate de proceduri speciale și-au exprimat îngrijorarea cu privire la restrângerile instituite [...] prin așa-numitele legi specifice «anti-propagandă» și la evoluțiile conexe din Kârgâzstan, Republica Moldova, Federația Rusă și Ucraina. În cauza *Fedotova împotriva Rusiei*, Comitetul pentru Drepturile Omului a decis că o condamnare pentru așa-numita „propagandă homosexuală în rândul minorilor” a constituit o încălcare a dreptului la libertatea de exprimare și a dreptului la o ocrotire egală din partea legii.

Comitetul pentru drepturile copilului a evidențiat modul în care o astfel de legislație, departe de a proteja minorii, «încurajează stigmatizarea și discriminarea împotriva persoanelor LGBTI, inclusiv a copiilor (LGBTI), și a copiilor din familii LGBTI» și «are ca rezultat vizarea și persecuția continuă a comunității LGBTI din țară, inclusiv prin abuzuri și violență, în special împotriva activiștilor minori pentru drepturile LGBTI».

III. DREPT ȘI PRACTICĂ COMPARATE

A. Statele membre ale Consiliului Europei

123. Un raport de drept comparat, întocmit de Divizia de Cercetare a Curții în scopul prezentei proceduri, a examinat cadrele juridice naționale care reglementează furnizarea de informații minorilor, în special copiilor de vârstă mică, referitoare la relațiile intime, inclusiv cele dintre persoane de același sex, din următoarele state: Albania, Austria, Azerbaidjan, Belgia, Bosnia și Herțegovina, Croația, Danemarca, Elveția, Estonia, Finlanda, Georgia, Germania, Grecia, Islanda, Italia, Letonia, Liechtenstein, Luxemburg, Malta, Macedonia de Nord, Norvegia, Polonia, Regatul Unit, Republica Cehă, Republica Moldova, Republica Slovacă, România, San Marino, Serbia, Slovenia, Spania, Ucraina și Ungaria.¹

124. Conform datelor disponibile, patru state nu au legi, reglementări sau politici privind modul în care ar trebui să fie informați minorii cu privire la relațiile intime (Bosnia și Herțegovina, Liechtenstein, Republica Moldova și România).

¹ Inițial, raportul de cercetare a inclus, de asemenea, informații privind cadrul juridic național al Federației Ruse, care a încetat să mai fie membră a Consiliului Europei, la 16 martie 2022, și Înalță Parte Contractantă la Convenție, la 16 septembrie 2022.

125. În acele state care au legi, reglementări sau politici relevante în materie, furnizarea de informații privind relațiile intime se face, în general, în cadrul sistemului de învățământ, la nivelul învățământului primar și secundar. Astfel de informații fac parte din educația sexuală și cu privire la familie, sănătate sau subiecte conexe. Vârsta de la care sunt predate aceste subiecte variază de la stat la stat, de la patru la 11 ani. Deși conținutul acestor cursuri este, de regulă, prezentat într-o manieră generală, politicile subliniază faptul că predarea trebuie să fie adecvată vârstei copiilor și nivelului lor de dezvoltare.

126. Instrumentele juridice din șase state conțin dispoziții specifice privind includerea în cursurile relevante de informații privind diferite tipuri de relații și de orientare sexuală (Elveția, Germania, Luxemburg, Malta, Regatul Unit și Spania). În alte zece state, instrumentele juridice referitoare la educație includ cerința de a asigura respectarea diversității, toleranța și interzicerea discriminării pe criterii de gen sau orientare sexuală, printre altele (Albania, Croația, Estonia, Grecia, Islanda, Macedonia de Nord, Norvegia, Republica Cehă, Serbia și Slovenia).

127. În două state, instrumentele juridice relevante se concentrează asupra relațiilor dintre bărbați și femei, neexistând nicio referire la alte tipuri de relații (Letonia și Polonia), în timp ce un stat interzice diseminarea de informații care decredibilizează instituția familiei (Azerbaidjan). Un singur stat prevede în legislația sa dispoziții explicite care consideră că informațiile referitoare la relațiile între persoane de același sex sunt dăunătoare minorilor și interzic diseminarea acestora (Ungaria).²

128. Dintre cele opt state care au furnizat informații cu privire la etichetarea cărților sau a conținutului media audiovizual (Danemarca, Elveția, Finlanda, Georgia, Germania, Grecia, Republica Slovacă și San Marino), niciunul nu a raportat că o publicație sau o emisiune putea fi etichetată ca fiind dăunătoare anumitor grupe de vârstă, întrucât conținea o reprezentare non-sexuală a relațiilor între persoane de același sex.

129. În Elveția, Tribunalul Federal a examinat protecția specială a copiilor și a tinerilor, consacrată la art. 11 din Constituția Federală, într-o cauză având ca obiect o campanie publicitară desfășurată de autoritățile din domeniul sănătății privind prevenirea HIV și a altor boli cu transmitere sexuală, care conținea imagini fără caracter pornografic ale unor cupluri de sex diferit și de același sex. În decizia sa din 15 iunie 2018 (2C_601/2016), Tribunalul Federal a constatat că imaginile în cauză nu făceau parte din categoriile de imagini de care tinerii ar trebui să fie protejați. Acesta a hotărât următoarele:

„[C]e anume include «dreptul la protecție specială» al copiilor și tinerilor nu se poate elucida în mod abstract și invariabil; dimpotrivă, în acest scop trebuie să se țină seama de condițiile sociale actuale. Acest lucru este valabil și pentru conceperea unei campanii oficiale de informare. Trebuie să se țină seama de influențele la care sunt expuși în mod

² Același lucru este valabil și pentru fostul stat membru, Federația Rusă – a se vedea supra, nota de subsol 1.

obișnuit copiii și tinerii și de percepțiile cu care aceștia se confruntă inevitabil în viața de zi cu zi.”

B. Alte state

1. Statele Unite ale Americii

130. Într-o hotărâre din 20 septembrie 2000, pronunțată în cauza *Sund v. City of Wichita Falls* (*Sund împotriva municipalității Wichita Falls*) (121 F. Supp. 2d 530), Tribunalul Districtual din SUA pentru Districtul de Nord din Texas a examinat o rezoluție adoptată de consiliul municipal, care permitea oricărui grup de cel puțin 300 de titulari de carduri de acces pentru adulți să depună o petiție prin care să solicite ca biblioteca publică a orașului să elimine o anumită carte din secția de carte pentru copii și să o includă în secția de carte pentru adulți. Rezoluția în cauză a fost adoptată ca urmare a opoziției publice față de două cărți, destinate copiilor preșcolari și de școală primară, în care erau prezentate familii formate din părinți de același sex, și a fost aplicată în privința acestor cărți, ceea ce a dus la eliminarea lor din secția de carte pentru copii. Tribunalul a hotărât că rezoluția era neconstituțională, constatând că aceasta constituia o „discriminare inadmisibilă bazată pe conținut și opinii”. A considerat că nu exista „niciun interes, cu atât mai puțin unul imperios, de a restrânge accesul la anumite cărți fără conținut obscen din bibliotecă, cărți pe deplin protejate, exclusiv pe baza dezacordului majorității cu privire la mesajul perceput al acestora”.

131. Într-o hotărâre din 31 ianuarie 2008, adoptată în cauza *Parker v. Hurley* [514 F. 3d 87 (2008)], Curtea de Apel a Statelor Unite ale Americii pentru Primul Circuit a examinat o cerere formulată de mai mulți părinți de a fi înștiințați în prealabil de școală și de a li se oferi posibilitatea de a solicita scutirea copiilor lor de vârstă mică, până când ajungeau în clasa a șaptea, de expunerea la cărți pe care acești părinți le considerau respingătoare din punct de vedere religios. Cererea părinților a fost respinsă de un tribunal districtual, iar Curtea de Apel a confirmat decizia respectivă. Aceasta a observat că un grup de părinți s-a opus ca, la grădiniță și în clasa întâi, să li se prezinte copiilor lor două cărți în care erau descrise familii diverse, inclusiv familii în care ambii părinți erau de același sex. Curtea a subliniat că aceste cărți nu susțineau căsătoriile homosexuale sau homosexualitatea și nici nu abordau aceste subiecte în mod explicit, ci pur și simplu descriau familiile din care puteau proveni alți copii, care erau diferite de propria familie. Aceasta a reținut că dreptul de a-și exercita liber religia nu include «dreptul de a fi scutit de orice referire, în cadrul instituțiilor de învățământ public primar, la existența unor familii în care persoanele care sunt părinți au o combinație de diferite genuri». Celălalt cuplu de părinți și-au exprimat obiecția față de faptul că învățătorul unor elevi de clasa a doua, în care învăța fiul lor, le-a citit o carte care descria și celebra o căsătorie homosexuală. Curtea a admis că respectiva carte susținea în mod evident homosexualitatea și căsătoria

homosexuală și că prin lecturarea acesteia s-a urmărit influențarea copiilor care ascultau, determinându-i să fie toleranți față de căsătoriile homosexuale. Cu toate acestea, instanța nu a identificat nicio dovadă privind existența unei „îndoctrinări sistemice” și a hotărât că „faptul că unui elev i se cere să citească o anumită carte nu constituie, în general, o restrângere a libertății de exercitare a unor drepturi”.

2. Canada

132. În cadrul unei hotărâri din 20 decembrie 2002, pronunțată în cauza *Chamberlain v. Surrey School District No. 36* (2002 SCC 86, [2002] 4 SCR 710), Curtea Supremă a Canadei a examinat refuzul consiliului de administrație al unei școli de a aproba folosirea a trei cărți în cadrul orelor de educație privind viața de familie, predate unor copii cu vârste cuprinse între cinci și șase ani. Cărțile descriau familii în care ambii părinți erau de același sex, iar în decizia consiliului de administrație s-a afirmat că aceste cărți ar genera controverse, având în vedere obiecțiile religioase ale unor părinți față de moralitatea relațiilor între persoane de același sex. Curtea Supremă a anulat decizia consiliului. Aceasta a observat, printre altele, că elevii care frecventează școlile publice provin din mai multe tipuri diferite de familii și a hotărât următoarele:

„Inevitabil, unii părinți vor considera practicile culturale și familiale ale altor tipuri de familii ca fiind discutabile din punct de vedere moral. Cu toate acestea, dacă se dorește ca în instituțiile de învățământ să existe o atmosferă de toleranță și respect, [...] politicile școlare nu se pot baza pe opinii precum cea potrivit căreia un anumit mod de viață legal este discutabil din punct de vedere moral. Nu este necesar ca părinții să renunțe la propriile angajamente sau la opinia lor legată de faptul că practicile altor persoane sunt indezirabile. Dar, atunci când programa de învățământ impune predarea la clasă a unei diversități de modele familiale, nu este posibil ca anumite modele familiale să fie excluse dintr-un sistem de învățământ laic doar pe motiv că anumiți părinți le consideră discutabile din punct de vedere moral.”

ÎN DREPT

I. ASPECT PRELIMINAR

133. Curtea constată că reclamanta a decedat după depunerea prezentei cereri. Mama acesteia, care este moștenitoarea sa legală, și-a exprimat dorința de a continua procedura în locul reclamantei. Guvernul nu a formulat obiecții în acest sens.

134. Într-o serie de cauze în care un reclamant a decedat în cursul procedurii, Curtea a ținut seama de declarațiile moștenitorilor reclamantului sau ale rudelor apropiate care și-au exprimat dorința de a continua procedura, sau de existența unui interes legitim invocat de o persoană care a dorit să continue acțiunea [a se vedea *Mraović împotriva Croației* (radiere) (MC), nr. 30373/13, pct. 23, 9 aprilie 2021, precum și cauzele citate în acestea].

135. Având în vedere circumstanțele prezentei cauze și lipsa unor obiecții din partea Guvernului, Curtea consideră că este justificat să îi permită mamei reclamantei să continue procedura.

II. EXCEPȚIA RIDICATĂ DE GUVERN PE BAZA LIPSEI UNUI PREJUDICIU IMPORTANT

A. Observațiile părților

1. Guvernul

136. Guvernul a susținut că reclamanta nu a suferit un prejudiciu important și că, prin urmare, cererea ar trebui să fie respinsă în temeiul art. 35 § 3 lit. b) din Convenție. Acesta a susținut că măsurile în litigiu nu au împiedicat-o pe reclamantă să își disemineze ideile sau să participe la dezbateri publice. În special, distribuția cărții nu a fost interzisă, iar etichetele de avertizare aveau doar un caracter de recomandare – părinții, tutorii sau profesorii copiilor puteau pur și simplu să le ignore. În plus, o a doua ediție a fost publicată și distribuită fără niciun fel de restrângeri (a se vedea supra, pct. 30). Prin urmare, Guvernul a argumentat că reclamanta nu a suferit consecințe negative semnificative.

137. În plus, a susținut că respectarea drepturilor omului nu impune Curții să examineze cauza. A afirmat că speța nu are ca obiect nicio discriminare pe criterii de orientare sexuală, astfel cum reiese din raționamentul Tribunalului Regional din Vilnius (a se vedea supra, pct. 56). În plus, în conformitate cu hotărârea Curții Constituționale din 11 ianuarie 2019 (a se vedea supra, pct. 99), descrierea relațiilor de familie dintre persoane de același sex era conformă cu noțiunea constituțională de familie și nu putea face obiectul unor restrângeri în temeiul art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor.

2. Reclamanta

138. Reclamanta nu a fost de acord cu argumentul Guvernului potrivit căruia examinarea cauzei de către Curte nu era necesară. În special, ea a susținut că, în mai 2019, adică, după ce a fost pronunțată hotărârea Curții Constituționale din 11 ianuarie 2019, Curtea Supremă a refuzat să examineze recursul său în casație, ceea ce însemna că aceasta a considerat corectă interpretarea de către instanțele inferioare a art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor. De asemenea, a subliniat că interpretarea dată de Curtea Constituțională noțiunii de familie a fost pusă sub semnul întrebării la cel mai înalt nivel politic – în special, într-un interviu acordat în septembrie 2021, președintele Lituaniei a declarat că, în opinia lui, familia se întemeiază exclusiv pe căsătoria încheiată între un bărbat și o femeie.

B. Motivarea Curții

139. Curtea consideră că excepția întemeiată pe art. 35 § 3 lit. b) din Convenție nu poate fi admisă. Prezenta cerere este în curs de examinare în fața Marii Camere întrucât s-a considerat, într-adevăr, că ridică probleme grave cu privire la interpretarea Convenției și, prin urmare, Camera s-a desesizat în favoarea Marii Camere, în temeiul art. 30 din Convenție. Așadar, Curtea consideră că nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 35 § 3 lit. b) întrucât respectarea drepturilor omului, astfel cum sunt definite în Convenție și în protocoalele sale, impune examinarea pe fond a cererii [a se vedea *Grzęda împotriva Poloniei* (MC), nr. 43572/18, pct. 332, 15 martie 2022].

140. Prin urmare, excepția ridicată de Guvern în temeiul art. 35 § 3 lit. b) din Convenție trebuie să fie respinsă.

III. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 10 DIN CONVENȚIE

141. Reclamanta s-a plâns că suspendarea temporară a distribuției cărții sale și marcarea ulterioară a acesteia cu etichete de avertizare a fost motivată de faptul că respectiva carte conținea reprezentări pozitive ale relațiilor dintre persoane de același sex și, prin urmare, a fost nejustificată. Aceasta a invocat art. 10 din Convenție, care are următorul cuprins:

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.

2. Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.”

A. Cu privire la admisibilitate

142. Curtea constată că acest capăt de cerere nu este în mod vădit nefondat în sensul art. 35 § 3 lit. a) din Convenție. De asemenea, constată că acesta nu prezintă niciun alt motiv de inadmisibilitate. Trebuie așadar să fie declarat admisibil.

B. Cu privire la fond

1. Argumentele părților

(a) Reclamanta

143. Reclamanta a susținut că respectiva carte era o expresie a experienței sale personale și profesionale – aceasta își recunoscuse homosexualitatea în mod deschis, era scriitoare profesionistă de cărți pentru copii, câștigase premii literare pentru lucrările sale și lucrase ca voluntar în cadrul unui serviciu de asistență telefonică pentru tineri. Ea a scris basmele cu scopul de a încuraja copiii de vârstă mică – între nouă și zece ani – să fie mai toleranți față de diferite grupuri minoritare, inclusiv persoanele cu origini etnice, abilități fizice și orientări sexuale diferite. Și-a propus să facă acest lucru prezentând în cadrul cărții, într-un mod respectuos și pozitiv, personaje aparținând acestor minorități.

144. Ea a susținut că relațiile de cuplu între persoane de același sex din carte au fost descrise în același mod în care erau descrise, de obicei, în basme relațiile de cuplu între persoane de sex diferit, fără niciun conținut de natură coercitivă, violentă sau pornografică.

145. A subliniat că, înainte de a fi de acord să publice cartea, Universitatea a analizat basmele și nu a avut obiecții cu privire la conținutul lor. Cu toate acestea, în urma intervențiilor unor membri ai *Seimas-ului* și ale Ministerului Culturii (a se vedea supra, pct. 20 și 21), Universitatea a decis să suspende distribuția cărții și a retras din librării toate exemplarele nevândute ale cărții.

146. În opinia reclamantei, diferite fapte demonstau că Universitatea a suspendat distribuția cărții din cauza reprezentării pozitive din carte a relațiilor între persoane de același sex și pentru că ea însăși era lesbiană. În special, Universitatea a luat această decizie fără a o informa și fără să realizeze o evaluare de specialitate a cărții. Mai mult, diverse declarații făcute de reprezentanții Universității demonstau că aceasta considera că înfățișarea, în carte, a unor relații între persoane de același sex era contrară valorilor sale și constituia o „propagandă homosexuală primitivă și pătinitoare” (a se vedea supra, pct. 25 și 26).

147. Reclamanta a susținut de asemenea că Inspectoratul a elaborat concluzia sa din 8 aprilie 2014 fără consultarea unor experți și fără să-i ofere posibilitatea de a formula observații cu privire la opiniile Inspectoratului. Pe baza acestei concluzii, cartea a fost marcată cu o etichetă care avertiza că avea un conținut dăunător copiilor, din nou, fără ca reclamanta să fie consultată.

148. Reclamanta a susținut că marcarea cărții cu etichete de avertizare era la fel de gravă și restrictivă ca și suspendarea distribuției cărții pe o perioadă de un an, deoarece etichetele au avut ca efect restrângerea distribuirii cărții în rândul publicului vizat – copiii cu vârste cuprinse între nouă și zece ani. Etichetele au prezentat cartea ca fiind dăunătoare copiilor cu vârsta sub 14 ani, făcând-o neatractivă pentru aceștia și părinții lor. În plus, marcarea cărții

cu etichete a reprezentat un atac direct la adresa onoarei și demnității reclamantei, întrucât ea însăși era o persoană homosexuală. În plus, etichetele au transformat cartea într-un instrument de perpetuare a discriminării, afirmând că reprezentarea anumitor grupuri minoritare dăunează copiilor.

149. Reclamanta nu a contestat faptul că măsurile în litigiu au avut un temei legal – și anume art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor. Totuși, ea a susținut că această dispoziție în sine a contribuit la aplicarea unui tratament inechitabil și discriminatoriu persoanelor LGBTI și cuplurilor de același sex din Lituania, precum și la restrângerea libertății lor de exprimare. Deși textul dispoziției în cauză nu conținea nicio referire explicită la orientarea sexuală, o analiză teleologică, istorică și sistemică demonstrează că scopul acesteia era de a restricționa informațiile despre persoanele LGBTI și relațiile între persoane de același sex. În această privință, reclamanta a evidențiat istoricul adoptării sale (a se vedea supra, pct. 74-80), precum și dispozițiile Constituției și ale Codului civil la care făcea referire în mod explicit art. 4 § 2 (16) (a se vedea supra, pct. 60 și 61). În special, referirea la „o noțiune de căsătorie și întemeiere a unei familii diferită de cea consacrată în Constituție și în Codul Civil” indica în mod clar faptul că scopul art. 4 § 2 (16) era de a interzice sau de a restricționa informațiile despre persoanele LGBTI și relațiile între persoane de același sex. Reclamanta a susținut de asemenea că această dispoziție legală a fost criticată de Comitetul ONU pentru Drepturile Omului (a se vedea supra, pct. 121) și de ECRI (a se vedea supra, pct. 109) și că Biroul Ombudsmanului pentru egalitatea de șanse din Lituania a atras atenția asupra faptului că ar putea exista un conflict între art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor și legislația națională împotriva discriminării (a se vedea supra, pct. 100-102).

150. În plus, reclamanta a susținut că art. 4 § 2 (16) a fost aplicat întotdeauna doar pentru a limita informațiile cu privire la persoanele LGBTI și relațiile între persoane de același sex și că a fost folosit de diferiți actori statali și nestatali pentru a restrânge discuțiile din Lituania cu privire la aspecte legate de LGBTI. De exemplu, în 2019, un program de televiziune despre cuplurile homosexuale care cresc copii a făcut obiectul unor plângeri întemeiate pe art. 4 § 2 (16). În opinia reclamantei, acest lucru demonstrează că dispoziția legală în cauză putea fi manipulată cu ușurință de oricine dorea să limiteze discuțiile privind subiecte LGBTI. Mai mult, aceasta le permitea celor care doreau să „protejeze valorile familiale tradiționale” să prezinte într-o lumină negativă orice fel de informație diferită de noțiunea tradițională de căsătorie și familie. În aceste circumstanțe, având în vedere că relațiile între persoane de același sex erau prezentate în legislație ca fiind „anormale”, orice discuție constructivă cu privire la acestea era restrânsă, iar formele netradiționale de familie nu puteau fi înfățișate decât într-o lumină negativă.

151. Reclamanta a susținut, de asemenea, că ingerința în exercitarea dreptului său la libertatea de exprimare nu a urmărit un scop legitim și nici nu a fost necesară într-o societate democratică, deoarece cartea nu avea efecte

negative asupra copiilor, indiferent de vârstă. În conformitate cu jurisprudența Curții, restrângerile privind informațiile referitoare la persoanele homosexuale sau la relațiile între persoane de același sex sunt inacceptabile în temeiul art. 10 din Convenție. Nu se putea considera că astfel de informații aveau un efect negativ asupra copiilor sau sunt incompatibile cu noțiunea predominantă de familie; dimpotrivă, informațiile în cauză erau importante pentru buna funcționare a democrației și pentru promovarea valorilor egalității, diversității și pluralismului. Conform constatărilor Curții în cauza *Baiev și alții împotriva Rusiei* (nr. 67667/09 și alte 2 cereri, pct. 67, 78 și 81-83, 20 iunie 2017), informațiile privind persoanele homosexuale nu pot fi restricționate pe baza unor prejudecăți false cu privire la acestea, chiar dacă o anumită parte a societății lituaniene ar considera astfel de informații șocante.

152. Reclamanta a subliniat că doar o mică minoritate de state membre ale Consiliului Europei – Lituania, Letonia și Ungaria –, precum și un fost stat membru al Consiliului Europei, Federația Rusă (a se vedea nota de subsol de la pct. 123 de mai sus), aveau în vigoare legi care restrângeau diseminarea informațiilor referitoare la persoanele LGBTI și la relațiile între persoane de același sex.

153. În plus, a susținut că nimic din conținutul cărții nu era nepotrivit pentru copii. A contestat afirmația potrivit căreia cartea descria prea explicit dorința sexuală și a susținut că extrasele din cele două basme citate de instanțele naționale nu conțineau nuditate, erotism sau abuzuri sexuale (a se vedea supra, pct. 51 și 56). Cuvinte precum „iubire” și „îmbrățișare” arătau pur și simplu că personajele țineau unul la celălalt și se iubeau. Basme tradiționale bine-cunoscute, precum „Frumoasa și Bestia” sau „Albă ca Zăpada”, înfățișează de asemenea cupluri îndrăgostite și includ scene în care acestea se sărută. Cu toate acestea, potrivit cunoștințelor reclamantei, niciun basm care descrie cupluri de sex diferit nu a fost considerat vreodată de către autoritățile lituaniene ca fiind neadecvat pentru copii. De asemenea, a susținut că instanțele au interpretat greșit basmul „Prințesa, fiica cizmarului și cei doisprezece frați”. Faptul că, după prima noapte, fiica cizmarului părea „tristă și palidă” fusese interpretat ca făcând referire la relații sexuale, în timp ce, în basm, era clar că fiica cizmarului era tristă și palidă pentru că îi era dor de frații ei, care fuseseră transformați în privighetori (a se vedea supra, pct. 17).

154. Reclamanta a susținut de asemenea că Legea privind protecția minorilor conținea și alte dispoziții menite să limiteze informațiile cu caracter sexual (a se vedea supra, pct. 82). Așadar, dacă autoritățile și instanțele naționale ar fi considerat într-adevăr că respectiva carte era explicită din punct de vedere sexual, acestea ar fi trebuit să se bazeze pe aceste alte dispoziții, însă nu au făcut acest lucru. În opinia reclamantei, autoritățile naționale au inventat un motiv pretins nediscriminatoriu pentru impunerea măsurilor în litigiu, care constituia atât o încercare transparentă de a modifica motivul inițial al restricțiilor, cât și o denaturare a conținutului celor două povești.

(b) Guvernul

155. Guvernul a susținut că era important să se stabilească domeniul de aplicare al prezentei cauze. În opinia acestuia, cauza avea ca obiect o chestiune foarte precisă: vârsta de la care lectura cărții reclamantei era recomandată copiilor – de la nouă la zece ani, așa cum a dorit reclamanta, sau de la 14 ani, conform recomandărilor autorităților. Acesta a argumentat că o decizie în această privință ar trebui lăsată la aprecierea statului și că, în acest caz, marja de apreciere acordată statului ar trebui să fie largă.

156. De asemenea, a susținut că respectiva carte a fost publicată fără obstacole sau restricții. În plus, aceasta nu a fost retrasă niciodată de pe piață – după suspendarea distribuției sale, a rămas disponibilă în bibliotecile publice (a se vedea supra, pct. 22), pentru o anumită perioadă a fost disponibilă online cu titlu gratuit, iar la scurt timp după aceea a fost publicată o doua ediție (a se vedea supra, pct. 29). În ceea ce privește etichetele de avertizare de pe carte, Guvernul a susținut că acestea aveau un caracter pur informativ. Astfel, părinții, tutorii, profesorii și bibliotecile puteau să le ignore și să încurajeze copiii cu vârsta sub 14 ani să o citească. Într-adevăr, unele biblioteci au ales să nu aplice etichetele pe carte (a se vedea supra, pct. 30).

157. În continuare, Guvernul a susținut că măsura de suspendare a distribuției cărții nu a fost solicitată sau recomandată de nicio autoritate, ci că aceasta a fost luată de Universitate din proprie inițiativă (a se vedea supra, pct. 22). În plus, faptul că a doua ediție a cărții, care fusese publicată de un alt editor, nu fusese marcată cu nicio etichetă (a se vedea supra, pct. 30) demonstra, de asemenea, că aceste măsuri fuseseră luate la inițiativa Universității.

158. În cadrul ședinței, Guvernul a precizat că, după emiterea recomandării de către Inspectorat (a se vedea supra, pct. 23), Universitatea a avut opțiunea de a marca respectivele cărți fie cu o etichetă cu textul „Acele informații pot avea un impact negativ asupra persoanelor cu vârsta sub 14 ani”, fie cu indicatorul „N- 14”.

159. În plus, Guvernul a argumentat că prezenta cauză nu ar trebui să devină o evaluare *in abstracto* a compatibilității cu Convenția a art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor. În opinia sa, chiar admitând că, la momentul inițierii procedurii judiciare naționale, această dispoziție ar fi putut fi considerată „discriminatorie”, acest lucru a fost remediat de Curtea Constituțională, care, într-o hotărâre din 11 ianuarie 2019, a statuat că noțiunea constituțională de familie era neutră din punctul de vedere al genului (a se vedea supra, pct. 99). Acesta a susținut că art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor trebuia să fie interpretat în conformitate cu jurisprudența Curții Constituționale. Prin urmare, ca urmare a pronunțării acestei hotărâri, reprezentarea relațiilor între persoane de același sex nu putea fi considerată contrară noțiunii constituționale de familie și nu putea fi restrânsă în temeiul art. 4 § 2 (16).

160. Guvernul a recunoscut, de asemenea, că unele dintre argumentele furnizate de Inspectorat și de instanțele inferioare demonstau existența anumitor „atitudini discriminatorii” față de familiile formate din persoane de același sex. Totuși, a susținut că aceste „deficiențe regretabile” au fost rectificate de instanțele superioare. În primul rând, atunci când a trimis cauza spre reexaminare, Curtea Supremă a făcut trimiteri ample la principiile stabilite în jurisprudența Curții, în temeiul art. 10 și 14 din Convenție, și a subliniat că diferențele întemeiate exclusiv pe considerente ce țin de orientarea sexuală sunt inacceptabile (a se vedea supra, pct. 41). În al doilea rând, Tribunalul Regional din Vilnius, ultima instanță internă care a examinat fondul cauzei, a efectuat o evaluare a necesității și a proporționalității, constatând că măsurile în litigiu erau justificate în interesul superior al copiilor. Această din urmă instanță nu și-a întemeiat decizia pe art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor și nu a invocat noțiunea de familie, având în vedere că, până la acea dată, Curtea Constituțională stabilise deja că noțiunea constituțională de familie era neutră din punctul de vedere al genului.

161. Guvernul a susținut că Tribunalul Regional din Vilnius a considerat că măsurile în litigiu erau justificate nu pentru că respectiva carte conținea o reprezentare pozitivă a relațiilor între persoane de același sex, ci din cauza formei în care erau prezentate aceste relații – și anume, existau prea multe detalii legate de iubirea carnală pentru a fi potrivite pentru copiii de nouă și zece ani (a se vedea supra, pct. 56). A susținut că basmele tradiționale nu conțin elemente de dorință sexuală, în timp ce basmul „Prințesa, fiica cizmarului și cei doisprezece frați” s-a abătut de la această tradiție și conținea un pasaj despre cele două tinere care dormeau îmbrățișate în noaptea nunții lor. Guvernul a susținut că expresia „prima noapte” este interpretată în mod normal ca fiind prima noapte după nuntă, când cuplurile au relații sexuale.

162. Guvernul a susținut, de asemenea, că se putea considera că basmele în cauză sugerau că dragostea adevărată poate fi trăită doar între persoane de același sex, în timp ce cuplurile formate din persoane de sex diferit aveau doar două scopuri – să aibă copii și să moștenească averea (acesta face trimitere la cuvintele rostite de unul dintre personajele din basm, regele – a se vedea supra, pct. 17). În opinia Guvernului, deși protecția cuplurilor de același sex era importantă, aceasta nu putea avea ca rezultat „insultarea”, „subaprecierea” sau „minimizarea” persoanelor și familiilor heterosexuale, sau „promovarea familiilor formate din persoane de același sex”. Tribunalul Regional din Vilnius a atras atenția asupra acestui din urmă aspect atunci când a constatat că era posibil ca reclamanta însăși să fi urmărit discriminarea persoanelor care aveau valori diferite (a se vedea pct. 60 din decizia Tribunalului Regional din Vilnius, citat supra, pct. 56).

163. Guvernul a furnizat Curții un aviz emis în februarie 2022 de un expert specializat în psihiatrie și psihoterapie pentru copii și adolescenți, ale cărui servicii au fost solicitate de Guvern în scopul acestei proceduri, aviz potrivit

căruia basmul „Prințesa, fiica cizmarului și cei doisprezece frați” nu răspundea nevoilor de dezvoltare ale copiilor cu vârsta sub 14 ani, deoarece, printre altele, „descria relațiile între persoane de același sex într-o manieră prea emoțională”, ceea ce era atipic pentru basmele tradiționale, și „subestima și bagateliza legăturile emoționale dintre membrii familiilor heterosexuale”. În ceea ce privește basmul „Cei trei prinți în căutarea înțelepciunii”, expertul a constatat că acesta conținea „o prezentare inechitabilă a relațiilor heterosexuale și homosexuale”, care putea să afecteze negativ dezvoltarea simțului dreptății și egalității al copiilor.

164. Guvernul a subliniat, de asemenea, diverse evoluții legislative și sociale interne care, în opinia sa, demonstau că societatea lituaniană devenea mai tolerantă față de relațiile între persoane de același sex. Programul național de învățământ includea ore de curs cu privire la diferite orientări sexuale și la importanța respectării tuturor persoanelor, indiferent de orientarea lor sexuală, însă o astfel de educație începea la vârsta de 12 sau 13 ani, adică puțin mai târziu decât dorea reclamanta. În plus, în 2019 a fost difuzat, fără nicio restricție, un program de televiziune referitor la cuplurile homosexuale care cresc copii, Guvernul susținând că, spre deosebire de cartea reclamantei, acest program nu a avut niciun conținut cu caracter sexual. În plus, ca urmare a hotărârii pronunțate de Curte în cauza *Beizaras și Levickas împotriva Lituaniei* (nr. 41288/15, 14 ianuarie 2020), a avut loc o schimbare importantă în practica autorităților naționale, care, în prezent iau toate măsurile necesare pentru anchetarea acuzațiilor cu privire la discursuri de incitare la ură pe criterii de orientare sexuală. În plus, în 2021, instanțele administrative au protejat dreptul organizatorilor unui Marș Pride de a organiza acest tip de eveniment.

165. În sfârșit, acesta a susținut că, din 2014, art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor nu a mai fost aplicat cu scopul de a restricționa informațiile referitoare la problematica LGBTI și că, în 2017, Inspectoratul a emis orientări care interziceau orice discriminare pe criterii de orientare sexuală, printre altele, atunci când publicațiile sunt marcate cu etichete sau indicatori de vârstă.

2. Argumentele terților intervenienți

(a) European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA-Europe), organizația ARTICLE 19 și profesorul David Kaye

166. În cadrul intervenției lor comune, ILGA-Europe, organizația ARTICLE 19 și profesorul David Kaye (fost Raportor special al ONU privind promovarea și protecția dreptului la libertatea de opinie și exprimare) au susținut că etichetele și avertismentele care marchează o carte ca fiind „dăunătoare” ar putea restrânge accesul la o astfel de carte prin limitarea disponibilității sale în librării și biblioteci și prin descurajarea potențialilor cumpărători în ceea ce privește achiziționarea cărții în cauză din locurile în

care este disponibilă. Intervenienții au făcut referire la un studiu realizat în 2016 de PEN America, o organizație neguvernamentală, privind cărțile contestate și interzise din Statele Unite, în care s-a constatat că mulți bibliotecari, profesori și administratori de școli au recunoscut că au refuzat să comande anumite cărți de teamă că unele persoane ar putea să considere conținutul acestora inacceptabil. Era vorba în special despre cărți care au fost scrise de persoane de culoare, persoane LGBTI sau persoane cu dizabilități ori care priveau astfel de persoane, întrucât aceste cărți erau contestate mai frecvent. Intervenienții au susținut că marcarea unei cărți cu o etichetă de avertizare amplifică aceste temeri.

167. Aceștia au susținut că marcarea cărților cu etichete ar putea fi justificată atunci când astfel de etichete au un caracter neutru – de exemplu, sunt folosite pentru a indica genul literar al cărții sau atunci când necesitatea aplicării etichetelor a fost demonstrată cu probe adecvate – de exemplu, în cazul în care cartea conține reprezentări explicite ale unor acte de violență. În schimb, o etichetă care conține un avertisment privind membrii unor grupuri protejate împotriva discriminării în temeiul dreptului internațional ar trebui să fie suspectă la prima vedere, având în vedere caracterul nelegitim al restrângerilor discriminatorii aplicate libertății de exprimare.

168. De asemenea, intervenienții au susținut că etichetarea exprimării din carte ca fiind „dăunătoare copiilor”, din cauza conținutului său LGBTI, avea un scop discriminatoriu, care nu putea fi considerat legitim în temeiul art. 10 § 2 din Convenție. De asemenea, aceștia au subliniat dreptul copiilor de a avea acces la informații în formate adecvate vârstei și capacităților lor, precum și de a intra în contact cu diverse perspective și de a încerca să le înțeleagă, pentru a-și forma propriile opinii și convingeri; în această privință, aceștia au făcut referire la documente adoptate de Comitetul ONU pentru drepturile copilului și de Raportorul special al ONU privind promovarea și protecția dreptului la libertatea de opinie și exprimare.

169. În cele din urmă, intervenienții au susținut că, prin adăugarea unor etichete și avertismente referitoare la conținutul legat de persoanele LGBTI, guvernele au contribuit la stigmatizarea continuă și la excluziunea socială a comunității LGBTI. Aceștia au făcut referire la comentariile formulate în 2014 de Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei, în urma unui sondaj efectuat de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a UE, potrivit căruia copiii LGBTI sunt deseori victime ale violenței psihologice (bullying) și fizice în școli, acasă și în mediul online. În plus, potrivit unui raport al Expertului independent al ONU privind protecția împotriva violenței și discriminării bazate pe orientarea sexuală și identitatea de gen, abuzul elevilor LGBTI și al copiilor cu părinți LGBTI în mediile educaționale a fost exacerbat de reprezentările negative ale acestora și/sau de neinclusiunea în materialele didactice a unor informații referitoare la diversitatea sexuală și de gen.

(b) Societatea Háttér

170. Societatea Háttér, o asociație pentru apărarea drepturilor LGBTQI, cu sediul în Ungaria, a susținut că măsurile examinate în speță se înscriau într-un fenomen mai răspândit în statele contractante, ilustrat de introducerea unor legi care sancționează, cenzurează sau chiar interzic discursurile privind orientarea sexuală și identitatea de gen, cu pretinsul scop de a proteja copiii. Aceasta a susținut că astfel de restrângeri nu numai că afectau libertatea de exprimare, prin efectul disuasiv inevitabil pe care l-au generat, dar și că acestea stigmatizau persoanele LGBTQI, indiferent de vârsta lor, limitau dreptul părinților de a asigura creșterea copiilor lor în funcție de convingerile lor și restrângeau dreptul copiilor de a primi informații cuprinzătoare și adecvate vârstei privind sexualitatea și sănătatea sexuală și reproductivă.

171. Intervenienta a susținut că, în pofida hotărârii pronunțate de Curte în cauza *Baiev și alții* (citată anterior), au fost discutate legi privind „propaganda homosexuală” în mai multe alte state contractante, și anume Letonia, Moldova, Ucraina și Polonia. În plus, în 2021, Parlamentul Ungariei a adoptat o lege privind combaterea pedofiliei și protecția copiilor, care conține o interdicție privind punerea la dispoziția minorilor cu vârsta sub optsprezece ani a oricărui conținut care „promovează sau reprezintă devieri de la identitatea de sine corespunzătoare sexului stabilit la naștere, schimbarea de sex sau homosexualitatea” în materialele publicitare comerciale și în mass-media. În conformitate cu această lege, o carte pentru copii care prezenta personaje LGBTQI a fost marcată de autoritățile maghiare cu o etichetă de avertizare care preciza că respectiva carte conținea „modele de comportamente care deviază de la rolurile tradiționale de gen”.

172. Potrivit intervenientei, diverse documente și sondaje internaționale au arătat că atât copiii LGBTQI, cât și cei proveniți din familii LGBTQI, fac deseori obiectul stigmatizării, violenței psihologice (bullying), discriminării și violenței fizice. Aceasta a susținut că normele juridice care impun etichetarea oricărui conținut referitor la subiecte legate de LGBTQI ca fiind dăunător copiilor împiedică accesul acestora la informații vitale, îi fac mai vulnerabili la violență fizică și psihologică (bullying) și îi obligă să își ascundă orientarea sexuală sau identitatea de gen. A subliniat, de asemenea, obligația statelor, care decurge din diverse documente internaționale, de a le oferi copiilor o educație sexuală cuprinzătoare, care este esențială pentru sănătatea lor sexuală și reproductivă și vitală pentru prevenirea stigmatizării tinerilor LGBTQI.

173. În sfârșit, intervenienta a susținut că legislația și măsurile care restrâng libertatea de exprimare pe subiecte legate de LGBTQI nu numai că au un efect disuasiv semnificativ asupra acestei exprimări, dar, în plus, creează un mediu în care excluziunea socială și discriminarea împotriva persoanelor LGBTQI sunt considerate comportamente susținute de guvern. Astfel de măsuri indică existența unei dorințe evidente de a afecta minoritățile sexuale și de gen, care este în mod clar incompatibilă cu spiritul și valorile

care stau la baza Convenției. Aceasta a susținut că cea mai bună modalitate pentru contracararea unor astfel de măsuri ar fi confirmarea expresă de către Curte a faptului că statele contractante au obligația pozitivă de a nu prejudicia indivizii în mod intenționat pe baza orientării lor sexuale și a identității lor de gen.

3. Motivarea Curții

(a) Cu privire la aspectul dacă măsurile în litigiu pot fi imputate statului pârât

174. Cu titlu introductiv, Curtea observă că măsurile în litigiu – suspendarea temporară a distribuției cărții și marcarea ulterioară a cărții cu etichete de avertizare – au fost adoptate de Universitatea de Științe ale Educației din Lituania, care era o entitate de drept public (a se vedea supra, pct. 13 și 64), deși beneficia de un grad semnificativ de autonomie în temeiul dreptului intern (a se vedea supra, pct. 60 și 65).

175. În plus, în cadrul procedurilor la nivel național, Universitatea a declarat că a luat măsurile în litigiu pentru a respecta cerințele Legii privind protecția minorilor (a se vedea supra, pct. 36, 47 și 54). Curtea observă că, la scurt timp după publicarea cărții, Universitatea a primit o scrisoare din partea mai multor membri ai *Seimas-ului*, care și-au exprimat îngrijorarea cu privire la conținutul acesteia (a se vedea supra, pct. 21). În plus, Inspectoratul, care era autoritatea însărcinată cu supravegherea punerii în aplicare a Legii privind protecția minorilor (a se vedea supra, pct. 85), a constatat că respectiva carte conținea informații dăunătoare minorilor, în sensul art. 4 § 2 (16) din Lege, și a recomandat marcarea acesteia cu etichete de avertizare (a se vedea supra, pct. 23). Deși se pare că, în temeiul dreptului intern, concluzia Inspectoratului nu a fost considerată obligatorie din punct de vedere juridic pentru Universitate (a se vedea supra, pct. 41), Guvernul a recunoscut că, după emiterea acestei concluzii, singura opțiune pe care o avea Universitatea era să marcheze cartea cu o etichetă de avertizare sau cu un indicator „N-14” (a se vedea supra, pct. 158). Curtea observă, de asemenea, că dreptul intern prevede răspunderea administrativă pentru orice persoană care publică sau distribuie informații considerate dăunătoare copiilor, fără să respecte cerințele de etichetare (a se vedea supra, pct. 89 și 90; a se vedea și observațiile formulate de Inspectorat în acest sens, în cadrul procedurii interne, menționate la pct. 39 de mai sus). În cele din urmă, Curtea subliniază că măsurile în litigiu au fost examinate și confirmate de instanțele naționale.

176. În aceste condiții, Curtea este convinsă că măsurile împotriva cărții reclamantei au fost luate de o entitate de drept public și, în plus, s-au întemeiat direct pe legislația internă (a se vedea supra, pct. 82 și 89-92) și au fost determinate de intervențiile altor autorități publice [a se vedea *mutatis mutandis*, *Novoseletskiy împotriva Ucrainei*, nr. 47148/99, pct. 80-82, CEDO 2005-II (extrase), și *Gawlik împotriva Liechtensteinului*, nr. 23922/19, pct. 48, 16 februarie 2021, și cauzele citate]. Faptul că autoritățile naționale

nu au luat măsuri împotriva unui alt editor care a publicat și a distribuit a doua ediție a cărții fără etichete de avertizare (a se vedea supra, pct. 30) nu este suficient pentru a infirma concluzia potrivit căreia astfel de etichete erau impuse de lege.

177. În consecință, Curtea constată că aceste măsuri erau imputabile statului pârât.

(b) Cu privire la existența unei ingerințe

178. În continuare, Curtea trebuie să stabilească dacă măsurile în litigiu au constituit o ingerință, constând într-o „formalitate, condiție, restrângere sau sancțiune”, în exercitarea de către reclamantă a libertății sale de exprimare. Pentru a răspunde la această întrebare, sfera de aplicare a măsurilor trebuie determinată prin plasarea lor în contextul faptelor cauzei și al legislației relevante [a se vedea *Wille împotriva Liechtensteinului* (MC), nr. 28396/95, pct. 43, CEDO 1999–VII].

179. Guvernul a susținut că măsurile luate în privința cărții au avut o natură și o sferă de aplicare destul de limitate (a se vedea supra, pct. 156 și 157). În acest sens, Curtea reiterează poziția sa constantă potrivit căreia aplicarea unei sancțiuni minime nu înseamnă că măsura relevantă nu poate fi considerată o „ingerință” în sensul art. 10 din Convenție (a se vedea *Godlevskiy împotriva Rusiei*, nr. 14888/03, pct. 36, 23 octombrie 2008, și *Kula împotriva Turciei*, nr. 20233/06, pct. 39, 19 iunie 2018). În speță, Curtea consideră că măsurile în litigiu constituiau o ingerință în exercitarea de către reclamantă a dreptului său la libertatea de exprimare, pentru următoarele motive.

180. În primul rând, observă că distribuția cărții a fost suspendată timp de un an, perioadă în care a fost retrasă din librării (a se vedea supra, pct. 22 și 31). Deși cartea a rămas disponibilă în bibliotecile publice și, pentru o perioadă de timp, online, Curtea consideră că retragerea acesteia din librăriile în care fusese vândută anterior a restrâns în mod cert accesul cititorilor la aceasta.

181. În al doilea rând, pentru a aprecia efectul etichetelor de avertizare, Curtea ia act de faptul că reclamanta a intenționat ca respectiva carte să fie citită de copii cu vârste cuprinse între 9 și 10 ani (a se vedea supra, pct. 143). Într-adevăr, limbajul și stilul în care a fost scrisă cartea sunt atractive pentru copii și este rezonabil să se presupună că, în general, la vârsta de 14 ani, adolescenții deja sunt mult mai puțin interesați să citească basme. În plus, etichetele de avertizare reflectă concluzia la care a ajuns Inspectoratul, potrivit căreia o parte din conținutul cărții ar putea fi dăunător copiilor, astfel cum prevede legea relevantă (a se vedea supra, pct. 23). În opinia Curții, deși etichetele aveau un caracter de recomandare, este de așteptat ca părinții și tutorii să aibă încredere în evaluarea conținutului cărții de către autoritatea publică relevantă. Având în vedere că etichete similare sunt utilizate pentru a marca, printre altele, informații cu un caracter violent, explicate din punct de vedere sexual sau care promovează consumul de droguri sau autovătămarea

(a se vedea supra, pct. 82), Curtea consideră că etichetele de avertizare erau de natură să descurajeze un număr considerabil de părinți și tutori să permită copiilor sub 14 ani să citească cartea, în special având în vedere persistența în Lituania a atitudinilor stereotipe, a prejudecăților, a ostilității și a discriminării împotriva comunității LGBTI (a se vedea rapoartele și sondajele internaționale relevante de la pct. 115-117 și 121 de mai sus; a se vedea și argumentele prezentate de terți intervenienți la pct. 166 de mai sus). Prin urmare, Curtea consideră că marcarea cărții ca fiind dăunătoare grupei de vârstă pentru care a fost destinată a afectat posibilitatea reclamantei de a-și transmite ideile în mod liber.

182. În al treilea rând, Curtea apreciază că restrângerile impuse unei cărți pentru copii, în care sunt prezentate diferite minorități, în special etichetarea acesteia ca fiind dăunătoare minorilor cu vârsta sub 14 ani, au afectat reputația reclamantei de autor consacrat de cărți pentru copii și au fost de natură să îi descurajeze pe ea și pe alți autori să publice lucrări literare similare, având astfel un efect disuasiv (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Godlevskiy*, citată anterior, pct. 36).

183. Având în vedere cele de mai sus, Curtea concluzionează că suspendarea timp de un an a distribuției cărții, urmată de decizia de reluare a distribuției acesteia cu aplicarea unor etichete de avertizare impuse de legislație, a constituit o ingerință în exercitarea de către reclamantă a dreptului său la libertatea de exprimare.

(c) Cu privire la legalitatea ingerinței

184. Părțile nu au contestat faptul că ingerința s-a întemeiat pe dreptul intern, și anume art. 4 § 2 (16) din Legea privind protecția minorilor.

185. Această dispoziție face referire la informații „care exprimă dispreț față de valorile familiale, [sau] încurajează o noțiune de căsătorie și întemeiere a unei familii diferită de cea consacrată în Constituție și în Codul Civil” (a se vedea supra, pct. 82). Curtea observă că unii dintre termenii folosiți par destul de vagi. În special, definiția noțiunii de „încurajare”, prevăzută în aceeași Lege (a se vedea supra, pct. 83), nu clarifică suficient dacă simpla mențiune a homosexualității sau a relațiilor între persoane de același sex ar fi suficientă pentru a declanșa aplicarea art. 4 § 2 (16) (a se vedea, de asemenea, argumentul reclamantei de la pct. 150 de mai sus, potrivit căruia legea este de așa natură încât doar o descriere negativă a căsătoriei încheiate între persoane de același sex ar fi compatibilă cu aceasta).

186. Totuși, Curtea consideră că problema calității legii este secundară chestiunii legate de justificarea aplicării măsurilor în litigiu în cazul reclamantei (a se vedea *mutatis mutandis*, *Baiev și alții*, citată anterior, pct. 63-64, și *Sekmadienis Ltd. împotriva Lituaniei*, nr. 69317/14, pct. 68, 30 ianuarie 2018). Prin urmare, și în absența oricărui argument formulat de părți cu privire la accesibilitatea sau previzibilitatea legii, admite că măsurile respective au avut un temei legal în sensul art. 10 § 2 din Convenție.

(d) Cu privire la existența unui scop legitim

187. Părțile au opinii diferite cu privire la scopul urmărit de măsurile în litigiu. Reclamanta a susținut că aceste măsuri au fost menite să împiedice expunerea copiilor la o reprezentare pozitivă a relațiilor între persoane de același sex (a se vedea supra, pct. 146 149-151 și 154), în timp ce Guvernul a contestat acest argument și a susținut că scopul restrângerilor nu era legat de orientarea sexuală a personajelor celor două basme (a se vedea supra, pct. 161 și 162).

188. În consecință, Curtea va stabili, în primul rând, scopul ingerinței și apoi va aprecia dacă acest scop poate fi considerat „legitim” în sensul art. 10 § 2 din Convenție.

(i) Cu privire la scopul ingerinței

189. Guvernul a susținut că măsurile în litigiu au avut un dublu scop: în primul rând, protejarea copiilor de conținuturile prea explicite din punct de vedere sexual (a se vedea supra, pct. 161) și, în al doilea rând, protejarea acestora de conținuturile care „promovau” relațiile între persoane de același sex, prin prezentarea acestor relații ca fiind superioare relațiilor dintre persoane de sex diferit și prin „insultarea”, „subaprecierea” sau „minimizarea” acestora din urmă (a se vedea supra, pct. 162). Potrivit Guvernului, aceste două scopuri reies din raționamentul Tribunalului Regional din Vilnius, în care au fost remediate anumite „deficiențe regretabile” ale instanței inferioare și ale Inspectoratului (a se vedea supra, pct. 159-162). Curtea va aborda, pe rând, fiecare dintre scopurile invocate de Guvern.

190. În primul rând, în ceea ce privește pretinsul caracter explicit din punct de vedere sexual al unuia dintre cele două basme, Guvernul a făcut trimitere la constatările Tribunalului Regional din Vilnius, care a statuat că pasajul în care prințesa și fiica cizmarului erau prezentate dormind una în brațele celeilalte, în noaptea nunții, descria iubirea carnală într-un mod prea direct pentru copii (a se vedea supra, pct. 56). Cu toate acestea, Curtea nu poate înțelege cum ar putea fi considerat pasajul în cauză (a se vedea supra, pct. 17) ca fiind explicit din punct de vedere sexual.

191. Aceasta observă, de asemenea, că Legea privind protecția minorilor conține mai multe dispoziții care fac referire la informații de natură erotică sau care încurajează relațiile sexuale [art. 4 § 2 (4) și (15) – a se vedea supra, pct. 82]. Totuși, aceste dispoziții nu au fost invocate de niciuna dintre părțile și de niciunul dintre participanții la procedura internă în cauză, în nicio etapă a acestei proceduri; s-a făcut trimitere doar la art. 4 § 2 (16) (a se vedea supra, pct. 23, 48 și 54). În plus, atât Curtea Supremă, care a trimis cauza spre reexaminare în fața Tribunalului Districtual din Vilnius, cât și acest tribunal, care, ulterior retrimiterii a examinat cauza în calitate de instanță de prim grad, au făcut referire, de asemenea, la art. 4 § 2 (16), însă nu au menționat nicio

altă dispoziție referitoare la conținutul sexual explicit (a se vedea supra, pct. 41 și 51).

192. Pretinsul caracter explicit din punct de vedere sexual al unuia dintre basme a fost menționat pentru prima dată de Tribunalul Regional din Vilnius la examinarea cauzei în apel. Totuși, această instanță nu a schimbat temeiul legal al măsurilor contestate și nici nu a menționat dispoziția legală pe care s-ar fi putut întemeia măsurile respective, dacă nu pe art. 4 § 2 (16). În plus, Tribunalul Regional din Vilnius a citat concluziile Inspectoratului, care a examinat cele două basme doar din perspectiva art. 4 § 2 (16) și nu a desființat sau criticat raționamentul instanței inferioare, care a constatat, de asemenea, că aceste basme erau incompatibile cu art. 4 § 2 (16) (a se vedea supra, pct. 56).

193. În aceste circumstanțe, Curtea nu poate subscrie la argumentul Guvernului, conform căruia scopul măsurilor în litigiu era protecția copiilor împotriva informațiilor explicite din punct de vedere sexual.

194. În ceea ce privește cel de-al doilea scop invocat de Guvern, și anume protecția copiilor împotriva informațiilor despre care se consideră că prezintă relațiile între persoane de același sex ca fiind superioare relațiilor între persoane de sex diferit, Curtea apreciază că, pentru a ajunge la această concluzie, Tribunalul Regional din Vilnius (a se vedea supra, pct. 56) nu a furnizat motive adecvate pentru a justifica de ce a considerat că basmele în cauză mai degrabă „încuraj[au]” sau „promov[au]” anumite tipuri de relații în detrimentul altora decât promovau acceptarea diferitelor tipuri de familii. Nici argumentele suplimentare invocate de Guvern în cursul prezentei proceduri, nici avizul unui expert, pe care l-a prezentat cu puțin timp înainte de ședința publică (a se vedea supra, pct. 162 și 163), nu sunt mai convingătoare în această privință. Într-adevăr, astfel cum a afirmat în mai multe rânduri reclamanta și astfel cum au admis – cel puțin implicit – Universitatea și Ministerul Culturii, la momentul publicării cărții, aceasta urmărea să încurajeze toleranța și acceptarea diferitelor grupuri sociale marginalizate (a se vedea supra, pct. 13, 19 și 26). Aceasta avea personaje de diverse etnii, cu diferite capacități fizice și mintale și care trăiau în circumstanțe sociale și materiale diferite, toate fiind descrise ca persoane grijulii și care meritau să fie iubite (a se vedea supra, pct. 15). Prin urmare, Curtea consideră că afirmația Guvernului potrivit căreia reclamanta ar fi încercat să „insulte”, să „subaprecieze” sau să „minimizeze” relațiile între persoane de sex diferit nu este susținută de niciun element din textul cărții.

195. În continuare, Curtea observă că istoricul legislativ al art. 4 § 2 (16) arată că, deși nu există referiri explicite la orientarea sexuală în această dispoziție, intenția legislativă subiacentă a fost aceea de a restrânge informațiile cu privire la relațiile între persoane de același sex. După o încercare nereușită din 2006, de a include în Legea privind protecția minorilor o dispoziție care ar fi declarat ca fiind dăunătoare copiilor informațiile „legate de încurajarea relațiilor homosexuale” (a se vedea supra, pct. 69), între 2007

și 2009 au fost formulate mai multe propuneri suplimentare de restrângere a informațiilor care „susțin[eau]” sau „promov[au]” relațiile homosexuale, bisexuale sau poligame (a se vedea supra, pct. 72). În cele din urmă, această ultimă formulare a fost adoptată de *Seimas*, iar după ce președintele a refuzat să promulge amendamentul, *Seimas-ul* a votat în favoarea respingerii veto-ului președintelui (a se vedea supra, pct. 73 și 74). Astfel, la 14 iulie 2009, a fost promulgată dispoziția care califică drept dăunătoare minorilor informațiile care „promov[au] relațiile homosexuale, bisexuale sau poligame”.

196. Diverse documente aflate la dispoziția Curții arată că modificarea sus-menționată a Legii privind protecția minorilor a provocat o reacție negativă de proporții pe scena internațională (a se vedea supra, pct. 79 și 112), ceea ce a determinat autoritățile interne să modifice din nou Legea, înainte ca dispoziția în cauză să intre în vigoare (a se vedea supra, pct. 74). Cu toate acestea, din documentele pregătitoare și din dezbaterile parlamentare reiese că motivul principal pentru eliminarea referirii explicite la relațiile homosexuale sau bisexuale a fost dorința de a evita criticile internaționale și că principala preocupare a multor membri ai *Seimas-ului* era aceea de a găsi o modalitate de a include în Legea privind protecția minorilor o dispoziție care să aibă, în esență, același efect, dar care să fie formulată într-o manieră care să nu fie atât de evident ofensatoare (a se vedea supra, pct. 76-79). Textul final al Legii modificate, adoptat la 22 decembrie 2009, nu mai include nicio referire explicită la homosexualitate. Cu toate acestea, dispoziția existentă anterior privind protecția valorilor familiei a fost completată de o referire la „încuraj[area] [unei] noțiun[i] de căsătorie și întemeiere a unei familii diferită de cea consacrată în Constituție și în Codul Civil”. Curtea consideră că este clar faptul că textul art. 4 § 2 (16) a fost menit să se refere, în esență, la relațiile și căsătoriile între persoane de același sex, întrucât atât Constituția, cât și Codul civil prevăd încheierea căsătoriei doar între un bărbat și o femeie (a se vedea supra, pct. 60 și 61), iar legislația lituaniană nu prevede nicio posibilitate de recunoaștere juridică a uniunilor între persoane de același sex (a se vedea supra, pct. 62 și 63).

197. În plus, Curtea observă că fiecare situație în care a fost aplicat sau invocat art. 4 § 2 (16) a privit informații referitoare la problematica LGBTI, cum ar fi reclamele cu mesaje sociale sau emisiunile de televiziune care urmăreau să promoveze acceptarea socială a minorităților sexuale, informații cu privire la evenimente de tipul paradelor Pride sau evenimentele respective în sine (a se vedea supra, pct. 103, 104, 109 și 150), precum și cartea de basme a reclamantei, care prezintă relații între persoane de același sex.

198. În consecință, ținând seama de istoricul legislativ al acestei dispoziții (a se vedea pasajele din dezbaterile parlamentare reproduse la pct. 79 de mai sus) și de situațiile în care aceasta a fost aplicată, Curtea nu are nicio îndoială că scopul urmărit de art. 4 § 2 (16) era acela de a restrânge accesul copiilor la

conținuturi care prezentau relațiile între persoane de același sex ca fiind echivalente, în esență, cu relațiile între persoane de sex diferit.

199. Deși a recunoscut că este posibil ca art. 4 § 2 (16) să fi fost considerat discriminatoriu, la momentul adoptării sale și, ulterior, pentru o anumită perioadă de timp, Guvernul a argumentat că acest lucru a fost remediat prin adoptarea deciziei Curții Constituționale din 11 ianuarie 2019 și că aplicarea acestei dispoziții în cauza reclamantei de către Tribunalul Regional din Vilnius reflectă interpretarea modificată a legii (a se vedea supra, pct. 159 și 160). Cu toate acestea, deși nu pune la îndoială importanța pe care o are decizia Curții Constituționale pentru protecția persoanelor LGBTI și a familiilor lor în Lituania, Curtea apreciază că nu există niciun motiv pentru a constata că această hotărâre a avut vreun impact asupra cauzei reclamantei. În special, nimic din decizia Tribunalului Regional din Vilnius, adoptată la scurt timp după 11 ianuarie 2019, nu indică faptul că această instanță a ținut seama de decizia Curții Constituționale atunci când a apreciat măsurile luate în temeiul art. 4 § 2 (16) cu privire la cartea reclamantei. Acesta nu a casat decizia instanței de prim grad, pentru motivul că aceasta se întemeiase pe o interpretare a legii care nu mai era corectă, sau pentru orice alt motiv. Dimpotrivă, Tribunalul Regional din Vilnius a statuat explicit că instanța de prim grad apreciasse în mod corespunzător prejudiciul pe care cartea l-ar putea produce copiilor și a menținut decizia sa inițială (a se vedea supra, pct. 56). Astfel, nu există niciun motiv pentru a constata că Tribunalul Regional din Vilnius a considerat că tratarea informațiilor referitoare la relațiile între persoane de același sex ca fiind dăunătoare copiilor nu mai era permisă în temeiul dreptului constituțional lituanian.

200. Pentru motivele menționate mai sus, Curtea constată că scopul măsurilor luate împotriva cărții reclamantei a fost acela de a interzice accesul copiilor la informații care descriu relațiile între persoane de același sex ca fiind echivalente, în esență, cu relațiile între persoane de sex diferit (a se vedea supra, pct. 198).

(ii) Cu privire la aspectul dacă scopul sus-menționat este legitim

201. Curtea va examina în continuare dacă scopul urmărit de ingerința în exercitarea de către reclamantă a dreptului său la libertatea de exprimare ar putea fi considerat „legitim” în temeiul art. 10 § 2 din Convenție.

202. Aceasta a hotărât deja că interzicerea prin lege a „promovării homosexualității sau a relațiilor sexuale netradiționale” în rândul minorilor nu servește la atingerea scopurilor legitime de protecție a moralei, a sănătății sau a drepturilor altora și că, prin adoptarea unor astfel de legi, autoritățile consolidează stigmatizarea și prejudecățile și încurajează homofobia, ceea ce este incompatibil cu noțiunile de egalitate, pluralism și toleranță inerente unei societăți democratice (a se vedea *Baiev și alții*, citată anterior, pct. 61 și 83-84) – concluzie pe care Marea Cameră o susține pe deplin.

203. Acestea fiind spuse, Curtea observă că prezenta cauză este prima în care i s-a solicitat să aprecieze restrângerile impuse în privința unei lucrări literare care înfățișează relații între persoane de același sex, care vizează în mod direct copiii și care este scrisă într-un stil și într-un limbaj ușor accesibile acestora. În aceste condiții, Curtea consideră că legitimitatea scopului urmărit de astfel de restrângeri justifică o analiză mai aprofundată.

(α) Principii generale relevante

204. Curtea a confirmat în repetate rânduri că, atunci când sunt implicați copii, trebuie să se țină seama de interesul superior al acestora. În prezent, există un larg consens – inclusiv în dreptul internațional – în susținerea ideii potrivit căreia, în toate deciziile referitoare la copii, trebuie să prevaleze interesul superior al acestora [a se vedea *Neulinger și Shuruk împotriva Elveției* (MC), nr. 41615/07, pct. 134-35, CEDO 2010; *X împotriva Letoniei* (MC), nr. 27853/09, pct. 95-96, CEDO 2013; *Paradiso și Campanelli împotriva Italiei* (MC), nr. 25358/12, pct. 208, 24 ianuarie 2017; și *Vavřička și alții împotriva Republicii Ceha* (MC), nr. 47621/13 și alte 5 cereri, pct. 287, 8 aprilie 2021].

205. De asemenea, Curtea a recunoscut, într-o varietate de contexte, că, având în vedere vârsta lor, copiii sunt impresionabili și mai ușor de influențat decât persoanele de vârstă mai mare [a se vedea *Dahlab împotriva Elveției* (dec.), nr. 42393/98, CEDO 2001-V; *Kurtulmuş împotriva Turciei* (dec.), nr. 65500/01, CEDO 2006-II; *Kuliś și Różycki împotriva Poloniei*, nr. 27209/03, pct. 39, 6 octombrie 2009; și *Vejdeland și alții împotriva Suediei*, nr. 1813/07, pct. 56, 9 februarie 2012; a se vedea și *Handyside împotriva Regatului Unit*, 7 decembrie 1976, pct. 52, Seria A nr. 24].

206. În mai multe rânduri, Curtea a examinat informațiile destinate copiilor în contextul dreptului la instruire, prevăzut la art. 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție. Aceasta a recunoscut că elaborarea și planificarea programei școlare intră, în principiu, în competența statelor contractante, întrucât aceasta implică în principal chestiuni de oportunitate asupra cărora nu trebuie să se pronunțe Curtea și a căror soluție poate varia în mod legitim în funcție de țară și de perioadă. Pe de altă parte, Curtea a subliniat de asemenea că, în îndeplinirea funcțiilor pe care și le-a asumat în domeniul educației și învățământului, statul trebuie să asigure transmiterea informațiilor sau a cunoștințelor incluse în programă într-o manieră obiectivă, critică și pluralistă [a se vedea *Folgerø și alții împotriva Norvegiei*, nr. 15472/02, pct. 84 lit. (g) și (h), CEDO 2007-III, și cauzele citate].

207. Astfel, de exemplu, Curtea a constatat că educația sexuală obligatorie, inclusiv în cadrul învățământului primar, care are ca scop să le ofere copiilor cunoștințe corecte, precise, obiective și științifice pe această temă, prezentate într-un mod adecvat vârstei lor, este compatibilă cu art. 2 din Protocolul nr. 1, precum și cu art. 8 și art. 9 din Convenție [a se vedea *Kjeldsen, Busk Madsen și Pedersen împotriva Danemarcei*, 7 decembrie 1976, pct. 54, Seria A nr.

23; *Jiménez Alonso și Jiménez Merino împotriva Spaniei* (dec.), nr. 51188/99, CEDO 2000–VI; *Dojan și alții împotriva Germaniei* (dec.), nr. 319/08 și alte 4 cereri, 13 septembrie 2011; și *A.R. și L.R. împotriva Elveției* (dec.), nr. 22338/15, pct. 42-45, 19 decembrie 2017].

208. În alte cauze, Curtea a admis că autoritățile interne au fost îndreptățite să limiteze accesul copiilor la publicații cu privire la care s-a constatat că aveau un conținut care „încuraja copiii să se implice în activități precocede dăunătoare acestora sau chiar să comită anumite infracțiuni” (a se vedea *Handyside*, citată anterior, pct. 52-58) sau în care au fost făcute acuzații grave și prejudiciabile împotriva unor minorități sexuale, care au echivalat cu discursuri de incitare la ură (a se vedea *Vejdeland și alții*, citată anterior, pct. 54). Curtea a admis, de asemenea, că diverse limitări referitoare la publicitatea destinată copiilor ar putea fi justificate, având în vedere vulnerabilitatea copiilor în calitate de consumatori (a se vedea *Sigma Radio Television Ltd împotriva Ciprului*, nr. 32181/04 și 35122/05, pct. 14-16 și 200-201, 21 iulie 2011).

209. Cu toate acestea, trebuie subliniat că, în mod constant, Curtea a refuzat să aprobe politici și decizii care întruchipează prejudecățile unei majorități heterosexuale împotriva unei minorități homosexuale (a se vedea, printre multe altele, *Baiev și alții*, citată anterior, pct. 68). Aceasta a hotărât în mod repetat că, precum diferențele de tratament bazate pe sex, diferențele de tratament fondate pe orientarea sexuală trebuie justificate prin „motive deosebit de solide și de convingătoare”. Diferențele bazate exclusiv pe considerente ce țin de orientarea sexuală sunt inacceptabile în temeiul Convenției [a se vedea *Salgueiro da Silva Mouta împotriva Portugaliei*, nr. 33290/96, pct. 36, CEDO 1999-IX; *E.B. împotriva Franței* (MC), nr. 43546/02, pct. 96, 22 ianuarie 2008; *Vallianatos și alții împotriva Greciei* (MC), nr. 29381/09 și 32684/09, pct. 77, CEDO 2013 (extrase); și *Baiev și alții*, citată anterior, pct. 68].

(β) Abordarea Curții în prezenta cauză

210. În ceea ce privește interesul superior al copilului, Curtea a hotărât deja, în mai multe rânduri, că nu există dovezi științifice sau date sociologice care să sugereze că simpla menționare a homosexualității sau o dezbatere publică deschisă cu privire la statutul social al minorităților sexuale ar afecta în mod negativ copiii (a se vedea *Alekseiev împotriva Rusiei*, nr. 4916/07 și alte 2 cereri, pct. 86, 21 octombrie 2010). Aceasta a reținut, de asemenea, că, în măsura în care minorii care au asistat la demonstrații în favoarea drepturilor LGBTI au fost expuși la idei de diversitate, egalitate și toleranță, adoptarea acestor puncte de vedere nu ar putea fi decât benefică pentru coeziunea socială (a se vedea *Baiev și alții*, citată anterior, pct. 82).

211. În mod similar, diverse organisme internaționale, cum ar fi APCE, Comisia de la Veneția, ECRI, Parlamentul European și Expertul independent al ONU privind protecția împotriva violenței și discriminării bazate pe

orientarea sexuală și identitatea de gen, au criticat legile care urmăresc să restrângă accesul copiilor la informații cu privire la diferite orientări sexuale, pe motiv că nu există dovezi științifice că astfel de informații, atunci când sunt prezentate într-un mod obiectiv și adecvat vârstei, pot să cauzeze vreun prejudiciu copiilor. Dimpotrivă, organismele în cauză au subliniat că tocmai lipsa unor astfel de informații și stigmatizarea continuă a persoanelor LGBTI în societate sunt dăunătoare copiilor (a se vedea materialele internaționale relevante de la pct. 105-122 de mai sus). Terții intervenienți din prezenta cauză au susținut, de asemenea, că normele juridice care impun etichetarea conținutului referitor la problematica LGBTI ca fiind dăunător copiilor contribuie la discriminarea și la violența fizică și psihologică (bullying) cu care se confruntă copiii care se identifică drept LGBTI sau care provin din familii formate din persoane de același sex (a se vedea supra, pct. 169 și 172).

212. În plus, Curtea observă că legislația unui număr semnificativ de state membre ale Consiliului Europei fie prevede în mod explicit includerea în programa școlară a unor ore de curs cu privire la relațiile între persoane de același sex, fie conține dispoziții privind asigurarea respectării diversității și interzicerea discriminării pe criterii de orientare sexuală în învățământ (a se vedea supra, pct. 126; potrivit observațiilor Guvernului, există orientări similare și în Lituania – a se vedea supra, pct. 164). Deși nu pare să existe o uniformitate în ceea ce privește vârsta la care diferite state membre consideră oportună furnizarea de informații copiilor cu privire la relațiile intime, între persoane de același sex sau între persoane de sex diferit, sau cu privire la modul în care ar trebui să le fie furnizate aceste informații, totuși este clar că dispoziții legale care restrâng în mod explicit accesul minorilor la informații cu privire la homosexualitate sau la relațiile între persoane de același sex sunt prezente într-un singur stat membru (a se vedea supra, pct. 127; a se vedea și observațiile terților de la pct. 171 de mai sus, în care se precizează că legi similare au fost discutate într-o serie de alte state membre). Curtea observă că legislația acestui stat a determinat Comisia Europeană să inițieze faza contencioasă a procedurii de constatare a neîndeplinirii obligațiilor (a se vedea supra, pct. 111).

213. Curtea ia act, de asemenea, de deciziile adoptate de instanțele din Elveția, Statele Unite și Canada, în mai multe contexte privind accesul copiilor la informații referitoare la relațiile între persoane de același sex, în care s-a reținut că autoritățile naționale nu pot să ignore realitățile sociale și existența a diferite tipuri de relații în societățile în care trăiesc copiii și că simplul fapt că unii oameni ar putea să considere că anumite tipuri de familii sau relații sunt inacceptabile sau imorale nu ar putea justifica împiedicarea copiilor să afle informații despre acestea (a se vedea supra, pct. 129-132).

214. În prezenta cauză, Guvernul a susținut, bazându-se pe raționamentul Tribunalului Regional din Vilnius, că protejarea cuplurilor de același sex nu ar trebui să aibă ca rezultat „insultarea”, „subaprecierea” sau „minimizarea” persoanelor și familiilor heterosexuale sau „promovarea familiilor formate

din persoane de același sex” (a se vedea supra, pct. 162). În această privință, Curtea subliniază că a hotărât, în repetate rânduri, că pluralismul, toleranța și spiritul de deschidere sunt repere ale unei societăți democratice [a se vedea *Dudgeon împotriva Regatului Unit*, 22 octombrie 1981, pct. 53, seria A nr. 45, și *Bédat împotriva Elveției* (MC), nr. 56925/08, pct. 75, 29 martie 2016]. În lumina argumentelor expuse anterior de către Guvern, Curtea clarifică faptul că respectul egal și reciproc față de persoanele cu orientări sexuale diferite este inerent întregii structuri a Convenției. Rezultă că insultarea, subaprecierea sau minimizarea persoanelor din cauza orientării lor sexuale sau promovarea unui anumit tip de familie în detrimentul altuia nu sunt niciodată acceptabile în temeiul Convenției. Cu toate acestea, în urma analizării faptelor din prezenta cauză, Curtea nu a fost în măsură să identifice niciun astfel de scop sau efect. Dimpotrivă, Curtea constată că descrierea - așa cum a făcut reclamanta în scrierile sale - relațiilor stabile între persoane de același sex ca fiind echivalente, în esență, cu cele dintre persoane de sex diferit mai degrabă pledează pentru respectarea și acceptarea tuturor membrilor unei anumite societăți în ceea ce privește acest aspect fundamental al vieții lor. Prin urmare, Curtea nu poate subscrie la argumentul Guvernului.

215. În plus, Curtea consideră cu tărie că măsurile care restrâng accesul copiilor la informații cu privire la relațiile între persoane de același sex, exclusiv pe baza orientării sexuale, au implicații sociale mai ample. Astfel de măsuri, fie că sunt consacrate direct în legislație, fie că sunt adoptate în cadrul unor decizii de la caz la caz, demonstrează că autoritățile preferă anumite tipuri de relații și familii în defavoarea altora – că, în opinia lor, relațiile între persoane de sex diferit sunt mai acceptabile și mai valoroase din punct de vedere social decât relațiile între persoane de același sex, contribuind astfel la stigmatizarea continuă a acestora din urmă. Prin urmare, astfel de restrângeri, oricât de limitate ar fi efectele și domeniul lor de aplicare, sunt incompatibile cu noțiunile de egalitate, pluralism și toleranță, inerente unei societăți democratice (a se vedea *Baiev și alții*, citată anterior, pct. 83).

216. În lumina celor de mai sus, Curtea constată că, în cazul în care restrângerile privind accesul copiilor la informații referitoare la relațiile între persoane de același sex se bazează exclusiv pe considerente ce țin de orientarea sexuală – adică atunci când nu există niciun temei, din niciun alt punct de vedere, pentru a considera aceste informații ca fiind neadecvate sau dăunătoare creșterii și dezvoltării copiilor – acestea nu urmăresc niciun scop care poate fi considerat legitim în sensul art. 10 § 2 din Convenție și, prin urmare, sunt incompatibile cu art. 10.

(e) Concluzie

217. Curtea constată că măsurile luate împotriva cărții reclamantei au urmărit să limiteze accesul copiilor la informații care descriau relațiile între persoane de același sex ca fiind echivalente, în esență, cu relațiile între persoane de sex diferit, prin etichetarea acestor informații ca fiind dăunătoare,

și concluzionează că aceste măsuri nu au urmărit niciunul dintre scopurile legitime prevăzute la art. 10 § 2 din Convenție.

218. În consecință, a fost încălcat art. 10 din Convenție.

IV. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 14 COROBORAT CU ART. 10 DIN CONVENȚIE

219. Reclamanta s-a plâns că a suferit o discriminare în exercitarea dreptului său la libertatea de exprimare, întrucât restrângerile impuse cărții sale au fost motivate de prejudecăți față de minoritățile sexuale. Aceasta a invocat art. 14 coroborat cu art. 10 din Convenție.

Art. 14 are următorul cuprins:

„Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de [...] Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

220. Pentru a ajunge la concluzia că, în prezenta cauză, a fost încălcat art. 10 din Convenție, Curtea a hotărât că scopul restrângerilor impuse cărții reclamantei a fost acela de a limita accesul copiilor la informații care descriau relațiile între persoane de același sex ca fiind echivalente, în esență, cu relațiile între persoane de sex diferit (a se vedea supra, pct. 200) și că legile precum cea aplicată în prezenta cauză consolidează stigmatizarea și prejudecățile și încurajează homofobia (a se vedea supra, pct. 202 și 215).

221. În circumstanțele prezentei cauze, având în vedere că măsurile în litigiu au fost îndreptate în principal împotriva conținutului LGBTI al exprimării și nu împotriva autoarei exprimării, Curtea consideră că această problemă centrală a fost luată suficient în considerare în cadrul aprecierii de mai sus, care a avut ca rezultat constatarea unei încălcări a art. 10 din Convenție. În plus, Curtea observă că, în speță, argumentul potrivit căruia art. 14 coroborat cu art. 10 din Convenție se aplică discriminării îndreptate împotriva conținutului unui mesaj, mai degrabă decât împotriva vreunei caracteristici personale a autorului mesajului, a fost dezvoltat de reprezentantul reclamantei abia în cadrul audierii. Prin urmare, aceasta apreciază că problema admisibilității și/sau temeinicieii unei astfel de plângeri formulate în temeiul art. 14 trebuie să fie examinată în cadrul unei viitoare cauze adecvate și constată că, în prezenta cauză, nu există niciun motiv pentru a efectua o examinare separată a aceluiași fapt din perspectiva art. 14 din Convenție [a se vedea, pentru o abordare similară, *Vistiņš și Perepjolkins împotriva Letoniei* (MC), nr. 71243/01, pct. 136, 25 octombrie 2012; *Orlandi și alții împotriva Italiei*, nr. 26431/12 și alte 3 cereri, pct. 212, 14 decembrie 2017; *Berkman împotriva Rusiei*, nr. 46712/15, pct. 66, 1 decembrie 2020; și *M.A. împotriva Danemarcei* (MC), nr. 6697/18, pct. 197, 9 iulie 2021].

V. CU PRIVIRE LA APLICAREA ART. 41 DIN CONVENȚIE

222. Art. 41 din Convenție prevede:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

A. Prejudiciu

223. Moștenitoarea reclamantei a solicitat 15 000 de euro (EUR) cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral suferit ca urmare a măsurilor în litigiu.

224. Guvernul nu a formulat niciun comentariu cu privire la această pretenție.

225. Curtea observă că pot fi acordate despăgubiri pentru prejudiciul pretins doar în măsura în care prejudiciul este rezultatul unei încălcări pe care a constatat-o. În speță, Curtea a constatat o încălcare a art. 10 din Convenție și a decis că nu este necesar să examineze cauza și din perspectiva art. 14 coroborat cu art. 10 din Convenție. În aceste condiții, pronunțându-se în echitate, Curtea acordă moștenitoarei reclamantei suma de 12 000 EUR cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral.

B. Cheltuieli de judecată

1. *Pretențiile părților*

226. Moștenitoarea reclamantei a solicitat 3 870,70 EUR pentru cheltuielile de judecată efectuate în fața instanțelor naționale, constând în onorariile avocațiale plătite de Universitate pe care instanțele au obligat-o pe reclamantă să le suporte. Aceasta a furnizat copii ale transferurilor bancare care arată că Centrul Lituanian pentru Drepturile Omului a plătit această sumă Universității în numele reclamantei.

227. Moștenitoarea reclamantei a solicitat, de asemenea, 5 000 EUR pentru cheltuielile de judecată efectuate în fața Curții. Aceasta a furnizat o copie a unui acord încheiat cu reprezentantul său, în cadrul căruia aceasta s-a angajat să îi plătească suma respectivă în cazul în care Curtea ar constata o încălcare a Convenției în prezenta cauză.

228. Guvernul nu a făcut observații cu privire la aceste pretenții.

2. *Motivarea Curții*

229. Curtea observă că suma de 3 870,70 EUR a fost plătită Universității nu de către reclamantă, ci de către o organizație neguvernamentală. Moștenitoarea reclamantei nu a furnizat niciun document care să demonstreze că ea sau reclamanta avea obligația legală de a rambursa aceste sume

organizației [a se vedea *Merabishvili împotriva Georgiei*, nr. 72508/13, pct. 371-372, 28 noiembrie 2017]. În aceste circumstanțe, Curtea consideră că nu există niciun motiv pentru a admite această parte din pretenții.

230. În schimb, Curtea consideră că suma de 5 000 EUR pentru reprezentarea în fața Curții este justificată în mod corespunzător și este rezonabilă. Prin urmare, admite această parte din pretenții.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA

1. *hotărăște*, în unanimitate, că moștenitoarea reclamantei are calitatea procesuală de a continua prezenta procedură în locul acesteia;
2. *declară*, în unanimitate, admisibilă cererea în ceea ce privește capătul de cerere formulat în temeiul art. 10 din Convenție;
3. *hotărăște*, în unanimitate, că a fost încălcat art. 10 din Convenție;
4. *hotărăște*, cu douăsprezece voturi la cinci, că nu este necesar să se examineze separat capătul de cerere formulat de reclamantă în temeiul art. 14 coroborat cu art. 10 din Convenție;
5. *hotărăște*, în unanimitate,
 - (a) că statul pârât trebuie să plătească moștenitoarei reclamantei, în termen de trei luni, următoarele sume:
 - (i) 12 000 EUR (douăsprezece mii de euro), plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit, pentru prejudiciul moral;
 - (ii) 5 000 EUR (cinci mii de euro), plus orice sumă ce poate fi datorată de moștenitoarea reclamantei cu titlu de impozit, pentru cheltuielile de judecată;
 - (b) că, de la expirarea termenului de trei luni menționat și până la efectuarea plății, aceste sume trebuie majorate cu o dobândă simplă, la o rată anuală egală cu rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, majorată cu trei puncte procentuale;
6. *respinge*, în unanimitate, cererea de acordare a unei reparații echitabile pentru celelalte capete de cerere formulate de moștenitoarea reclamantei.

HOTĂRÂREA MACATÉ ÎMPOTRIVA LITUANIEI

Redactată în limbile engleză și franceză și pronunțată în ședință publică în clădirea Curții Europene a Drepturilor Omului, la Strasbourg, la 23 ianuarie 2023, în temeiul art. 77 § 2 și art. 77 § 3 din Regulamentul Curții.

Marialena Tsirli
Grefier

Robert Spano
Președinte

În conformitate cu art. 45 § 2 din Convenție și cu art. 74 § 2 din Regulamentul Curții, la prezenta hotărâre se anexează opinia separată a judecătorilor Yudkivska, Lubarda, Guerra Martins și Zünd, la care subscrie judecătorul Kūris.

M.T.
R.S.

OPINIA COMUNĂ PARȚIAL SEPARATĂ A
JUDECĂTORILOR YUDKIVSKA, LUBARDA, GUERRA
MARTINS ȘI ZÜND, LA CARE SUBSCRIE JUDECĂTORUL
KŪRIS

1. Subscriem pe deplin la constatarea potrivit căreia măsurile luate împotriva cărții reclamantei defuncte nu au urmărit niciun scop legitim și, prin urmare, a fost încălcat art. 10 din Convenție.

2. Cu toate acestea, nu putem să ne raliem concluziei majorității potrivit căreia nu este necesar să se examineze separat capătul de cerere formulat de reclamantă în temeiul art. 14 coroborat cu art. 10 din Convenție. Credem cu tărie că discriminarea este un aspect fundamental al acestei cauze și că, prin urmare, aceasta ar fi trebuit abordată.

3. În cadrul raționamentului său referitor la capătul de cerere privind discriminarea, majoritatea afirmă că „măsurile în litigiu au fost îndreptate în principal împotriva conținutului LGBTI al exprimării în cauză și nu împotriva autoarei exprimării” (a se vedea punctul 221 din hotărâre). Nu punem la îndoială această descriere a faptelor. Într-adevăr, având în vedere scopul urmărit de aceste măsuri și în special temeiul lor legal, care sunt analizate în detaliu la punctele 189-200 din hotărâre – analiză la care subscriem pe deplin – nu avem niciun motiv să ne îndoim de faptul că autoritățile lituaniene ar fi aplicat aceleași restrângeri unei cărți similare scrise de un autor heterosexual. Chiar dacă impactul subiectiv al unor astfel de restrângeri asupra unei persoane homosexuale este mai mare decât asupra unei persoane heterosexuale, aspectul crucial din această cauză este conținutul măsurilor.

4. În aceste condiții, considerăm că prezenta cauză a oferit Curții ocazia neprețuită – care, din păcate, a fost ratată – de a aborda unul dintre modurile în care prejudecățile homofobe se manifestă deseori în zilele noastre și de a clarifica abordarea care trebuie adoptată în cauzele în care măsurile discriminatorii sunt luate mai degrabă împotriva unui anumit conținut decât împotriva autorului său.

5. În prezenta opinie, vom analiza, în primul rând, abordarea adoptată de Curte până în prezent în cauzele referitoare la discriminarea pe criterii de orientare sexuală. Apoi, vom prezenta argumentele noastre în favoarea revizuirii acestei abordări în cauzele care privesc restrângeri bazate pe conținut. În cele din urmă, vom evidenția modul în care am fi dorit ca abordarea propusă să fie aplicată în prezenta cauză.

A. Abordarea Curții în cauzele privind discriminarea examinate până în prezent

6. În cauzele în care reclamantii susțin că au fost discriminați personal pe criterii de orientare sexuală, de regulă, Curtea își începe analiza cu examinarea aspectului dacă reclamantul individual a fost tratat diferit față de

persoane aflate în aceeași situație sau într-o situație similară, din cauza acestei caracteristici [a se vedea, de exemplu, *Salgueiro da Silva Mouta împotriva Portugaliei*, nr. 33290/96, pct. 28-36, CEDO 1999-IX; *Karner împotriva Austriei*, nr. 40016/98, pct. 34-42, CEDO 2003-IX; și *Vallianatos și alții împotriva Greciei* (MC), nr. 29381/09 și 32684/09, pct. 78-92, CEDO 2013 (extrase), toate referitoare la art. 14 coroborat cu art. 8 din Convenție].

7. Cu toate acestea, Curtea a adoptat o abordare ușor diferită în cauze având ca obiect restrângeri privind publicații sau întruniri care aveau ca scop promovarea drepturilor minorităților sexuale. În astfel de cazuri, s-a pus accent mai puțin pe orientarea sexuală a reclamanților (autorii publicațiilor sau organizatorii întrunirilor) și mai mult pe scopul urmărit de aceștia prin exercitarea dreptului lor la libertatea de exprimare, de asociere și de întrunire. Astfel, Curtea a examinat dacă restrângerile în litigiu se bazează mai degrabă pe ostilitatea față de mesajul pro-LGBTI al publicațiilor sau al întrunirilor în cauză decât pe orientarea sexuală a reclamanților (a se vedea *Bączkowski și alții împotriva Poloniei*, nr. 1543/06, pct. 100, 3 mai 2007; *Baiev și alții împotriva Rusiei*, nr. 67667/09 și alte 2 cereri, pct. 90-91, 20 iunie 2017; *Jdanov și alții împotriva Rusiei*, nr. 12200/08 și alte 2 cereri, pct. 180-81, 16 iulie 2019; și *Berkman împotriva Rusiei*, nr. 46712/15, pct. 55-57, 1 decembrie 2020). Din câte știm noi, a existat o singură cauză în care Curtea a statuat în mod explicit că interdicția de a organiza marșuri homosexuale Pride a constituit o discriminare a participanților la evenimentele în cauză, bazată pe orientarea lor sexuală [a se vedea *Alekseiev împotriva Rusiei*, nr. 4916/07 și alte 2 cereri, pct. 109, 21 octombrie 2010 (subliniere adăugată)].

8. Dorim să atragem atenția în special asupra hotărârii pronunțate de Curte în cauza *Berkman* (citată anterior), referitoare la faptul că autoritățile naționale nu au protejat participanții la evenimentul Coming Out Day împotriva contramanifestanților violenți, precum și la arestarea reclamantei în timpul acelui eveniment. În această cauză, reclamanta nu a susținut că a fost discriminată din motive legate de orientarea ei sexuală, ci din cauza faptului că susținea persoanele LGBTI (a se vedea *Berkman*, citată anterior, pct. 1), iar orientarea ei sexuală reală nu a fost menționată nicăieri în hotărârea Curții. Curtea a reținut că reclamanta „s-a plasat în mod public de partea grupului țintă al prejudecăților sexuale” (ibid., pct. 55) și a constatat că autoritățile naționale nu și-au respectat obligațiile pozitive ce le revin în temeiul art. 11 din Convenție, considerat separat și coroborat cu art. 14 (ibid., pct. 58).

9. În plus, într-o serie de cauze, Curtea a admis că asociațiile care urmăresc promovarea drepturilor minorităților sexuale ar putea fi ele însele victime ale discriminării (a se vedea *Genderdoc-M împotriva Moldovei*, nr. 9106/06, pct. 54, 12 iunie 2012; *Identoba și alții împotriva Georgiei*, nr. 73235/12, pct. 48, 12 mai 2015; *Asociația ACCEPT și alții împotriva României*, nr.

19237/16, pct. 146, 1 iunie 2021; și *Women's Initiatives Supporting Group și alții împotriva Georgiei*, nr. 73204/13 și 74959/13, pct. 83-84, 16 decembrie 2021). Se înțelege de la sine că asociațiile nu au orientare sexuală, iar Curtea nu a examinat dacă toți sau majoritatea membrilor asociațiilor reclamante se identificau ca aparținând unor minorități sexuale sau dacă restrângerile în litigiu au fost aplicate din cauza orientării sexuale a membrilor asociațiilor în cauză. În schimb, faptul că asociațiile au făcut obiectul unor restrângeri ale drepturilor lor din cauza mesajului pro-LGBTI pe care doreau să îl transmită părea să fie, în opinia Curții, suficient pentru ca aceasta să le considere victime ale discriminării și să constate încălcări ale art. 14 coroborat cu art. 10 sau art. 11 din Convenție.

B. Cu privire la necesitatea de a revedea abordarea Curții în cauzele privind discriminarea care vizează conținutul

10. Având în vedere evoluția legislației europene împotriva discriminării, atât în general¹, cât și în ceea ce privește protecția minorităților sexuale în special², în opinia noastră, Curtea trebuie să clarifice și să actualizeze abordarea care trebuie adoptată în cauzele care au ca obiect restrângeri privind exprimarea care vizează promovarea drepturilor minorităților sexuale și în cadrul cărora orientarea sexuală a persoanei în cauză nu constituie, în sine, temeiul restrângerii, adică motivul pentru care persoana în cauză este tratată mai puțin favorabil nu constituie o caracteristică *personală* protejată.

11. A sosit momentul ca jurisprudența Curții să se dezvolte prin introducerea opiniilor pro-LGBTI *ca atare* în domeniul de aplicare al protecției împotriva discriminării. Curtea ar trebui să recunoască în mod explicit faptul că măsurile care urmăresc să restrângă diseminarea de informații sau idei pro-LGBTI constituie o discriminare împotriva autorilor sau editorilor, fără să fie necesar să se demonstreze că orientarea sexuală a reclamantilor a fost, de asemenea, un factor determinant. Această abordare, care disociază constatarea discriminării de caracteristicile personale ale

¹ Mark DE VOS (2020), „The European Court of Justice and the march towards equality in European Union anti-discrimination law” (Curtea Europeană de Justiție și marșul către egalitate în legislația Uniunii Europene împotriva discriminării), *International Journal of Discrimination and the Law*, vol. 20 (I), p. 62 și urm.

² Robert WINTEMUTE, „Sexisme et LGBT-phobie dans le cadre de la jurisprudence de la CourEDH et de la CJEU” (Sexismul și fobia față de persoanele LGBT în cadrul jurisprudenței CEDO și CJUE), în Daniel Borrillo & Félicien Lemaire (editori), *Les discriminations fondées sur le sexe, l'orientation sexuelle et l'identité de genre* (Discriminările bazate pe sex, orientarea sexuală și identitatea de gen), Paris, L'Harmattan, 2020, p. 165 și urm., și Paul JOHNSON, „LGBT Rights at the Council of Europe and the European Court of Human Rights” (Drepturile LGBT în fața Consiliului Europei și a Curții Europene a Drepturilor Omului), în Jill Marshall (editor), *Personal Identity and the European Court of Human Rights* (Identitatea personală și Curtea Europeană a Drepturilor Omului), Londra, Routledge, 2022, p. 99 și urm.

reclamantului, ar fi pe deplin conformă cu spiritul Convenției și cu valorile care stau la baza acesteia, cum ar fi pluralismul, toleranța și spiritul de deschidere, care sunt repere ale unei societăți democratice, recunoașterea autentică a diversității și respectarea acesteia, precum și respectarea tuturor legăturilor familiale *de facto*. Considerăm, de asemenea, că această abordare este susținută de jurisprudența Curții, astfel cum a fost prezentată la punctele 7-9 de mai sus.

12. Ar fi artificial să se sugereze că restrângerea exprimării opiniilor pro-LGBTI are la bază altceva în afară de prejudecățile față de comunitatea LGBTI ca grup. Intenția și finalitatea discriminatorii ale unor astfel de măsuri nu pot fi disimulate, iar efectul lor inevitabil este acela de a favoriza stigmatizarea și excluziunea socială a minorităților sexuale (și terții intervenienți au prezentat argumente în acest sens, care sunt rezumate la pct. 169, 172 și 173 din hotărâre). Opoziția față de diseminarea unor informații sau idei care urmăresc promovarea drepturilor minorităților sexuale reflectă prejudecățile majorității heterosexuale față de minoritatea homosexuală, pe care Curtea le-a respins în mod constant (a se vedea, printre multe altele, *Baiev și alții*, citată anterior, pct. 68, precum și cauzele citate; o poziție similară a fost exprimată și de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei și de Parlamentul European – a se vedea pct. 105, 106 și 113 din hotărâre).

13. De asemenea, nu se poate trece cu vederea faptul că adoptarea unor măsuri menite să limiteze încercările de promovare a drepturilor minorităților sexuale, sau de schimbare a atitudinii societății față de acestea, constituie una dintre modalitățile în care prejudecățile homofobe se manifestă deseori în prezent – câteva exemple de astfel de măsuri pot fi văzute la pct. 111 și 113 din hotărâre. Prin urmare, afirmația potrivit căreia nu este necesar ca discriminarea pe criterii de orientare sexuală să fie legată de caracteristicile personale ale autorului ar permite Curții să recunoască natura reală a unei astfel de discriminări și să o abordeze în mod corespunzător, în diferitele sale forme.

14. Ne-am dori ca Marea Cameră să fi profitat de ocazie să clarifice și să confirme faptul că, atunci când examinează restrângerile impuse împotriva oricărui tip de exprimare care vizează promovarea drepturilor minorităților sexuale, întrebarea cheie este dacă principalul motiv al acestor restrângeri a fost conținutul exprimării. În conformitate cu această abordare, dacă s-ar stabili că o publicație sau o altă formă de exprimare a fost restrânsă, în principal sau în realitate, din cauza conținutului său pro-LGBTI, acest lucru ar fi suficient pentru a stabili existența unei discriminări pe criterii de orientare sexuală, inclusiv în cazul în care persoana în cauză nu aparține unei minorități sexuale sau nu se identifică drept membru al unei minorități sexuale. Discriminarea pe criterii de orientare sexuală ar fi cu atât mai flagrantă în cazul în care faptele unei cauze ar fi de natură să indice că orientarea sexuală, reală sau percepută, a persoanei discriminate a contribuit,

de asemenea, la restrângerea exercitării dreptului său la libertatea de exprimare.

15. Trebuie subliniat faptul că prezenta cauză nu a fost prima în care Curții i s-a solicitat să examineze măsuri care au restrâns diseminarea opiniilor pro-LGBTI. În cauza *Lee împotriva Regatului Unit* [(dec.), nr. 18860/19, 7 decembrie 2021], Curtea s-a confruntat cu refuzul unei brutării de a onora o comandă de tort făcută de reclamant, care conținea un mesaj de susținere a căsătoriei homosexuale, din cauza convingerilor religioase puternice ale proprietarilor, iar Curtea Supremă a Regatului Unit a constatat că nu a existat o discriminare pe criterii de orientare sexuală. În special, instanța națională a respins afirmația potrivit căreia, întrucât motivul pentru aplicarea unui tratament mai puțin favorabil „[a avut] legătură cu orientarea sexuală a unor persoane”, tratamentul mai puțin favorabil s-a bazat pe „criterii de” orientare sexuală. Cu toate acestea, cererea formulată de domnul Lee în fața Curții a fost declarată inadmisibilă pe motivul neepuizării căilor de atac interne, Curtea constatând că acesta nu a invocat în mod expres, în nicio fază a procedurii interne, drepturile sale prevăzute de Convenție. În consecință, Curtea nu a examinat fondul capetelor de cerere formulate de acesta în temeiul art. 8, 9 și 10, atât considerate separat, cât și coroborate cu art. 14 din Convenție.

16. Cauzele *Lee* și *Macatê*, precum și evoluțiile din anumite state membre (a se vedea pct. 111, 113, 127 și 171 din hotărâre) pot indica faptul că, în viitorul apropiat, vor ajunge în fața Curții mai multe cauze referitoare la măsuri care vizează să restrângă diseminarea conținutului pro-LGBTI. Sperăm că, atunci când va examina următoarea cauză de acest tip, Curtea va adopta o poziție mai fermă și va recunoaște în mod corespunzător astfel de măsuri drept ceea ce sunt în realitate, adică o discriminare.

C. Aplicarea abordării propuse în prezenta cauză

17. În prezenta hotărâre, s-a constatat că măsurile care restrâng accesul copiilor la informații cu privire la relațiile între persoane de același sex, exclusiv pe baza orientării sexuale, „demonstrează că autoritățile preferă anumite tipuri de relații și familii în defavoarea altora – că, în opinia lor, relațiile între persoane de sex diferit sunt mai acceptabile și mai valoroase din punct de vedere social decât relațiile între persoane de același sex, contribuind astfel la stigmatizarea continuă a acestora din urmă. Prin urmare, astfel de restrângeri, oricât de limitate ar fi efectele și domeniul lor de aplicare, sunt incompatibile cu noțiunile de egalitate, pluralism și toleranță, inerente unei societăți democratice” (a se vedea pct. 215 din hotărâre).

18. Într-adevăr, în constatările formulate în temeiul art. 10 din Convenție, Marea Cameră a dezaprobat în termeni fermi și categorici orice măsuri care urmăresc să restricționeze diseminarea anumitor conținuturi în rândul copiilor doar pentru că acestea prezintă persoanele LGBTI sau familiile acestora într-o

lumină pozitivă sau neutră – cu alte cuvinte, într-un mod comparabil celui în care sunt prezentate, de regulă, persoanele heterosexuale sau familiile formate din persoane de sex diferit, în texte literare similare.

19. Cu toate acestea, nu înțelegem cum este posibil ca Marea Cameră să fi hotărât, după ce a concluzionat că măsurile în litigiu aveau ca scop limitarea accesului copiilor la basme pentru unicul motiv că acestea prezentau cuplurile de același sex ca fiind echivalente, în esență, cu cele formate din persoane de sexe diferite, că nu era necesar să se examineze capătul de cerere formulat de reclamantă în temeiul art. 14 coroborat cu art. 10 din Convenție. În opinia noastră, raționamentul de mai sus al Marii Camere demonstrează în mod evident că atitudinile discriminatorii față de comunitatea LGBTI ca grup constituie un aspect fundamental al prezentei cauze, care ar fi trebuit așadar să fie abordat (a se vedea *Oršuš și alții împotriva Croației*, nr. 15766/03, pct. 144, CEDO 2010 și cauzele citate).

20. Hotărârea pare să sugereze că decizia de a nu examina capătul de cerere privind discriminarea s-a bazat, cel puțin parțial, pe faptul că argumentele relevante au fost prezentate tardiv de către reprezentantul reclamantei: argumentul potrivit căruia art. 14 coroborat cu art. 10 din Convenție se aplică discriminării îndreptate împotriva conținutului unui mesaj, mai degrabă decât împotriva vreunei caracteristici personale a autorului mesajului, a fost dezvoltat de reprezentantul reclamantei abia în cadrul audierii, nu și în cadrul observațiilor scrise (a se vedea pct. 221 din hotărâre). Nu considerăm însă că acesta a fost un motiv suficient pentru a nu ține seama de aceste argumente. În primul rând, întrucât interpretarea celor două dispoziții ține de competența Curții, nu era necesar ca părțile să prezinte un argument expres cu privire la acest aspect și, în al doilea rând și mai important, considerăm că o astfel de examinare de către Curte ar fi fost justificată având în vedere importanța problemelor ridicate în prezenta cauză. De asemenea, dorim să menționăm că, în cauzele anterioare având ca obiect discriminarea bazată pe conținut, în care s-au constatat încălcări ale art. 14 din Convenție (a se vedea trimerile de la pct. 7-9 de mai sus), Curtea nu a părut să le impună reclamantilor obligația de a argumenta în mod expres problema aplicabilității acestei dispoziții și nu înțelegem de ce ar trebui ca prezenta cauză să fie tratată diferit.

21. Dacă Marea Cameră ar fi ales să își revadă abordarea în maniera pe care am evidențiat-o la pct. 10-14 de mai sus, aceasta ar fi trebuit să constate o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 10 din Convenție. Într-adevăr, Guvernul nu a încercat să invoce niciun motiv pentru care ar putea fi justificată limitarea accesului copiilor la conținuturi pro-LGBTI (spre deosebire, de exemplu, de cauza *Baiev și alții*, citată anterior, în care Guvernul pârât a susținut că restrângerile în privința informațiilor referitoare la homosexualitate erau justificate de considerente legate de protejarea moralității publice, a sănătății și a drepturilor copiilor – argumente pe care Curtea le-a respins categoric). Prin urmare, după ce a constatat că măsurile impuse asupra cărții reclamantei se întemeiau pe conținutul său pro-LGBTI, și în lipsa oricărei justificări

posibile prezentate de Guvern, ar fi trebuit să se concluzioneze că reclamanta a făcut obiectul unei discriminări pe criterii de orientare sexuală în exercitarea dreptului său la libertatea de exprimare.

22. Pentru toate motivele sus-menționate, ne exprimăm cu respect dezacordul față de constatarea majorității referitoare la capătul de cerere formulat de reclamantă în temeiul art. 14 coroborat cu art. 10 din Convenție. Considerăm că ar fi trebuit să se examineze acest capăt de cerere și că ar fi trebuit să se constate o încălcare a acestor dispoziții.